

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Amine ÇİL

POST TRUTH ÇAĞ VE POLİTİK DOĞRUCULUK EKSENİNDE
AVRUPA'DA MÜLTECİ KRİZİ: ALMANYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2024

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Amine ÇİL

POST TRUTH ÇAĞ VE POLİTİK DOĞRUCULUK EKSENİNDE
AVRUPA'DA MÜLTECİ KRİZİ: ALMANYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye SATILMIŞ

MUŞ-2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TEŞEKKÜR	VI
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POST-TRUTH ÇAĞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. POST-TRUTH KAVRAMI VE KARŞILIKLARI	10
1.1.1. Makbul Yalanlar: Gerçeğin Bir Kısmını Söylemek.....	13
1.1.2. Post Truth Dönemde Bilimsel Bilginin İmkânsızlığı.....	20
1.2. İLETİŞİM AÇISINDAN POST-TRUTH	21
1.2.1. Medya ve Post Truth İlişkisi	25
1.2.2. Post Truth Söylemi Mümkün Kılmak Açısından Medyanın İşlevselliği.....	28
1.3. POLİTİKANIN DİLİ.....	29
1.3.1. Post-Truth Söylemin Totaliter Etkisi	30
1.3.2. Postmodernizm ve Post-Truth Bağlantısı	32

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK DOĞRUCULUK

2.1. POLİTİK DOĞRUCULUK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ	35
2.1.1. Politik Doğrucu Tutumun Yaygınlaşmasında Üniversitelerin Etkisi	37
2.2. FARKLI İDEOLOJİK PERSPEKTİFLER AÇISINDAN POLİTİK DOĞRUCULUK	42
2.2.1. Politik Doğruculuk- Kültürel Marksizm İlişkisi	42
2.2.2. Politik Doğruculuk-Liberalizm	44
2.3. DİL VE POLİTİK DOĞRUCULUK.....	46
2.3.1. Politik Doğruculuk, Sansür ve Medya	50
2.3.2. Politik Doğruculuk ve Siyaset.....	55
2.4. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN POLİTİK DOĞRUCULUK.....	56
2.4.1. Çok Kimlikli Toplumlar Açısından Politik Doğruculuk.....	57

2.4.2. Göç Politikaları ve Politik Doğruculuk.....	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GÖÇ VE POLİTİK DOĞRUCU SÖYLEMLER: ALMANYA ÖRNEĞİ	
3.1. AVRUPA’YA GÖÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	64
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE GÖÇ REFLEKSİ.....	65
3.2.1. Avrupa Birliği Göç Politikaları.....	67
3.2.2. Mare Nostrum Yerine Triton	71
3.3. ALMANYA’NIN GÖÇ KARŞISINDAKİ TUTUMU	71
3.3.1. Almanya İktidar Partileri.....	73
3.3.2. Ana Muhalefet Partileri.....	78
3.4. AVRUPA MÜLTECİ KRİZİ (EYLÜL-2015)	84
3.4.1. Aşırı Sağ Siyasetin Yükselişi.....	86
3.4.2. Köln Olayları.....	90
3.4.3. Avrupa Mülteci Krizi Sonrası ‘Ahlaki Panik’	91
3.4.4. Göç Sonrası Düşüncelerin Değişmesi.....	94
3.4.5. Mültecilerin Ulusal Bir Tehdit Olarak Algılanması.....	95
3.4.6. Refuges Not Welcome (Mülteciler Hoş Gelmedi).....	100
3.4.7. Nitelikli Göç Beklentisi.....	101
3.5. POST-TRUTH, POLİTİK DOĞRUCULUK VE GÖÇÜ BERABER OKUMAK.....	106
3.5.1. Kinopolitika (Politik Bir Figür Olarak Göçmen).....	106
3.5.2. Göç ve Mülteciler Konulu Haberler.....	109
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	118

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

POST TRUTH ÇAĞ VE POLİTİK DOĞRUCULUK EKSENİNDE AVRUPA'DA MÜLTECİ KRİZİ: ALMANYA ÖRNEĞİ

Amine ÇİL

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Rukiye SATILMIŞ

2024, 135 sayfa

Bu çalışma göç konusunu merkeze alarak post truth çağa ve politik doğruculuk konusuna odaklanmaktadır. Birbirleri için hazırladıkları uygun ortamlar nedeniyle ortak bir zemini paylaşan bu üç konu aynı zamanda günümüzün güncel sorunlarını da izah edebilecek bir anlam bütünlüğü arz etmektedir. Amacımız post truth çağın sağladığı söylemin insanları yönlendiren gücünü, politik doğruculuğun netameli düzlüğü ile birleştirerek psikososyal bir büyük gerçek olarak güncelliğini koruyan göç konusunu anlatmaya çalışmaktır. Politik doğruculuğun ve port truth çağın, sözün işlevine odaklanan konular olmaları göçün de söylemin karşılık bulduğu verimli bir alan olması nedeniyle yöntem olarak eleştirel söylem analizi tercih edilmiştir. Post truth ve politik doğruculuk başlıklarında literatür taraması ardından göç konusu ile devam edilmiştir. Göç konusunu anlatırken göçün uluslararası boyutunu anlamlandırmada temel bir başlık olarak AB göç politikalarına değinilmiştir. Avrupa Birliği ve 2015 Avrupa Mülteci Krizindeki başat rolü nedeniyle Almanya'nın göç politikalarına ayrıca bir başlıkta değinilmiştir. Avrupa mülteci krizinin yaşandığı 2015 yılındaki Almanya federal hükümetini oluşturan siyasi partiler ve ana muhalefet partilerinin göç söylemlerine de yer verilmiştir. Mülteci krizi öncesine tekabül eden seçim dönemi için partilerin hazırladığı seçim programları, göç politikaları başlıklarına odaklanarak incelenmiştir. Kriz sonrası ve öncesi dönemde kullanılan, konjonktür gereği değişen söylemler ve farklılıkları bu yolla ortaya çıkmıştır. Son başlık olan politik doğruculuk, post truth ve göçe birlikte bakmakta ise konuların birbirleriyle ilintileri kısaca yeniden ele alınıp, yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Post Truth, Politik Doğruculuk, Göç Politikaları, Avrupa Birliği, Almanya.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

REFUGEE CRISIS IN EUROPE ON THE AXIS OF POST TRUTH AGE AND POLITICAL CORRECTNESS: THE EXAMPLE OF GERMANY

Amine ÇİL

Advisor: Assistant Prof. Rukiye SATILMIS

2024, Page: 135

This study focuses on the post-truth era and political correctness by centering on the issue of migration. These three topics, which share a common ground due to the favorable environments they prepare for each other, also offer a unity of meaning that can explain current problems. Our aim is trying to explain the issue of migration, which maintains its relevance as a psychosocial great truth, by combining the power of discourse that directs people, provided by the post-truth era, with the ambiguous flatness of political correctness. Since political correctness and the post-truth era are subjects that focus on the function of the discourse, and migration is a fertile field where discourse finds a response, critical discourse analysis has been preferred as a method. Following the literature review on post truth and political correctness, the topic of migration was continued. While explaining the issue of migration, EU migration policies have been mentioned as a basic title in making sense of the international dimension of migration. Due to its leading role in the European Union and the 2015 European Refugee Crisis, Germany's migration policies have been mentioned under a separate heading. The migration discourses of the political parties and the main opposition parties forming the German federal government in 2015, when the European refugee crisis took place, are also included. The election programmes prepared by the parties for the election period corresponding to the period before the refugee crisis were examined with a focus on migration policies. The discourses used in the post-crisis and pre-crisis periods, which changed due to the conjuncture, and their differences were revealed in this way. In the last topic, political correctness, post truth and migration, the interrelations of the issues are briefly re-examined and interpreted.

Key Words: Post Truth, Political Correctness, Migration Policies, European Union, Germany.

TEŞEKKÜR

Süreç boyunca yüreklendiren, yardımını esirgemeyen, danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Rukiye Satılmış'a, ders döneminde bilgilerinden faydalandığım bölümdeki tüm hocalarıma, aileme, dostlarıma, koşulsuz desteğiyle hep yanımda olan sevgili eşim Tunahan'a, en çok onun zamanından çalarak çalışabildiğimde sabrı için biriciğim, gözümün nuru, güzel oğlum Furkan'a, içtenlikli bir teşekkürü borç bilirim. Onlarsız bu çalışmayı tamamlayamazdım.

İki kapak arasına sığdırılmaya çalışılmış her bir çalışma gibi bu çalışma da eksikliklerine rağmen, çokça emeğin bir neticesidir. Bir konu üzerine söz söyleme gayretine isnatla başlayan bu araştırma, somutlaşmış bu sonucuyla, ömrüm boyunca bana bir şeyi hatırlatacak. Her bir satırını yazarken, geçtiğim yollar, hissettiklerim, yalnızca kederli bir göç hikâyesine dışarıdan bakmak için değildi. Aynı zamanda, yola çıkmak, 'yabancı' olmak ve en önemlisi, hayatlarını kendi elleriyle yeniden var etme cesaretini gösterenlere duyduğum gizli hayranlığın bir nişanı idi. Tellerin ardındaki simsiyah ellerin donup kaldığı fotoğraf kareleri, 'anlam'ın yeniden karılıp katıldığı bu yüzyıldan, bizden sonraya kalacak. Bu yüzden bu çalışmayı, iyi insan olmaya dair ne varsa, onun yüceltildiği bir zamana adıyorum.

Muş-2024

Amine ÇİL

KISALTMALAR DİZİNİ

- AB : Avrupa Birliği
- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- AFD : Alternative Für Deutschland (Almanya İçin Alternatif Partisi)
- BM : Birleşmiş Milletler
- BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- DİE GRÜNEN : Birlik 90/Yeşiller
- CDU : Christlich Demokratische Union Deutschlands (Almanya Hristiyan Demokrat Birliği)
- CSU : Christlich Soziale Union (Hristiyan Sosyal Birliği)
- DIE LINKE : Sol Parti
- GAMM : Göçe Yönelik Global Yaklaşım
- SPD : Sozial Demokratische Partei Deutschlands (Almanya Sosyal Demokrat Partisi)
- PEGIDA : Patriotische Europaer Gegen Islamisierung Des Abendlandes (Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Almanya Göç Rotası.....	72
Şekil 3.2. CDU Milletvekili Erika Steinbach'ın 'Woher kommst du denn?' (Sen nereden geldin?) twitter paylaşımı.....	99

GİRİŞ

*Hakikati seviniz, o da sizi sever; hakikati arayınız, o da sizi arar ve üstüne yalan
Çin seddi gibi yalanlar örsün, altında kalan hakikat bir ince iniltiyle, bir hafif
Rüzgâr dalgasıyla herhangi bir küçük işaretle mevcudiyetini bildirir.*

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

Peyami Safa

Bilgi ve iletişim çağı olarak bildiğimiz son yüzyılın, her geçen gün artan bilgi edinme yöntemleri ile biraz daha hayatlarımızı kuşattığı bilgisine artık hiçbirimiz yabancı değiliz. Modernizm sonrası süreci ifade ederken kullanılan, ‘postmodern’in yerini alan, gerçeklik-hakikat sonrası diye çevirebileceğimiz post truth için bu aralıksız bilgi akışının hem sebebi hem de sonucu denilebilir. Hayatın her alanını tüm veçheleriyle kuşatan bu bilme haliyle baş etmek, bu çağın insanların en büyük derdi gibi görünmektedir. Bu sonsuz veri akışıyla hayatın temel alanlarında olduğu gibi bireylerin yaşadığı sıradan hayatlarda da önemli değişimler öngörülmüştür. Nitekim bugün hepimiz bu bilgi bombardımanına maruz kalmaktayız. Gerçeklik sonrası dönemin en önemli işaretlerinden biri olan bu çok ve her şeyi bilen insan mefhumu için bilgi ulaşılması emek gerektiren bir şey olmaktan çıkmıştır. Veri ile donatılmış bir yaşam formunu salık veren bir dönem olarak post truthtan bahsedilebilir. Hayatın her alanında süregelen bu önemli değişim özellikle siyaset açısından çok kullanışlı bir malzemeye dönüşmüştür. Bu nedenle kelimenin (Post Truth) anlamının karşısına, bu kavramı sahte ya da yalan haberler, söylentiler, aldatmacalar ve siyasi yalanlar gibi iletişim biçimleriyle ilişkilendiren tanımlar da koyulabilmekte ve ayrıca kutuplaşma ve etik olmayan politikacılar veya düzenlenmemiş sosyal medya; kalitesiz gazetecilik veya sadece dijital medya teknolojilerinin getirdiği kaçınılmaz kaos gibi nedenleri de tanımlamaktadırlar (Harsin, 2018: 1). Sıradan bir yalandan çok, eğilip bükülen, istedik bir forma sokulan bilgiden, bilginin yozlaşmasından, belli amaçlar için bu dönüşmüş, zayıf hakikatin-bilginin kullanılmasından bahsedilebilir. Chul Han, ‘algoritmalar ve yapay zekâ kullanılarak enformasyonun ve işlenmesinin, toplumsal, ekonomik ve politik süreçler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu bir tahakküm biçimi’ni enformasyon rejimi olarak tanımlamaktadır (Chul Han, 2022: 7). Bir başka deyişle, verilerin istenen sonuçları ortaya koyması için yönetilmesi, planlanması olarak ifade edilebilir. Bu yeni ‘Enfokrasi rejimi’ne verilebilecek en önemli örnek, ABD’de, Donald

Trump'ın kazandığı 2016 seçimleridir. Bu, dijital çağın bize sunduğu bilginin, bizi önce başkaları tarafından gözlenen, kontrol edilmeye çalışılan, sonrasında da kendi kendini denetleyen, isteneni sunan birer nesneye dönüştürmesi anlamına gelmektedir. Sosyal medya platformları, beğeniler, izlenmeler, reklamlar, searching analizleri ve bunların kullanım biçimleri üzerinden oluşturulan profile ne kadar uyduğumuz ya da uymadığımız artık başat konudur. Bu durumda, her bir ferdin sahip olduğu öznel fikirlerinin, hazır paket sunulan bir düşünceyi uyması nasıl mümkün değilse, öznel olanın dönüşmesi bir o kadar mümkün görünmektedir.

Doğruluğuna inanılan, bazen bir aksiyona neden olan bilgilerin, gerçekliğinden ödün vermiş bir bilgi olduğunu bilmek, ancak belirsiz, muğlak bir güvenlik ortamı yaratmaktadır. Bu güvenliksiz ortamı sayesinde dezenformasyona uğramış bilgiler hedefini bulabilmektedir. Mütemediyen birbirini kapsayan, tam olarak eşleşen soru cevaplar, eğilimler, düşünceler sayesinde bir farklılığın dile getirilebileceği zemini bulmak imkânsızlaşmakta, bilgi bir yerlerde yığılmaya devam etmektedir. Doğru bilginin kendine yer bulamadığı nokta ise, hakikat sonrası gerçekliğini var etmekte ve döngü böylece devam etmektedir. Ancak ironik bir şekilde, insanın hakiki olanı arayışı da bitmemektedir. Post truth çağın sonunun yine bilginin dijitalleşmesi ile olacağını öngörsek de hakikat sonrasında bilgiyi somutlaştıramamanın güçlüğü, belki de önümüzdeki karanlığı yeniden aydınlığa kavuşturacaktır. İşte bu yüzden çalışmamızın bir konusu olarak belirlediğimiz post truth çağ ve getirdikleri, çok derinden etkilediği siyasi alandan yayılarak insana dair olan her şeyi etkilemektedir. Farklı formlara girebilen, manipüle edilebilen bilginin sunduğu imkânlar nedeniyle döngü sürüp gitmektedir. Hakiki olana ulaşmaktaki en önemli engel ise, dolaşıma sokulan bilgilerin, yankı odalarında yeniden üretilmesidir. Birbirinden farklı biyografilerle, birbirleriyle sürekli iletişim halinde olan insanların, süreç içerisinde, öznelliklerini kaybettikleri, özgün fikirlerinin yavaş yavaş kaybolduğu, topluluk psikolojisinin, bir topluluğa ait olmanın tercihlere bağlı olduğu görülmektedir. Bu aynılık tasarımı ile kitlelere yön vermek, yönetmek kolaylaşmaktadır.

Dijital ağların durmaksızın artan kullanıcı sayıları sayesinde büyüklüğü ve içerdiği veri her geçen gün artmaktadır. Bu ağlara sunduğumuz kullanıcı bilgileri, genelden özele tüm tercihlerle, çok yönlü total bir 'büyük veri' kaynağı oluşturmaktadır. Büyük veri kavramı, post truth çağın sınırlandırmalardan uzak, ancak manipülasyona

açık hakikat ötesi bilgisini oluştururken uygun zemini hazırlamaktadır. Hâlihazırda bir veri havuzu olmadan, post-truth çağın imkânını kullanarak, örneğin kitleleri yönlendirmek mümkün değildir. Ancak elde bir veri varsa, bu veri işlenerek, dönüştürülerek işe koşulabilmektedir. Böylece yeme-içme, alışveriş, siyasi tercihler gibi seçimlerimiz, daha sonra bize sunulacakları belirlemede veri olarak kullanılabilir. Kişisel farklılıklarımızla oluşan tercihlerin, bu şekilde yönetiliyor olduğu bilgisi, bilhassa politik tercihlerimizin nasıl yönlendirildiğini düşündüğümüzde, bize post truth dönemin izahını yapmaktadır. Bir diğer yandan konunun ahlaki yanı da tartışmaya açıktır. Oluşan güven sorunu ile baş etmeye çalışan, şüpheli, hiçbir şeye kayıtsız şartsız güvenmeyen topluluklar, başlı başına bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır (Harsin, 2018: 5). Bu ortamın neticesinde, kutuplaşmalar, sunulan gerçeklere körü körüne bağlılık gibi yeni durumlar, akabinde de post-truth bir yeni form siyaset ortaya çıkmaktadır.

Pos-truth çağın söylemleri etkileyen yanı, yine söylemle ilgili bir ifade olan politik doğruculuk kavramını ortaya çıkarmaktadır. Toplumsalı ilgilendiren tüm konularda, hassasiyetler üzerine bir denge ve anlam oluşturma çabası olarak okunabilecek politik doğruculuk, zaman zaman kullanılsa da yerli toplumbilim literatür açısından tek başına çalışılmamış bir kavramdır. Bu nedenle aynı zamanda bu araştırmanın zor alanlarından biri olmuştur. Amerika menşeli bu kavram, 18. Yüzyılın son yarısında ilk kez kullanıldığında, bir kelime hassasiyetine işaret ederken, bugün hala aynı biçimde anlaşılmaktadır. Yalnızca kapsamı, arandığı alanlar çoğalmıştır. Farklılıkların neden olabileceği mağduriyetlerin yoksunlukların önüne geçmek için bir söylem hassasiyeti sağlamak gibi bir noktadan, bugün geldiği yerde taşıdığı anlam farklılığı ve siyasi yük, tek başına olması mümkün olmayan bir değişimi haber vermektedir. Post-truth kavramı ile birbirine karıştığı, etkilediği ve etkilendiği nokta burasıdır. Doğuştan ya da tercihen sahip olunan bir özellik nedeniyle (din, dil, ırk, etnisite, cinsel yönelim) ötelenme ihtimalinin olduğu durumlarda, bunun önüne geçmek olarak okuduğumuz politik doğruculuk, özellikle siyaset açısından kullanışlı bir söyleme yöntemine dönüşmüşse, bunu post-truth çağın, kompakt, kullanışlı ifade etme yoluna müsaade etmesine borçludur. Bu nedenle önce post truth çağı, ardından o zeminde yetişen politik doğruculuğu anlatarak, bu iki gerçekle birlikte göçe değinmeyi tercih ettik. Birbirini doğrudan etkileyen, zaman zaman birbirine dönüşen, söylemler

arası bu geçirgenlik durumu, konuların yine birbirleri ile daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır.

Post truth ve politik doğruculuğun kesişme noktası olarak göçe bakıldığında; Tarih boyunca yaşam koşullarını iyileştirme gibi çok temel bir saik ile hareket eden insan, göç gibi karmaşık bir olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Karmaşıklaşan insan ilişkileri, karşılıklı politik argümanlarla gittikçe belirginleşen ya da duruma göre yok olan ülke sınırları, ekonomik-siyasi koşulların muhtelif nedenlerle, çok hareketli ve belirsiz oluşu gibi etmenler, bugün sözü edilen göç mefhumunun çok daha fazla bilimsel alanla ilintili olması anlamına da gelmektedir. Endüstrileşme sürecinde Avrupa'da sosyal yapıda gerçekleşen büyük değişimin izahı, yine bir göç hikâyesidir. Önce kırdan kente göç ile başlayan hikâye, endüstrileşme sonrası toplumları ayıran niceliksel farklılıklarla, boyut ve içerik değiştirip, sınır ötesi göç konusunun gündeme gelmesini sağlamıştır.

Savaş, ekonomik buhran, doğal afetler gibi birçok sebeple gerçekleşen sınır ötesi göçler aracılığıyla toplumsal formlar durmaksızın değişmektedir. Bu değişim kendi hareketli bünyesinde yeni kavramlar ve sorunlar üretmektedir. Henüz kendi varlık koşullarını içselleştirememiş birçok ülke ve tabii insan için bu yeni kavram nasıl baş edileceğini bilmedikleri bir bilinmez olarak ortaya çıkmaktadır. Başlı başına göçün de sebebi olan bu bilinmezlik, yönetim biçimi halkı tarafından kabul görmemiş, sosyal devlet olma niteliğini kazanamamış, ekonomik bağımsızlığını ve halkı için asgari bir huzur ortamını sağlayamamış diktatoryal yönetimler için öncesini ve sonrasını koordine edebilecekleri bir gerçek olmaktan çok uzak kalmıştır. Kaynak ülkenin, kendisinden uzaklaşmak istenen bir zorluğu ifade etmesinin dışında herhangi bir evrede bir fonksiyonunun olmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle kendilerinden vazgeçilen mülteciler, ulaşabildikleri ülkelerin insafına ya da daha rasyonel ifadesiyle, prosedürlerinin keskin sınırları içine terk edilmektedir.¹

Göç gibi çok yönlü-etkili bir kavrama bu aşamada dil, kültür, din gibi önemli unsurlar arasındaki alışveriş de dâhil olunca, insanlık, birçok karmaşık kavramla hercümerç olmuş yeni bir 'göç' imgesini kucağında bulmuştur. Göçün bu yeni türünün

¹ Göçmen, mülteci, sığınmacı gibi zorunluluk, gönüllülük ya da geçicilik üzerinden tanımlamalar prosedürler için önemli farklılıkları karşılamaktadır. Bir mecburiyet anlamı da taşıması nedeniyle çalışmamız boyunca mülteci kavramı kullanılacaktır.

oluşturduğu ve sürecin uzaması nedeniyle görünür kıldığı toplumsal hareketlilik ve değişimler, öncekilerden birçok noktada ayrılmaktadır. Bugün görünürdeki nüfus hareketliliğine dair derinlemesine bir olgu okuması yapıldığında nasıl detaylandığı, çetrefilli bir hal aldığı anlaşılmaktadır. Salt bir insan unsurundan bahsetmekten ziyade, beraberinde ciddi entegrasyon sorunlarını da taşıyan kitlelerin bahse konu olduğu görülmektedir. Bu hareketlilik, Endüstri Devrimi, 2. Dünya Savaşı ve sonrasında küreselleşme süreci gibi önemli dönüm noktalarıyla bugün olduğu hali almaya başlamıştır. Yüzyıllara yayılan bu zaman diliminde dünya ülkeleri arasındaki yaşam standardı farklılıkları, kaynak ve hedef ülkeler arasındaki insan sermayesinin akışını tek yönlü olarak sürekli kılmaktadır. Bu sürekliliğin peşine düştüğümüzde, göçün tek bir yanını, yani bize görünen kısmı her ne ise onu gördüğümüzü fark ederiz. Bu çalışma ile elde etmeyi istediğimiz bakış açısı, tüm bu karmaşanın ortasında yer alan göç/mülteci gerçeğinin, göremediğimiz kısımlarının da aydınlatılabilmesi ile ilgilidir. Göç Salt harflerden oluşan, fonetik bir bütünlük arz eden bir kelime olmanın çok ötesindedir. Bugün gelinen noktada aldığı form, siyasetten ekonomiye, hukuktan eğitime, birçok alanı etkilemektedir. İçinde yaşadığımız, birebir öznesi olduğumuz bu iletişim çağı için bu konu, hele de öznesi değilsek, ekranı parmağımızla kaydırırken gözümüzün çarptığı herhangi bir konu gibi algılanabilmektedir. Ancak sınırların sınır olmadığı bir zaman diliminde bir konudan reel mesafe olarak uzak olmak, etkilerinden de uzak olmak anlamına gelmemektedir. Bu nedenlerle, hepimizin hayatının merkezinde yer alan bir konudan uzak olmak mümkün değildir. Arap baharı sonrası sürecin neden olduğu iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyeli sığınmacı hem sınır ülkelere hem Avrupa ve Amerika kıtası ülkelerine sığınmak üzere yola çıkmıştır. İç savaşın süresi uzadıkça devam edegelen fasılasız göç de savaş da bugün aradan geçen om yıla rağmen sona ermemiştir. Sahra altı Afrika ülkelerindeki iç karışıklıklar, gıda ve sağlık sorunları, Afganistan'daki rejim değişikliği derken, öznelere, gerekçeler değişse de göçün kendisinin sonu gelememektedir. Burada bir parantez açarak, göçmen, mülteci ve sığınmacı kelimeleri arasındaki farkı dile getirmek gerekmektedir. Göçmen kavramını karşılayan gönüllülük esası, mülteci kavramında yerini savaş, hastalık, eziyet gibi gerekçelerle yerini zorunluluğa bırakmaktadır. Sığınmacı ise hukuk tarafından korunma anlamına gelen mülteci statüsüne sahip olmak için gerekli bürokratik işlemler süregiderken edinilen, geçici korumayı da ifade eden bir tanımlamadır. Hukuki sınırları

ve hakları tanımlayan bu ayırım oldukça önemlidir ki mülteci statüsü bu nedenle üzerine tartışmaların devam ettiği zor bir alanı da temsil etmektedir. Bu nedenle insanları, turistik amaçlı ve sığınma amaçlı hareket halinde olanlar olarak ikiye ayırmak da mümkündür. Sığınma amaçlı hareket edenlerin, turistik amaçlı hareket edenleri rahatsız ettiği gerçeğini de burada belirtmek gerekir. Bu nedenle, genel bir huzursuzluk halinin de adı olan göç, ulusal ve uluslararası arenada, işlerliği olan politikalar isteyen bir konudur. İnsan unsurunun, farklılıkların söz konusu olduğu bu durumda, ortaya çıkan fikir ayrılıkları ve bunların ifade ediliş biçimleri de ayrıca önem ifade etmektedir. Hem politikanın hem söylemin başat rolü nedeniyle gerçeklik ötesi bir durumla karşı karşıya kaldığımız gibi milyonlarca insan yani özünde hareketli kitleler söz konusu olduğunda sarf edilecek her söz, reel zemine oturtulmaya çalışılan her politik hamle, dikkatle takip edilmektedir. Bu ardıl gerekçeler nedeniyle ele alınan konu önce post truth dönemi, ardından politik doğruculuk, son olarak da göç kısmı ele alınarak izah edilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Amacı, Önemi, Kapsamı

Post truth çağa, kronolojik bir sıralama ile bakıldığında, postmodernizm sonrası sürecin devamında, anlama dair değişimlerle geldiği görülmektedir. Hakikatin sonrasını düşünmek, ancak bir kavram kargaşasını sağladığı sürece, hakikati kullanışlı bir formata dönüştürebilirdi ki, süreç de bize bunu göstermiştir. İçinde yaşadığımız dönemi, diğerlerinden farklı kılan en önemli etmenlerden birinin, gündelik hayatın her alanına yayılan dijitalleşme olduğunu söylemek mümkündür. Bu sayede haber alma kanallarına, genelde ise bilgiye ulaşım kolaylaşmıştır. Bilgiye her an ulaşabilme özgürlüğü diye de okuyabileceğimiz bu yeni durum, hayat formlarımızda önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Birbiriyle bağlantısı, tanışıklığı giderek artan, bu tanışıklık ağlarının süreç içinde bir araya gelerek bir veri bütünü oluşturduğu insan grupları, taşıdıkları bu veri ağlarıyla, yönetilmesi kolay, tepkileri öngörülebilir gruplar oluşturmuşlardır. Gündelik hayatın rutin bilgisi dışında, politika alanında da daha etkin, daha çok bilgi sahibi bir insan figürü bu sürecin ardından ortaya çıkmıştır. Hem mikro çevresiyle hem dünyayla bağlantısı giderek çoğalan ve kolaylaşan insan, kalabalık kitlelerin içinde bir öznellik ifade ediyor olsa da kitlelerin birbirini etkileyen atmosferi ile içinde bulunduğu grupla yekpare bir 'şey'e dönüşmüştür. Böylece, bu kalabalıkların, görünürdeki çeşitliliğine rağmen, ulaşılabilirliği, yönlendirilebilirliği görece

kolaylaşmıştır. Öngörülebilirlikten bahsettiğimiz noktada, sürprizle karşılaşamayız. İstendik, koordine bir durum söz konusudur. Tepkilerin, söylemlerin, hatta bunları nasıl nerede kullanacağımızın dahi bir ölçüye tabi oluşundan bahsederken, politik doğruculuğun sınırlarına giriliverir. En basit tanımıyla, öznel hassasiyetlere, farklılıklara dokunmadan konuşmak diye tanımlayabileceğimiz politik doğruculuk, elbette bu tarifteki anlamıyla sınırlı kalmamıştır. Kullanıldığı ilk zamanlardan bu yana, farklılıklar odaklı ele alınırken, üniversitelerin sağladığı çeşitliliği korumaya adanmış bir kelime iken, bugün geldiğimiz noktada, özellikle siyasi konuşmaları düzenleyen, hitap edilen kitleleri gücendirmemeye yarayan bir yönetime dönüşmüştür. Post truth ile perdelenen doğrunun gücü, ardına başka anlamlar yüklenen politik doğruculukla, yeni bir forma bürünmüştür. Bir şeyi üstü kapalı ifade etmek, ironi yapmak gibi yan yollar da böylece mümkün hale gelmiştir.

Çalışmanın bu iki temel kavramını belirledikten sonra, en çok nasıl, nerede, ne sebeple kullanıldığı sorusuna odaklandığımızda, güncel siyasetin de etkisiyle, göç konusuna yöneldik. Göçü konuya dâhil etmemizdeki başat rol, Arap baharı süreci sonrası, Suriye'den, genelde de Orta Doğu'dan, Afrika'dan, Afganistan'dan Avrupa'ya yönelen, yol boyunca türlü cefaya maruz kalan sığınmacılara aittir. Global dünya düzenine haiz tüm ülkelerin gözleri önünde yaşanan dramatik olaylar, bahsettiğimiz göçün merkezine koyduğumuz Avrupa mülteci krizinin (2015 Eylül) üzerinden geçen sekiz yıla rağmen devam etmektedir. Binlerce kişiye mezar olan Akdeniz ve Ege Denizi, bugün hala alınan tüm önlemlere rağmen, sığınmacıların en çok kullandığı güzergâhlardan biridir. Çok nitelikli, detaylı mülteci politikalarıyla bildiğimiz, insani değerleriyle, yaşam standartlarıyla öne çıkan Avrupa ülkelerinin, mevzubahis kitlesel göçler olduğunda, nasıl kilitlendiğini, işlerliği olan politikalar üretme noktasında tıkanıldığını bize bu süreç göstermiştir. Mültecilere dair kullanılan jargon, haberlerin verilmiş biçimi, sosyal medya refleksi gibi politik doğrucu bir dili merkeze alan eylemler, tam da biraz yukarıda bahsettiğimiz gibi hakikat sonrasını ifade etmektedir. Siyasetçilerin, ürettiği siyasetin nasıl kendi kalıplarına sıkışıp kaldığını, güncellenemediğini, yeni gelişmelere dair bir revizyonu kendi içinde dahi sağlayamayacak derecedeki tutuculuğunu ancak bu olanların tekabül ettiği hakikat sonrası olma hali ve politik doğrucu tavırla açıklanabilirdi. Prosedürlerin buyruğu ile toplumsal tepkiler arasında sıkışıp kalan politikacıların hal-i pür melali de denilebilir.

Reel politiğin sosyal gerçeklikle globalizm arasındaki gel-gitlere kurban edilmediği de söylenebilir.

Göç başlığının temellendirildiği bu noktaların ardından Avrupa birliği ve göç mevzubahis olduğundaki öncü rolü nedeniyle Almanya tercih edilmiştir. Aynı zamanda Avrupa Birliğinin mülteci politikalarına, göçe dair resmi prosedürlere ve bunların önemli detaylarına yer verilmiştir. Ekonomik ve sosyal yapısıyla, Avrupa birliğinin lokomotif ülkesi diyebileceğimiz Almanya, 2015 yılındaki Avrupa mülteci krizi sonrası aldığı aksiyon ile bu çalışmadaki önemli başlıklardan biri olmuştur. Bu önemli adım sonrası ve öncesi hükûmeti ve muhalefeti oluşturan ikişer önemli parti (oy oranlarına göre) ve bunların 2015 yılına karşılık gelen 2013-2017 dönemini kapsayan seçim programları incelenmiştir. Parti programlarının göç politikalarına baktıktan sonra bu ön bilgiler ışığında, kriz sonrası dönemde konuya ilişkin bazı haberlerin içerik analizi yapılmıştır. Bahse konu göç politikalarının toplumsal yansımaları da yine bu yolla incelenmiştir.

Literatür taramasında, konuyla ilgili temel referans çalışmalar incelenmiştir. Bu aşamada, belki de bu çalışmaya dair en önemli sınırlılıktan bahsetmek, konuyla ilgili sonraki olası çalışmalar için fayda sağlayacaktır. Post truth çağ hakkındaki çalışmalar sınırlı sayıda olsa da çeviri olarak bulunabilirken, politik doğruculuk bu anlamda daha dar bir çalışma alanı sunmaktadır. Politik doğruculukla ilgili literatürün İngilizce ve özellikle Almanca ağırlıklı olması bir engel olarak karşımıza çıkmıştır. Yabancı yayınların konuyu detaylandırdığı, politik alanda politik doğruculuk, üniversite hayatı açısından politik doğruculuk gibi alt başlıkların dahi onlarca kez çalışıldığı gözlemlenmiştir. Politik doğruculuk çok eski bir mefhum olmasına rağmen Türkçe yayın sınırlılığı bu çalışmayı bizim için daha anlamlı kılmaktadır. Göç özelinde politik doğruculuğu ve post truth dönemi incelemek, bir sosyoloji konusunu belli bir perspektiften bakarak anlamaya çalışmak gibi görünmektedir. Ancak bu üç konunun her biri ayrı birer çalışmaya konu olabilecek derecede detaylandırılabilir konulardır.

Bu çalışmadaki amacımız, araştırmanın başlıklarıyla ilgili, öne sonu belli, anlamlı bir bilgiler bütünü bir araya getirmek ve çağımızın netemeli meselelerinden biri olan göçü bu bilgiler ışığında okumaya çalışmaktır. Konuyu bu şekilde bir tümevarım izleğiyle değerlendirmenin yanında, müstakil başlıklar olarak da literatüre katkı

sağlanması ve bir anlam bütününe hizmet etmesi amaçlanmaktadır. Keza bir konunun merkez noktası hem sosyoloji hem uluslararası ilişkiler gibi alanlar olduğunda disiplinler arası bir konu olan göç daha özgül bir yere konumlanmaktadır.

Uluslararası organizasyonların, birliklerin ürettiği politikalardan bahsederken, bu politikaların kitlelere yön veren yanına sıklıkla değinilmiştir. Bu gerekçelerle bize sunulan bizim dışımızdaki tüm kalıp bilgilere sorgulayarak yaklaşmak, arka planını anlamaya çalışmak, esneklik sağlayabilecek alanlarına odaklanmak, düşünsel anlamda hayatı daha yaşanabilir kılacaktır. Bir alanda politika üreten erk sahiplerinin tüm söylemlerine kayıtsız şartsız biat etmek böylece imkân dâhilinde olmayacaktır.

Esas itibarıyla ana başlıklarımızdan ikisini oluşturan post truth çağın ve politik doğruculuğun anlam inşasında, söylemin temel bir vazifesi olduğu görülebilir. Bir anlamda, söylemin içeriğinin yeniden tasarımı anlamına gelen post truth ve politik doğruculuk, bütün işini yeni bir anlamın yaygınlığını sağlamak, söylemi ait olduğu zeminden ayırarak, istenen forma yerleştirmek ve dolaşıma koymak ile tamamlamaktadır. Eleştirel söylem analizinin iktidar ve söylem bağlantısı üzerine yoğunlaşması ve genel olarak sosyal konular söz konusu olduğunda kullanılıyor olması (Şah, 2020: 5) nedeniyle çalışmamızda bu yöntem tercih edilmiştir. Kullandığımız bir diğer metod ise dokümantasyon taramadır. Bu yöntem ile göç bahsinde, meclis kayıtları, gensorular, konuşma metinleri, parti programları, yıllık diaspora raporları, AB komisyon raporları, basın toplantıları sırasındaki konuşmaların dökümleri incelenmiş ve bu sayede aranan söylem farklılıklarına ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

POST-TRUTH ÇAĞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Post-truth özellikle son on yılda görünür olmuş, popüler adıyla ‘new age’ bir kavramdır. Başlangıçta çoğunlukla politik yazın alanında kullanılmışsa da zaman içerisinde farklı kullanım alanları ortaya çıkmıştır. Kavramın Türkçe karşılığı aranırken, bu farklı alanları da kapsayacak bir karşılık için çaba sarf edilmiş ve bu bölümde Post-truth kavramı için önerilen karşılıklar tartışılmıştır.

1.1. POST-TRUTH KAVRAMI VE KARŞILIKLARI

Post-truth kavramı öncelikle parçalanıp ‘post’ ve ‘truth’ olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Risk Toplumu kitabının önsözünde post ön ekinden bahseden Beck’e göre; “Post, zamanımızın anahtar kelimesidir. Her şey ‘post’tur. ‘Post modernizm’ ile birlikte her şey belirsizleşmeye başladı. Aydınlanma sonrası kavram belirsizliği o kadar karanlık ki, kediler meraktan bile olsa bu karanlığa dalamaz. Post, moda kapılan çaresizlik için anahtar kelimedir” (2011: 7). Bu tespitiyle, post kelimesiyle gelip yerleşen bir karmaşıklık, belirsizliği vurgulamaktadır. Keza truth ile bir araya gelerek de benzer bir belirsizliği tesis etmektedir. ‘Post’ bu birleşik kelimeye bir ön ek olarak yer aldığı için ‘sonra’ ya da ‘öte’ anlamıyla karşılanmış, ‘truth’un ise tek başına ifade ettiği ‘gerçek ve doğru’ anlamı, ‘real’ kelimesinin anlamından uzaklaştırılarak kelime ‘hakikat’ olarak ele alınmıştır. Ayrıca post ön ekinin başka bir durumun/olgunun yerine yeni başlayan bir durumu ifade etmek için kullanıldığını da eklemek gerekmektedir. Diğer bir deyişle önemini kaybeden bir durum ya da olgu için de kullanılmaktadır. Sayın’a göre, “hakikat, doğru olandır ve mantıksal temellere oturan akıl yürütmelerle işleyen zihin ile olgular arasında kurulan ilişki neticesinde tesis edilir” (2018: 163). Buradan baktığımızda da ortaya çıkan tablo bir anlam sorununu işaret etmektedir. Bu bilgiler ışığında post-truth kavramı için bir sözlük karşılığından ziyade, anlam olarak açıklayabileceğimiz, “hakikatin önemsizleşmesi, hakikat sonrası, gerçek ötesi” (Terzi, 2020: 80-86) gibi izahlara ulaşılmaktadır. Bu anlama ve kökene dayalı farklılık, kelimenin kullanımı itibarıyla önemlidir. Köktürk’e göre;

“Bu kavram öncelikle ‘gerçek dışı’ ve ‘gerçek üstü’ kavramları ile de karıştırılmaktadır. Oysa post truthun anlamı, ilk başta etimolojisinde kendini göstermektedir. ‘Gerçek ötesi’ derken, geride bırakılan bir gerçekliğin varlığı onaylanmaktadır; ama kişi onun ötesinde durmaktadır ve

kişinin yeri de bu gerçeğin ötesidir. Gerçeğin dışında kalan bir şeyden değil, gerçeğe bitişik bir şeyden söz etmiş oluruz. Gerçeküstü ise gerçeklikle bağdaşmayan ve onun varoluşsallığıyla uyuşmayan bir tasarımdır” (Köktürk, 2020: 41).

Bu gerçek ötesi izahı bize geride bırakılanı vurgularken, gerçek ve özne ilişkisine dolaylı bir tanımlama getirdiği gibi kavramlara paylaşılan konular ve o konularla kavramın ilişkisi bağlamında oluşan, karşılıklı var edilen bir anlamı da belirginleştirmektedir. Zira Oxford sözlüğe 2016 yılında yılın kelimesi olarak giren post-truth’un sözlük karşılığı, insanların gerçeklerden çok duygu ve inançlara tepki verdiği durumlarla ilgilidir. Buradan baktığımızda da ortaya çıkan tablo bir anlam sancısını ortaya koymaktadır. “Kamuoyunun şekillendirilmesinde nesnel gerçeklerin duygu ve kişisel inanca hitap etmekten daha az etkili olduğu koşullara ilişkin ya da bunları ifade eden şeyler” (Oxford Dictionary, 2016) olarak tanımlanan post truth kavramının bu tanımında bu iki kavramın yalnızca anlamları değil temsil ettikleri de devreye girmektedir. Erdoğan ve Semerci ise;

“Bu bakış açısıyla kamuoyunun herhangi bir konuyu akıl ile değil, duygularıyla değerlendirmesi hakikat sonrasını mümkün kılmaktadır. Başka bir deyişle duygular aklın ötekisi olarak ele alınmıştır... Duygular, pasif olmak, akıldışılık, zayıflık ve mahrem olarak tanımlarken, akıl, eyleme geçme, karar alma, öz denetim ve duygusallığa yer vermeyen bir kamusal alan yönetimiyle özdeşleştirilmiştir” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 86-87).

tespitiyle hakikatin akıl ya da duygunun ürünü oluşuna göre kaynağının niceliğini değerlendirmektedir.

Nitekim kelimenin kullanım alanlarına baktığımızda, geniş kitlelere ulaşması ile ayırabileceğimiz özellikle siyasi/politik mecralarda kullanımının da bu anlamı karşıladığını söylemek mümkündür. Bu minvalde, söylenen şeyin gerçekliği ya da doğruluğunun sarf edildikten ve olası etkisi görüldükten sonra, çok büyük bir anlam ifade etmediği söylenebilir. Yine bu noktada önemi açıkça ortaya çıkan medya okuryazarlığı gibi bir konu da neliği kendinden menkul olmak üzere tartışmaya dâhil olur. Hangi haber kaynağının bu bilgileri edinme yöntemi olarak mutlak doğru olduğuna dair bir araştırma çabası, ancak bilinçli toplumlardan beklenen bir aksiyon olarak ele alınabilir. “Birçok gündelik olay karşısında, görece entelektüel bir birikim ile yani algı, bilgi ve muhakeme” (Köktürk, 2020: 46) ile kotarılabilecek söz konusu hakikat/yalan ayrımı öyle müphem bir noktaya yerleşir ki, her konuyu yalnızca

uzmanlarının yorumladığı, doğru olanı ayırt ettiği makbul bilgiye ulaşma evresini içeren durağa uğranılmadan geçilir. Böylece doktorun tıp bilgisinin, politikacının politika, eğitimcinin eğitim bilgisinin de irdelendiği sonsuz bir karmaşayla karşılaşmaktadır. Hatta buna Benesch'in ifadesiyle "profesyonellik ve yükseköğretim karşıtlığı" (Benesch, 2021: 58) da denilebilir. Ancak diğer yandan bir bilginin teyidi konusu ciddi bir mesai istemesinden dolayı yanlış bilginin yayılması dallanıp budaklanmaya oldukça müsait bir alandır. Zerilli bu çıkmazı şu iki cümle ile ifade etmektedir:

"Hakikat sorununu, doğru akıl yürütme sorunu olarak düşünürseniz, bilgi teyidi pratiklerine yönelmeniz muhtemeldir. Bu pratikler ne kadar önemli olsa da hakikati sorunsallaştırmanın diğer yöntemini, yani hakikat anlatıcılığı pratiği olarak sorunsallaştırmayı ihmal ederseniz, doğru akıl yürütmenin işletildiği ancak hakikatin söylenmediği- ya da söylendiyse de duyulmadığı- yolları ıskalayabilirsiniz" (Zerilli, 2021: 38).

Zerilli'nin bahsettiği bu 'sorunsal'ı kabaca hakikate ulaşmak için çıkılan yolda farklı rotalara sapmak -bilginin teyidi amaç edinilmişken- asıl mevzudan uzaklaşmak ve dolayısıyla yanlış noktaya ulaşmak biçiminde okumak da mümkündür. Ortaya çıkan tablo biteviye bir düzen içinde birbirini takip eden, asla çemberin dışına çıkılamayan bir döngüyü anlatmaktadır. Hakikate dair bilgiden çok hakikat algısının zarar gördüğüne dair post-truth tanımı da böylece doğrulanmış olur. Konunun devamında Zerilli hakikatin nasıl bir sorun haline geldiğinin konuşulmasının gerekliliğinden ve bu gereklilik yerine getirilmezse, hakikatin karşısında konumlanan 'alternatif gerçek' ve 'kasıtlı yalan' karmaşasıyla karşılaşılabilceğinden bahsetmektedir. Burada sözü edilen alternatif gerçekleri Zerilli şöyle bir anlam üzerinden tanımlar:

"Alternatif gerçekler, sıradan yalanlar (veya sahtelikler) ya da daha gelişmiş yalanlar (veya sahtelikler) değildir; siyasetle uğraşırken kanıksadığımız paylaşılan olgusal gerçeklikte kayda değer bir kaymaya işaret ederler. Yıpratıcı güçleri, gerçeği sırf kaniya, yani sadece öznel anlamda kaniya dönüştürmeye dayalıdır: bir şeyin başkalarına nasıl görüldüğüyle hiç ilgilenmeyen bir 'bana öyle geliyor ki'" (Zerilli, 2021: 35).

Hakikatin öznelliğine vurgu yapan Benesch'e göre ise;

"Sonuçta ise, payımıza düşen, orada bir yerlerde asılı duran ulaşılamaz bir mutlak hakikattir. Doğru ile yanlış birbirinden ayırmamızı engelleyen, daha önce görülmemiş bir epistemolojik krizin ortasında değiliz kesinlikle. Daha ziyade demokratik toplumun kurumlarında ve mekanizmalarında hem kamusal hem özel hayatlarımızı etkileyen kapsamlı teknolojik dönüşümün tetiklediği büyük bir çöküşe tanık oluyoruz. Bu çöküş

sonrasında hakikat iddialarının daha çok itirazla karşılaştığı ve savunulmasının daha zor olduğu doğrudur” (Benesch, 2021: 51).

Bu yanıyla hakikate bakıldığında ortaya çıkan öznelliğin çoklu bir hakikat anlayışının sebebi olduğunu, bunun ise ahlaki olana dair yolunda gitmeyen bir şeylere işaret ettiğini Keyes şöyle izah eder:

“Hakikat sonrası, etik açıdan bir alacakaranlık kuşağında yer alıyor. Yalancı olduğumuzu düşünmeden gerçeği gizlememizi sağlıyor. Davranışımız değerlerimizle çeliştiğinde, yapacağımız şey muhtemelen değerlerimizi yeniden düşünmek oluyor. Bırakın diğerlerine karşı kabul etmeyi, çok azımız kendisinin etik dışı olduğunu düşünmek ister; bu nedenle de alternatif ahlak yaklaşımları oluştururuz. Bunları alternatif etik yaklaşımlar olarak düşünün. Bu terim gerçeği gizlemenin ille de yanlış olmadığı, pekâlâ yapılabileceği, bu nedenle de aslında kelimenin olumsuz anlamıyla yalancılık olmadığı etik sistemlere işaret ediyor” (Keyes, 2021: 19-20).

Hakikatin bilgisinin öznelliğine değinen Keyes anlamın değişkenliği ile gelen ahlaki sorunu irdeleyerek, anlamın oturduğu kaygan zemini ortaya çıkarmaktadır. Felsefeye yaslanan anlamıyla hakikate baktığımızda da bu kişiye göre değişen anlam belirginleşmektedir. Mutlak bir hakikat bilgisine ulaşmada ilk engel olan, düşüncenin kişiye göreliği, öznel hakikat anlayışının, dolaylı olarak post truth çağı ve düşünsel zemini buna uygun hale getirdiğini de söylemek mümkün görünmektedir.

1.1.1. Makbul Yalanlar: Gerçeğin Bir Kısımını Söylemek

Post-truth kavramını tartışmaya açan ilk metinlerden biri olan Yalanlar Rejimi (A Government of Lies), Sırp asıllı yazar Steve Tesich tarafından 1992’de kaleme alınmış, The Nation’da yer almıştır. Bir dönemin politikacılarının ve olaylarının eleştirisi olarak okuduğumuz bu metin, yıllar sonra bugün de eleştiri konusu argümanların benzerlerinin karşımıza çıkıyor oluşuyla dikkat çekmekte ve bu yanıyla teorik anlamda da geçerliliğini korumaktadır. Tesich, temelde post-truth kavramını söylem ve eylem arasındaki ikilik üzerinden, olan ya da olmayan toplumsal refleksleri inceleyerek anlatmaktadır. Bir devletin dış politika kapsamında değerlendirilebilecek eylemlerinin hesabını halkına verirken kullandığı manipülatif dilin, uzun vadede sebep olabileceği deformasyonlara da değinmiştir. İran-kontra skandalı, Watergate olayı ve Körfez Savaşı ekseninde, söz sahibi isimlerin olayların ilk anında söyledikleri ile ortaya çıktıktan sonra söylediklerinin kıyasında bariz bir şekilde yalan söyledikleri ortaya çıkmasına

rağmen, toplumun bunları nasıl hazmettiğini ya da affettiğini anlatmaktadır. Yine benzer biçimde tartışmaların odağındaki Vietnam savaşı için Hannah Arendt, “Bu politikaları nasıl başlattılar ve dahası böylesine acı ve absürt bir noktaya kadar nasıl sürdürebildiler? Gerçeklikten koparma ve sorun çözme hoş karşılanıyordu çünkü gerçekliğin görmezden gelinmesi, bizatihi politikaların ve hedeflerin için özelliği idi” (Arendt, 2021: 56) vurgusuyla, politikleşen hakikat bilgisinin bağlamından koparılmasından bahsetmektedir. Yaygınlaşan, kolayca sarf edilen yalan, bahsedilen tarihi hadiseler neticesinde ortaya çıktığında da kimse bir bedel ödememiş, resmi ya da gayri resmi hiçbir yaptırım uygulanmamıştır. Bu doğrultuda, yalanın gerçeği olduğu gibi söylemek değil de bir kısmını söylemek olarak açıklamasını yapmak da olasılık dâhilinde değerlendirilebilmektedir. Aslında bahsedilen, yalan ile yalanı bir kalıba sığdırmaya/oldurmaya çalışmak arasındaki farklardır. Ne olduğu, nereye hitap ettiği belirsiz söylemler hakikat ile yalan arasında bir yerde konumlanmakta, yeni bir form oluşturmaktadır. Keyes bu durumu hakikat sonrası çağda gerçek ve yalanlardan başka, tam olarak gerçeği yansıtmamakla birlikte, yalan da denemeyecek muğlak ifadelerden oluşan üçüncü bir kategori olarak değerlendirmekte ve bu kategoriyi suni gerçek, hafif gerçek, yumuşak gerçek olarak niteleyip, gerçeğin böyle agresif bir biçimde örtülmesi suretiyle yalan söyleme eyleminin yumuşatılmasından söz etmektedir (Keyes, 2021: 22).

“Gerçeği, kötü haberle/haberlerle eş tutar olduk ve bir ulus olarak sağlığımız için ne kadar yerinde ve hayati olursa olsun, artık kötü haberleri görmek istemedik. Bizi gerçeklerden koruması için hükümetimize baktık... Artık aynı anda hem gerçeğe hem de kendimize duyduğumuz saygıya sahip olamayacağımız söyleniyor. Seçmek zorundaydık, çünkü biri diğerini daima dışarıda tutuyordu” (Tesich, 2021: 23-24).

Tesich’in bahsettiği bu tercihin bir neticesi olarak oluşan konforlu alanın elbette bir bedeli olacaktır. Keyes’e göre, hakikatin baskılandığı, neredeyse ayırt edilemeyecek biçimde örselendiği ve toplumsalın gerçeklikten uzaklaştığı bu nokta, bilişsel bir evrim noktasıdır. Keyes’in ifadesiyle, bu tarihi olaylar neticesinde ulaşılan sonuç, *“ahlaki bir hissizliktir”* (Keyes, 2021: 17).

“Hızla totaliter canavarların sadece rüyalarında ağzının suyunu akıtabilecek bir halkın prototipleri haline geliyoruz. Şimdiye kadar tüm diktatörler gerçeği bastırmak için çok uğraşmak zorunda kaldı. Bizler, eylemlerimizle, buna artık gerek kalmadığını, herhangi bir öneme sahip olan gerçeği inkâr edebilecek ruhsal bir mekanizma edindiğimizi

söylüyoruz. Özetle; özgür bir halk olarak, hakikat-sonrası (post-truth) bir dünyada yaşamak istediğimize, yine özgürce karar verdik” (Tesich, 2021: 25).

Tesich’in ele aldığı bu nokta aslında bir toplumsal çöküş evresidir. Benzer bir çıkarımı yapan Ralph Keyes de yalanın genele yayılmasının yeni bir muteber form olmasını değer yargılarının, kişisel ve toplumsal etiğin çöküşü anlamına geldiğini ifade eder. Buradan bakınca hiçbir etik kaygının yer almadığı tüm eylemlerin günün sonunda hak ettiği değersiz noktaya geri döndüğü söylenebilir. Ancak o haliyle de bir karşılık bulabilmektedir. Bu yeni formun da bir savunanı sahip çıkarı olmaktadır. McIntyre, “hakikat sonrasının en saf halini, kalabalığın gösterdiği tepkinin bir yalan hakkındaki gerçekleri sahiden değiştireceğine inandığımızda aldığını” (McIntyre, 2019: 31) ifade etmektedir. Suskunlukla karşılanmış yani dolaylı yoldan onaylanmış bütün politik eylemler, genele yayılmış bir suç ortaklığı anlamına da gelmektedir. Doğrunun sorgulandığı evreden sonra ulaşılan bu durum, hakikatin kimin hakikati ya da neyin savunusu olduğu gibi soruları da beraberinde getirmiştir.

“Hiçbir iddianın inanılmayacak kadar rezil olduğunu varsaymamalıyız. Bir yalan, söyleyen kişi birilerinin ona inanma ihtimali olduğunu düşündüğü için söylenir. Yalanı duyanın ona inanmayacak kadar akılselimi sahibi olmasını umabiliriz, fakat yanlış manipülasyonların ve dağılmış enformasyon kaynaklarının çağında, güdülenmiş akıl yürütmemizin üstünde bu kadar oynanmışken, böyle bir varsayımda bulunmaya artık hakkımız yoktur... Yalancıları karşımıza almazsak, cehaletten ‘gönüllü cehalete’ henüz geçmemiş olanlar daha da ileri gidip olguların ve aklın sesinin dinlenmediği tam teşekküllü bir inkârcılığa kapılmayacak mıdır?” (McIntyre, 2019: 142-143).

Bir tercih olarak bilmeme durumu bizi bildiklerimizi sorguladığımız bir başka eşikte kendi bilişsel seviyemizle baş başa bırakmaktadır. Durduğumuz bu nokta, mevcut bilgilerimiz, kabullerimiz de tıpkı bir başkasının olanlar gibi sorgulanmaya değerdir noktasıdır. Dışarıdan bir gözle bakılınca görülenler ile içeriden bir okuma yapmanın arasındaki nitelik ve nicelik farkı bu sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Ters bir durumda inanmayı ya da kabul etmeyi dilediklerimizle reddettiklerimiz arasındaki ince noktayı fark edememek de ihtimaldir. Bilimin, dolayısıyla rasyonel gerçekliklerin de niceliği sorgulanır bir şekilde potaya girişi de bu yüzdendir. *Çoklu hakikat anlayışıyla mevzuya bakmak, net çıkarımlar yapmanın önüne bu şekilde geçmektedir.*

“Hakikat duygusu, bizim ideolojimiz dışında birinin söylediği bir cümlede hakikate dair bir şey varsa eğer onun hakkını teslim etmemizi

sağlayan şeydir. Eğer bunu bildiğimiz halde sırf ideolojik nedenlerle bunu göz ardı edersek ve bu davranışı giderek alışkanlık haline getirirsek hakikat duygusunu yitiririz. Bunun abartılmasının bizi götüreceği yer faşist bir zihniyet dünyasıdır. Biz kendimizi hala sosyalist, muhafazakâr, liberal sansak bile. Hakikat duygusuna sahip olmak bir hakikat söylemimizin olmamasını gerektirmez. Tam tersine. Güçlü bir hakikat duygusu daha nitelikli bir hakikat söylemini mümkün kılar. Çünkü hakikat duygumuz, kendi hakikat söylemimizi diğer hakikat söylemlerinin gözünden de görebilmemizi sağlar” (Dellaloğlu, 2020: 165).

Bu yolla öğreniriz ki, birden fazla hakikat olabildiği gibi, bilgileri yorumlama biçimi de kişiler ve toplumlar arasında farklılık gösterebilmektedir. Birbirleri üzerinden varlık imkânı buluşları da yine gelip aynı noktaya dayanmaktadır. Bilimi de kapsayan görecelilik bu söylemsel çeşitliliği sağlamaktadır. Post-truth söylemin kullanıldığı önemli alanlardan biri olan politika da bu işlenebilirlik nedeniyle bu ifadeye tutunmaktadır. Bir propaganda aracı olarak kullanılması, politik mecradaki işlevselliği nedeniyle Post-truth söylem politikada kullanıma sunulmaktadır. Hakikatin bir öneminin kalmayışına dair söylem de yine bu pragmatist bakışla mümkündür. Bir söylem, hizmet ettiği alanı mamur edebiliyorsa mesela taraftarlar toplayıp, fanatik bir savunma dili oluşturabiliyorsa, o kitleyi buldukları savunu noktasından bir adım dahi oynatmadan orada tutabiliyorsa, bu o söylemin kitleler ve fertler nezdinde kabul gördüğünün bir işareti olarak alınmaktadır. Her alanda bilgi bombardına maruz kalan iletişim çağı insanları, çaresiz bu sınırlı ama değişken olmayan alanı bir ehveni şer olarak değerlendirmekte ve toplumsal hayattaki varlığını bu kabulle bir kez daha sağlamlaştırmaktadır.

“Her an her şeyden haberdar olmak, kişiyi olup biten her şeyi hemen ve anında izlemeye teşvik eder. Bunların sonucu olarak, kişi, kısa haber bildiriyle, kısa fikir beyanlarıyla yetinir. Zaten sürekli yağın bilgi sağanağında kişinin onlardan herhangi birini seçme ve onu derinlemesine kavrama imkânı yoktur. Kişi de bu aralıksız akışa kendini kaptırır. Çünkü aralıksız akış kişiyi hoşnut eder. Bu sağanakta kişi tek başınadır ve bilgi/haber akışını dilediği gibi yönlendirebilmektedir. O, artık belirleme gücünü kendinde görmeye başlar. Bu süreçte, etraflıca ve derin muhakeme değil anlık ve peşin kanaatler önem kazanır” (Köktürk, 2020: 51).

Bir tık uzağımızdaki tüm enformasyon böylelikle bizden nispi anlamda uzaklaşmaktadır. Toplumsal ve bireysel hemen her alanda inanılmaz bir bilgi salgını çılgınlığından söz ederken, bir alanda gelip böyle bir çıkmaza girmek de sonuç itibarıyla, yönlendirme ile olsa da bir tercih olarak görünmektedir. Bu yüzden kendi

seçimlerimizle oluşturduğumuz bir gerçeklik algısından söz etmek de mümkündür. Elbette burada edinilmiş bir bilginin izi olan bir gerçeklikten söz ederken, bilgiyi edinme biçimimizin niteliğini de hesaba katmak gerekmektedir. Bilgiyi edinme yöntemine ilişkin bir tercih, neticeleri, sebep olabilecekleri itibariyle büyük önem ifade etmektedir. Böylece post-truth çağı ve söylemi mümkün kılanın, kaynağın niteliğinden bağımsız bir okuma olduğu ortaya çıkmaktadır. Kaynağın ya da gerekçenin ne olduğunun bir önemi olmadığında, duygusal, önyargılardan ibaret, kişisel değer yargılarıyla biçimlenmiş bir gerçeklik oluşturulması, kişinin kendi tasarrufuna bırakılmış görünmektedir. Endüstri Devrimi ile yalnızca üretim bantları önünde değil, gündelik hayat rutininde de makineleşen insanlığın mirası olarak, toplumsal ilgilendiren gündelik hayattaki duyguya dair izlerin, yüz yıl içinde silindiği söylenebilmektedir.

“İnsanın her şeyden önce iş görmek zorunda olduğu disiplin toplumunda heyecanlar daha ziyade arıza olarak görülüyordu. Ortadan kaldırılmaları gerekiyordu. Disiplin toplumunun düzenlenmiş ortopedisi şekilsiz bir hamurdan duygusuz bir makine biçimlendirmek zorundaydı. Makinelerin en iyi çalıştığı durum heyecan ve duyguların devre dışı bırakıldığı durumdur” (Chul Han, 2020: 54).

Hal böyleyken, post-truth kavramını bu değerlerin yeniden ele alınması, yeniden önem kazanması olarak okumak gerçeklikten uzak görünmektedir. Süreç boyunca, her aşaması sorgulanmış, hırpalanmış bir bilginin, insanlığa bir katkı, üretim süreçlerine duygusal bir dokunuş olmanın çok ötesinde, reel bir faydadan uzak bir manipülasyon aracına dönüştüğü görülmektedir. Post-truth söylemin bilgidan çok duygudan hareket ediyor olması, belki de insan olmanın en kullanılmaya imkân tanıyan yanının yeniden ortaya çıkışı olarak okunabilmektedir. Rasyonaliteden uzak orta çağ insanın makineler ile ehlileştirilmesi sonucu modernize olan dünya, post-truth kavramı ile aslına dönerek, bir insan ediminin yanılma payını da yeniden hatırlamıştır. Bir diğer deyişle uzun uğraşlar sonucu görmezden gelinen duygusallığın, aslında kullanışlı bir alan olduğu keşfedilmiştir. Öyle ki, yalnız nesnel yöntemlerden süzülerek edinilen doğrular da bu açıdan artık şüpheli ya da yanlıdır.

“Aslına bakılırsa, belli bir takım bilimsel bulgulara karşı çıkan kişiler, kendi ideolojik turnusol testlerini açıklık ve hakkaniyet kisvesi altında bir araştırma sahasına uygulamakta (böyle yaptıklarını reddetseler bile) bir sakınca görmezler. Buradaki gaye, bilimin hakkaniyetli olduğu fikrinin altını oymak gibi sinik bir çabaya girişmek ve herhangi bir ampirik

araştırmanın gerçekten değer yargılarından azade olabileceğine dair kuşkuları artırmaktır. Bu adım bir kez atılmaya görsün, öteki teorileri de değerlendirmeye almak artık an meselesidir. Ne de olsa bilimin tümüyle yanlış olduğundan şüpheleniyorsak, kendi ideolojik inançlarımızın damgasını taşıyabilecek bir teoriyi değerlendirmeye almak o kadar korkunç görünmeyebilir” (McIntyre, 2019: 38-39).

Bilimsel bilginin geçerliliğinin böylece ortadan kalkması durumu, herhangi bir tinsel ya da rasyonel dayanağı kalmamış, neye inanacağını, neyi kendine doğru seçeceğini bilemeyen, boşlukta bir insan modelini sunmaktadır. Bahse konu, istenilen alana çekilebilecek, istenildiği gibi yönetilebilecek, doğrunun ya da yanlışın duruma göre kendisinden gizlenebileceği bir insan modelidir. Erk sahiplerinin daha önce kâh diktatoryal kâh özgürlükçü yaklaşımlarla, farklı biçimlerde kontrol altına almayı denediği bu insan modeli, artık bilimsellikten uzak, duygusal olarak çekip çevrilmeye müsait bir evreye ulaşmış demektir. Böylece oluşan, her yola gelir insan modeli, post truth çağın bir gereğini yerine getirerek, tutunamadığı kavramlar ve bilgilerle birlikte savrulup durmaktadır. Bu sallantıda ruh hali ile bazen seçim propagandasına malzeme, bazen bir manifestoya konu, bazen bir toplumsal olayın köşe taşı olabilmektedir. Bu savruluşun neticesini anlamlı kılan en önemli kaygı ise bir aidiyet hissi ve bu hissin beraberinde getirdiği, ait olunan topluluk tarafından önemsenmek, bir anlam ifade etmek amacıdır. Böylece nesnel hakikatler bir karşılık bulup, öznel gerçekliklere dönüşebilmektedir.

“Post-truth çağı ile işaret edilen değişim, inanılacak hakikati ifade eden cümlelerin artık ‘yapılan araştırmaya göre’ diye başlama zorunluluğunun ortadan kalkmasıdır. Bilimsel bilgide var olan kanıt üretme zorunluluğu post-truth çağında sadece inanca indirgenmiştir. Artık bir öznel hakikat söz konusudur ancak bu duruma karşı neye sarılmamız gerekmektedir? Bilimsel bilgiyi oluşturan temel mekanizma insan duyularına olan güvensizlik ve bunun getireceği öznellik tehlikesinin önlenmesi için tekniğin ön plana çıkarılmasıdır. Bu yüzden teknolojik gelişmeler bilimsel bilginin üretilmesine hâkim olmuştur” (Kayaduman, 2020: 218).

Sadece bir şeye inanıyor olmakla bir araya gelmiş, nesnel bilginin, somut bir geçerliliğinin olmadığı bir insan topluluğunu, rutin bir hayat döngüsünde tasavvur etmek bile güç iken, böyle bir bir araya gelişle, ortaya çıkması muhtemel tüm soru ve sorunlar tartışmalı bir zemine taşınmaktadır. Kişiye göre değişen, her bir kişi ile yeni bir forma kavuşan bilgi, kimin nezdinde, hangi nesnel sınanma yollarını aşıp, nasıl bir geçerlilik arz edebilir? Nesnelliğin yok mesabesi ile göreceliliğin maksimum varlığının

aynı noktayı işaret etmesi de yine bu durumun izah edilemeyişi ile örtüşmektedir. Her şeyin yapılabildiği, kabul gördüğü sınırsız bir özgürlük ile baskıcı bir tavrın aynı ucu paylaşması, aynı kaotik halin karşılığı olması da totalde böyle bir hikâyeyi temsil etmektedir. Bilginin her türüyle ilgili oluşmuş ya da oluşması muhtemel bu karmaşık durum, siyasi isimlerin elinde çok amaçlı bir ‘şey’e dönüşmektedir. Zira söz konusu, kavramlara, olgulara, hatta gündelik hayata dair bozulan bir gerçeklik algısıdır. Hikâyenin başlangıcı itibariyle topyekûn bir yıkımdan söz edemesek de konu oraya doğru evrilebilme potansiyeli taşımakta ve zaman zaman da bu potansiyeli gerçekleştirebilmektedir. Birbirinin ardı sıra devrilen domino taşları gibi, ardında biteviye bir toplumsal, kültürel yıkım bırakarak, büyüyerek ilerleyen bir aksiyondur bahsedilmektedir.

“Bir toplumda nesnel doğruluk veya hakikat kavramını tekeline almayı başaran her hegemonik rejimin büyük bir totaliter tehdit oluşturacağı, kendi hakikati dışında kalanları ezerek baskılayacağı yalnızca ciddiye alınması gereken varsayımsal bir distopik senaryo değil, geçmişte defalarca yaşanmış ve günümüzde de farklı coğrafyalarla gerçekleşmekte olan bir durumdur” (Baç, 2020: 31).

Söz konusu nesnel doğruluk sorunu gündelik hayata, dolaylı gibi görünen, fakat reelde, direkt müdahale olarak okunabilecek bir anlam taşımaktadır. Konuya dair bir başka çıkarım ise nesnel doğruların bile mutlak bir öznellik içerdiğinden söz etmektedir. En çok distopik çalışmaların uç örneklerinde okuduğumuz bu durum, belki yıllar içinde o uç örneklerin gerçeğe dönüşmesiyle neticelenecektir. Olup bitenlerin merkezindeyken, bu çağın bir öznesiyken net bir şekilde söyleyebilmek mümkün değildir. Ancak tarihsel süreç bilgisi, mümkün olamayacak durumların ancak böyle imkân bulabildiğini haber vermektedir. Post truth kavramına dair hemen tüm durum okumaları da aynı yere çıkmaktadır. Nesnelliğin aradan çekildiği, kişisel kanaatlerin, zımnen duyguların da gerçeklik olarak ele alındığından bahsedilebilmektedir. Standardize bir bilginin günlük hayat pratiklerine yansımaları ile kişiden kişiye değişen bir bilginin yansımaları aynı açıdan değerlendirilmemektedir. “Özgürlük kavramı ortadan kaldırıldıktan sonra ‘özgürlük köleliktir’ diye bir slogan kalabilir mi? Düşünce ortamı tümünden farklı olacak. Aslına bakarsan bugün anladığımız anlamda bir düşünce olmayacak. Bağlılık düşünmemek demektir, düşünmeye gerek duymamak demektir. Bağlılık bilinçsizliktir” (Orwell, 2021: 64). Örneğin burada, dolaylı bir imkânsızlık durumunun, yeni bir imkânı sunmasından bahsedilmektedir. Ancak bu karmaşık, özgün bir niceliği olmayan bir

duruma işaret etmektedir. Neredeyse her konuda üst düzey bir söylem kirliliğinin olması da yine bu aşamaların bir sonucudur.

1.1.2. Post Truth Dönemde Bilimsel Bilginin İmkânsızlığı

Artık olguların da tartışma konusu olduğu bir evreden söz ederken bilimsel rasyonel bir gerçeğin de tartışma konusu olabilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, “bilim insanlarının bilimsel olarak ürettikleri bilgi, sıradan insanlarca yadsınmaktadır” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 92). Erdoğan ve Semerci bu durumu şöyle dile getirir:

“Esas sorunumuz, bilimsel olarak sunulan bilginin ne kadar bilimsel olduğundan emin olmamız gereksinimidir. Bilimin, bilimsel yöntem aracılığıyla belki de evrimsel bir biçimde içindeki ayırık otlarını ayıklayabilme kapasitesine sahip olduğunu kabul edebiliriz. Ama bu ayıklamanın her zaman yapılmayabileceğini, bahsi geçen güç ve ideoloji ilişkisinden etkilenebileceğini ve en önemlisi bilim insanının tek başına bilimin kendisini oluşturmadığını da bilmemiz gerekmektedir” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 96).

Bu izah aynı zamanda nesnel bilgiyle birlikte bilim insanının da kimliğinin sorgulanması durumunu dile getirmektedir. Böylece bilim insanı, savunuları, ürettiği bilim ile değil de ideolojik muhayyilesi ile sorgulanabilir bir unsura dönüşmektedir.

“Dönemin ruhu, teknolojik alt yapısı ve daha önemlisi egemen paradigmanın çizdiği çerçeve bilim insanlarının faaliyetlerini tanımlar. Egemen paradigmalar, herhangi bir krizle karşılaşmadıkları sürece yenilikleri bastırır ve dünyaya dair kendi çözümlerini üretirler. Bir paradigma ancak yanıtlayamadığı sorunlarla karşılaştığında zayıflar. Bu ana kadar bilim insanlarını kendisine çekmeye devam eder. Hatta paradigmaların yanlıklarını kabul etmekte son derece dirençli olduğu da düşünülebilir” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 94-95).

Konu bazen bir doğrunun çarpıtılmasını da aşır bilimsel bilginin inkârı gibi bir uca da savrulabilmektedir. Bilgi edinme yöntemlerinin ve bilgi kaynaklarının da sorgulandığı bu evre bize “yapısöküm” kavramını hatırlatır. Nitekim bu evreye dâhil olan, Jacques Derrida’dan aktarılan bu tabiri konu bağlamında McIntyre şöyle açıklar: “Yazarın bir metinde ne söylemek istediğini bildiği fikrine güvenemeyeceğimiz için o metni parçalarına ayırıp arkasında yatan siyasal, toplumsal, tarihsel ve kültürel varsayımların bir işlevi olarak ele almamız gerekmektedir” (McIntyre, 2019: 118). Bu inceleme, kökene ve zımnen hakikate doğru yolculuk, bazen bizi mutlak bir doğruya ulaştırabilecekken, müellifin şahsi eleştirileriyle yoğurulmuş bir kaynağa da

götürebilmektedir. Her şeyin sorgulandığı, kayıtsız şartsız doğru kabul edilmediği bir gerçeklik alanı, bizi doğrunun mutlak ve biricik olmadığına dair bir kabule de yönlendirebilmektedir. Kavramsal bir sorgulamanın öncesini oluşturan sözcüklere yönelik bir yapışökümden de bahsedilebilir.

“Sözcükler tabiatlarında olan değişmez bir anlam taşımazlar. Nasıl ve hangi bağlamda kullanıldıklarına göre sözcükler farklı konuşmacılar/dinleyiciler için farklı anlamlara gelebilir. O yüzden sözcüklerin hakiki anlamını çözmeye çalışmak aldatıcı bir iştir. Dilbilimcilerin dediğine göre, insanların dili kullanma şekli, mevcut haliyle gerçekliği temsil etmekten çok uzaktır, aksine bu kullanım şekli gerçekliğe dair, genellikle neyi doğru neyi yanlış saydığımızı dair mefhumlarımızı şekillendirmede can alıcı rol oynar” (Benesch, 2021: 53).

Böylece günün sonunda rasyonel bilgidен çok ideolojik varsayımların kabul gördüğü bir durum ile karşılaşılmaktadır. Hatta kimi durumlarda net bilimsel çıktılarına rağmen, savunulan fikre daha sıkı bağlanıldığı görülmektedir. McIntyre bu durumu ‘Güdülenmiş Akıl Yürütme ve Geri Tepme Etkisi’ ile şöyle açıklar:

“Güdülenmiş akıl yürütme, inançlarımızı (belki bilinçdışı bir seviyede) kanaatlerimizin gölgesinde saklamaya çalıştığımız bir haleti ruhiyedir; bilgiyi yorumlayarak var olan inançlarımızı doğrulamaya çalıştığımız mekanizmaya da doğrulama sapması denir. Geri tepme etkisi, kendilerine siyasi olarak faydası dokunana inançlarından birinin yanlış olduğu yönünde bir kanıt sunulduğunda partizanların kanıtı reddedip hatalı inançlarına daha inatla sarıldıklarını keşfeden Brendan Nyhan ve Jayson Reifler’in deneysel çalışmalarına dayanmaktadır. Daha da kötüsü bazı vakalarda çürütücü kanıtların sunulması, deneklerin hatalı inançlarını daha da pekiştirmesine yol açmıştır” (McIntyre, 2019: 61).

Neredeyse tüm eylemlerimizin güvenli alanlardan çıkmamak üzerine kurgulandığı görünmektedir. Yanlışın yanlışlığı da hakikatin ahlaki değerine rağmen önemini kaybedişi de bu eylemlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara sebep olanın bilmeye dair yolunda gitmeyen noksan bir tavır olduğu söylenebilir. Post-truth kavramının çözümlemesini yaparken ele aldığımız gibi düşünme evresinin önemini kaybedişi nasıl aşikâr ise duyguya dair verilerin de varlığının kabulü aynı belirginliktedir. Hakikatten uzaklaştırıp, pusulayı başka bir yöne çevirtse de bu iki kavram yine birbirlerini var etmektedirler.

1.2. İLETİŞİM AÇISINDAN POST-TRUTH

Post-truth kavramını, iletişim, özellikle de iletişim araçlarından biri olan medya özelinde ele almak, kavramın işlevselliğini göstermek açısından oldukça elverişli bir

alan sunmaktadır. Konuya burada görece güncel bir izah getirmek açısından, ABD başkanlık seçimleri hakkında konuşulan birçok haberden birine, örnek olması ve daha sonra da kullanacak alternatif gerçekler terimini izah etmesi nedeniyle değinmekte fayda vardır. 2017 yılına ait söz konusu haber, Post-truth kavramını ve Post-truth/siyaset, post-truth/medya ilişkisini anlamak açısından bir örneklik teşkil etmektedir.

“Donald Trump’ın başkanlık seçimini kazanmasının ardından, yemin törenini izlemek üzere toplanan kişilerin sayısı üzerinden başlayan tartışmaya Beyaz Saray Sözcüsü Sean Spicer da “bugüne dek görülen en kalabalık yemin töreninin Trump için düzenlendiğini” savundu ve “her zaman gerçeklerle aynı görüşte olamayabiliriz” ifadelerini kullandı. Beyaz saray sözcüsünün yalan söylediğine dair suçlamaları reddeden Trump’ın danışmanı Kellyanne Conway ise Spicer’in “alternatif gerçekleri” ifade ettiğini söyledi (Yetim, 2017).

Örnek haberde de görüldüğü gibi bir etki yaratması umularak kullanılan ve aslında doğru olmayan söylemler, muhtemel etkiyi oluşturup, güvenilirlikleri sorgulanmadan karşılık bulmaktadır. Bunun adına, olumsuz çağrışımlar yapan bir ‘yalan’ yerine, daha yumuşak ve yalan gibi olumsuz çağrışımları olmayan ‘alternatif gerçekler’ denilmektedir. Etik kaygılarla hakikat ve yalan ayırımına bakıldığında, doğru olana meyledilip, yine ahlaki gerekçelerle ‘ne’liği tartışma konusu edilmemektedir. Ancak siyasi söylemler mevzu bahis olduğunda bunun adının değiştiğini, öyle ki, pragmatist gerekçelerle toplum nezdinde haklı bile bulunabildiği görülmektedir. Arendt bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Doğruluk hiçbir zaman siyasi erdemler arasında sayılmamıştır. Çünkü en meşru siyasi faaliyetler arasında yer alan dünyanın ve koşulların değiştirilmesine olan katkısı gerçekten de yok denecek kadar azdır. Çıkar ve iktidar güçlerinin bozucu etkilerinden hiçbir destek almayan doğruluk dediğimiz şey; bir topluluğun sadece belli konularda değil ilke olarak örgütlü yalana kalkıştığı bir yerde birinci dereceden siyasi bir etken haline gelebilir ancak” (2012: 302-303).

Alternatif gerçekler tanımına bir de doğrunun bu anlamıyla bakılması belki de hem bu isimlendirmeyi hem de post truth kavramını kavrayışı kolaylaştırmaktadır. Orwell, 1984 isimli eserinde oluşturulan yeni sözlük olan Yenisöylem için Syme’e şunları söyler:

“Yenisöylem’in tüm amacının, düşüncenin ufkunu daraltmak olduğunu anlamıyor musun? Sonunda düşünce suçunu tam anlamıyla olanaksız kılacağız, çünkü onu dile getirecek her kavram, anlamı kesin

olarak tanımlanmış, tüm yan anlamları yok edilmiş ve unutulmuş tek bir sözcükle dile getirilecek. Sözcükler her yıl biraz daha azalacak, bilin. Alanı her yıl biraz daha daralacak. Kuşkusuz, şu anda bile 'düşünce suçu' işlemenin bir nedeni ya da gerekçesi olamaz. Bu bir özdenetim, gerçeklik denetimi sorunu. Ama bir gün gelecek, buna da gerek kalmayacak. Dil yetkin bir duruma geldiğinde Devrim tamamlanmış olacak” (Orwell, 2021: 63).

Reel bir anlamın oluşmasına hizmet ediyor oluşu nedeniyle, post-truth kavramının, hakiki olanın artık bir öneminin de işlevinin de kalmayışını ifade ettiği söylenebilmektedir. Ulaşılan bu bilmeme, bilmeyi istememe halini McIntyre hakikat sonrasını anlattığı çalışmasında “*gönüllü cehalet*” olarak ifade eder. Gönüllü cehalette, kişi bir şeyin doğru olup olmadığını sahiden bilmez ancak bilgisinin doğruluğunu sınama zahmetine katlanmaksızın onu söylemekten ve dahi kullanmaktan da çekinmemektedir. Bu durumu açıklamak, ancak bilmeyi istememenin konforlu alanının bir kişisel ya da toplumsal tercih oluşuyla mümkün görünmektedir.

“Gerçek ötesi, psikolojik bir durum, bir yanılısama, telkin/ikna edilen bir yapay/zoraki anlamlandırma değildir. Öznenin bilfiil öyle algıladığı ve öyle olduğunu gördüğü, algı nesnesinin dayandığı somut gerçekliği de algılayıp bildiği, fakat bu dayanağı önemsiz/anlamsız saydığı, kendisinin asıl barınağı olarak 'algıladığı dünya'yı gördüğü bir algı/gerçeklik biçimidir” (Köktürk, 2020: 43).

Gerçeklik algısına yönelik bu tespitin ardından Köktürk ise başka bir durumu da izah eder:

“Reel gerçekliğe sırtını dönmek, reel gerçekliği anlamlı ve önemli görmeyi bırakmak, asıl anlamı reel gerçekliğin önemsiz bir unsuruna yüklemek demektir. Başka bir deyişle, gerçek ötesi, bilfiil mevcut ve yaşanan gerçeklikten bilinçli bir vazgeçiştir. Gerçeğin 'ötesi', reeli değersizleştiren, anlamsızlaştıran bir öte olmuştur. Bireyin yeni gerçekliği artık bu 'öte' olmaktadır” (Köktürk, 2020: 43-44).

Nitekim belli bir konu ekseninde incelediğimiz bu kelimenin yaygın kullanım alanı olan iletişim ve politika alanları buna izin verebilecek ilginç vakıalarla doludur. Baudrillard politik olan ile toplumsal olanın ekonomi temeliyle birbirine bağlı olduklarından ve bu çıkarımla politikanın ekonomik gerekçe ve imkânlarla bir gösteri alanına dönüşmesinden ve toplumun da bu gösteriyi izleyerek talep ettiğinden bahsetmektedir. Bu durum, niteliği ne olursa olsun sorgulamaksızın bir kabul demektir. Belki de hâlihazırda mevcut bir bilginin ya da düşünme yolunun değişmesi ile ortaya çıkabilecek olası rahatsızlık hissini göze almak yerine yerleşik kanıları destekleme

motivasyonunu böyle bir alana yönlendirmek elbette ancak bilinçli bir tercih neticesinde gerçekleşmektedir. İletişim ve internet sarmalında yaşadığımız mevcut zaman dilimi de neredeyse bütün aygıtlarıyla bize bu konfor alanını sunmaktadır. Aslında bahsedilen sonsuz, neredeyse sınırsız bir özgürlük alanında, kendi elleriyle sınırlarını, doğrularını, ideolojisini ören, bu elbiseyi, kendi şartlarına alelusul bir biçimde uyduran insan modelidir. Örneğin dilediğimiz haber kaynaklarını dilediğimiz biçimde filtreleyebilmek bu köşe taşlarından yalnızca biridir. “Bireylerin kendi ideoloji ve tutumları ile örtüşen haberleri ve yorumları okumayı seçmesi ve sosyal medyada bu kanalları takip etmesi durumu birebir çeviri ile ‘seçerek maruz kalma’ (selective exposure) olarak adlandırılmaktadır” (Erdoğan ve Semerci, 2018: 24). Böylece hem düşünsel konforumuzu hem de düşünsel gettomuzu sağlama almış oluruz. Farklı, tam tersi herhangi bir söylemin kolay kolay dâhil olamayacağı bu alanın sağlamlığı öyle garanti altındadır ki, veri tabanları ile önümüze, bizimle benzer fikirlerin söylemleri de sunulur.

“Bize zaten önceden kabul etmiş olduğumuz şeyleri bildirerek ya da daha önceden var olan kanılarımızı destekleyecek yeni gelişmeler aktararak kendi düşüncelerimizden kuşkulmamızı engellemektedir. Bizi bir filtre balonunun içine kapatır. Duygularımızın ve inançlarımızın meydana getirdiği bir filtre balonunun içine sonsuza değin hapsetmektedir” (Alpay, 2017: 52).

Chul Han bu çıkmazı Şeffaflık Toplumu adlı eserinde şöyle ele alır:

“Sosyal medya ve kişiselleştirilmiş arama motorları internette dışarısının ortadan kaldırılmış olduğu mutlak bir yakın alan oluşturur. Burada insan yalnızca kendisi ve kendisi gibi olanlarla karşılaşır. Değişimi mümkün kılacak hiçbir olumsuzluk yoktur artık. Bu dijital mahalle insana sadece hoşuna gideceği kesimlerini sunar dünyanın. Böylelikle de kamusal alanı, kamusal ve hatta eleştirel bilinci ortadan kaldırarak dünyayı özelleştirir. İnternet mahrem bir alana, rahatlık ortamına dönüşür” (Chul Han, 2020: 54).

Bu her aşaması tasarlanmış aksiyon, düşünce sınırlarımızı daha da kalınlaştırır.

Erdoğan ve Semerci bu durumu *Yankı Odası* mefhumuna atıfla şöyle izah eder:

“Son dönemde yapılan çalışmalar bireylerin kendi düşüncelerine benzer insanlarla aynı ortamda bulunmayı tercih ettiklerini-homofili-ve görüşlerini kendilerine benzer görüşe sahip insanlarla paylaştıklarını göstermektedir. Yankı odalarında yaşayan insanlar, önlerine gelen bilgilerine kadar konsensüs ile benimsendiğini yargılamakta sağlıklı bir değerlendirmeden çok uzaktırlar. Kendi çevrelerinin kabul ettiği görüşleri kabul edecek ve ayrık görüşleri daha kolay reddedeceklerdir” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 91).

Yankı odalarının illüzyonuna kapılarak oluşturulan düşünsel konfor alanlarının etkisine dair bu tespit bize aynı zamanda kendi ellerimizle oluşturduğumuz bir atmosfere dikkat çekmektedir.

1.2.1. Medya ve Post Truth İlişkisi

Günümüzde bir etkinlik sahası olarak sosyal medya ve diğer iletişim kanallarıyla alakalı ele alınması gereken bir diğer konu ise, sosyal medya aracılığı ile haberlerin inanılmaz bir hız ve niteliksizlikle yayılması konusudur.

“Sosyal medyada bir konuyu anlamaktan çok, onu ilk görmek ve ilk repost etmek önemlidir. Bu da niteliği düşürüp, hızı artırır. Önemli olan güvenilir gönderiler değil, şok eden ve hemen bir başkası tarafından da paylaşılacak gönderiler bulmaktır. Böylece ipe sapa gelmez saçma sapan haberler, sosyal medyada neredeyse ışık hızıyla yayılır. Amaç, delil tabanlı bir tartışma kazanmak değil, duyguları tetiklemektir” (Alpay, 2017: 46).

Hangi açıdan, hangi konuyla ilgili olduğundan bağımsız olarak, bir düşünce taassubundan söz edildiğinde, kutuplaşan ve birbirinden uzaklaşan insanlar ya da toplumlar kadraja girmektedir. Söz konusu ayrılmış toplumlar ve insanlar bu aşamaların neticesi olarak oluşmaktadır.

“Yapılan bir araştırma, birçok internet kullanıcısının kendilerini gerçek dünyanın ses ve görüntülerinden uzaklaştırmak için internete başvurduğunu gösteriyor. Oluşturulan konfor bölgesine sadece benzer düşünen insanların girişine izin verilmesi, karşıt düşüncelere sahip olan insanların oluşturulan bu yapay alandan atılması ise başka bir önemli detay. Basit bir el hareketi ile sil tuşuna basmak, oluşabilecek tartışmaları ve görülmek istenmeyen detayları kullanıcının ekranından silip atıyor. İnanç duyulan şeyleri sorguya açmak, yanıtlamaya bir alan açtığı için insanlar tartışmaktansa, ahlaki olarak kör ve sağır hale gelip, daha risksiz alternatiflere yöneliyorlar” (Bauman, 2021: 86-87).

Bugünden söz ederken, bir karşılığı olduğundan habersiz bir şekilde bu izahlarla aslında bir anlamda post-truth kavramı anlatılmaktadır. Doğrunun, hakikatin, dönüşen, boyut değiştiren formu, bir anlamda gerçeklik algısına ilişkin farklı etkilerle şekillendirilmiş bir hakikat versiyonunu da sunmaktadır. McIntyre, Hary Frankfurt’tan aktararak, zırvaladığımız durumlarda ille de yalan söylemediğimizi, yalnızca neyin doğru olduğuna dair ihmalkâr bir kayıtsızlık içinde olabileceğimizi (McIntyre, 2019: 30) iddia etmektedir. Burada sözü edilen eğilip bükülmüş, bulunduğu, yer aldığı durumun, konunun ya da konumunun gereği olarak oluşmuş istenilen herhangi bir forma

kavuşturulmuş ve en önemlisi özgün anlamını yitirmiş bir gerçekliktir. Hatta öyle ki artık gerçek bir gerçeklikten değil de onun yansımalarından söz edebilmektedir. Köktürk'ün (2020: 46) ifadesiyle bu, “gerçekliğin bizatihi kendisiyle değil de izlenimleriyle yetinildiği bir dünya” dır. Bir başka açıdan hakikat kavramına baktığımızda ise konunun aydınlanan kısmı değişmektedir. Köktürk, post-truth kavramına bu farklı bakışı şöyle anlatmaktadır:

“Post-truth’un en yanlış kullanımı, bu kavramın ‘gerçeğin kasten çarpıtılması’ olarak tanımlanmasıdır. Burada, karşıdaki kişi için bir post-truth’dan söz edilmiş olmaktadır. Berideki, post-truth’un dışında kalmaktadır buna göre. Yani berideki, ötekine, onun algısını biçimlendirecek ve değiştirecek bir uyarımlar dizisi sunmuş olmaktadır. Böylece, ötedekinin algısı ve algılayışı değişime uğratılmış olmaktadır. Oysa bu noktada sorulması gereken şey şudur: sorun sadece algılamayı değiştirme; kandırma, gizleme, perdeleme mi? Algılamanın propaganda ile değişimini, bizatihi algıyla taşınan gerçekliğin yapısını değiştirerek zihinde yaşanan değişim mi asıl sorun? Elbette hayır. Asıl anlamıyla post-truth hem algılayan için hem algı verisini sunan için vardır ve aynıdır. Yalan, perdeleme, gizleme, algıyı değiştirme, gerçek ötesi değil ‘gerçek dışı’dır. Gerçek ötesi ile gerçek dışını doğru tespit etmemiz gerekir. Söylenenlere inanan, başka kaynaklardan araştırarak hakikat peşine düşmeyen insan, gerçek ötesinde değil gerçeğin dışında kalmayı kendisi seçmiş olur” (Köktürk, 2020: 41).

Bir haberin, bir siyasi konuşmanın, salt bir bilginin ya da olgunun yalnızca kamuoyuna sunumu ile ilgilenirken, bir diğer açıdan hesaba katılması gereken önemli noktalardan biri olan bağlam bilgisini ve bunu bilmenin etkilerini böylece okunabilmektedir. Bu tanımlama aynı zamanda, post-truth kavramının bir şeyin sebebi değil de belirtilerinden biri olduğu bilgisini de sunmaktadır. Bu kadar çok yönlü ve alanlı bir kavrama ilişkin bu ayırım, konunun anlaşılması yolunda bizi daha eleştirel bir alana çekmektedir. Böylece iki yönlü ve en önemlisi karşılıklı bir anlamdan söz etmek mümkün hale gelmektedir. Günümüz teknolojisiyle bilgiye ulaşmak kolay olduğu gibi artık doğru bilgiye ulaşmak da aynı derecede kolaylaşmış görünmektedir. Ancak burada ona ulaşmayı tercih etmemenin bir tercih oluşundan söz edilmektedir. Keza bu yol genellikle diğerine kıyasla daha zahmetli olabildiği gibi daha çok zaman da isteyebilmektedir. Bireysel olarak bu zahmete katlanan öznelere eyleminin sonucunda, bir anlam ifade edebileceğinin vurgusundan bahsedilmektedir. Bu zahmetli yolu tercih edip, sonuçta doğru bilgiye ulaşan kişilerin teyit edilmiş bu bilgilerle geliştirdiği toplumsal reflekslerin mahiyeti de oldukça önemlidir.

Baudrillard'ın özellikle edilgen yanından söz ettiği *kitle* kavramına dönüşmemek için toplumsal olanı kuşatan tüm etkili eylemler gibi bu da oldukça önemli ve etik bir duruşu işaret etmektedir ki bu duruş, gerçeklik algısına kasta rağmen korunmaktadır (Baudrillard, 2019: 27). Tercih edilmeyen diğer tarafta ise öznenin bilfiil öyle algıladığı ve öyle olduğunu gördüğü, algı nesnesinin dayandığı somut gerçekliği de bildiği, fakat bu dayanağı önemsiz saydığı için kendisinin asıl barınağı olarak algıladığı konfor alanı yer almaktadır. Zarzalejos'a göre ise post-truth'un asıl anlamı, gerçeğin bütünüyle görelî (relative) olmuş olmasıdır ve etkili, hamasi beyanların gerçeklerden (bu gerçekler istatistiksel olarak ortada olsa ve herkes bunların farkında olsa bile) daha etkili olması durumudur. Buna göre post-truth çağının asıl ayırt edici temel özelliği, doğrunun kitleler tarafından "duygusal anlamda daha tatmin edici ve yoğun olana" tercih edilmesidir (Zarzelejos, 2017; akt. Oruç, 2020: 144). İşte bu yüzden McIntyre için hakikat sonrası mefhumu, hakikatin gölgede bırakılmasından endişelenenlerin hayıflanma duygusundan doğmaktadır (McIntyre, 2019: 21). Modernizm sonrası dönemin aslında temel bir niteliği olan bu durum hem güvensiz ortamlar sunması hem de değişen toplumsal dinamiklere rağmen standart bir dönüşümden söz edilebilmesi ile de önem arz etmektedir. Burada devreye giren değişken, her toplumun hakikat algısının değişiklik göstermesidir. Herhangi bir toplum için büyük anlamlar ifade eden bir bilginin, bir başka toplum nezdinde önemini olmayışı ancak böyle anlaşılabilir. Tüm insan topluluklarını eşit biçimde ilgilendiren, her bir fert için değerli ve önemli bir hakikat bilgisi, küresel bir dünyada hem çok mümkün hem imkânsız bir tahayyüldür. Baudrillard'ın tarifini verdiği "her geçen gün daha çok haber ve bilgiye karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşıyoruz" (Baudrillard, 1982: 117) durumu, belki de bu halin bir izahı olarak ele alınabilir. Burada anlamla vurgulanan, kelimelerin sözlük anlamları olabileceği gibi yukarıda bahsedilen içerik/ başlık farklılığı ya da aslında olmayan bir durumun haber diliyle ifadesi ve bir başka deyişle dolaşıma sokulması da olabilir. Bu nokta ise bizi aslında hakiki olanın bir işlerliğinin kalmadığı, önemini kaybettiği hatta gündem için de bir şey ifade etmediği kaygan bir zemine götürmektedir. Burada sözü edilen, doğrunun ve yalanın birbirinin içine karıştığı, ayırt edilemediği bir ortamdan başkası değildir. Nitekim post-truth çağı vurgusu ile amaçlanan da bu çok değişken, kesinliği ve genel geçerliliği olmayanı ifade etmektir.

Politika ve politik olanla çok sık bir araya gelişi de yine bu değişken payda nedeniyledir.

1.2.2. Post Truth Söylemi Mümkün Kılmak Açısından Medyanın İşlevselliği

Medya aslı itibariyle siyasete dair daha temiz bir alanı işaret etmek, politik alanın etkin isim ya da oluşumlarını bu alana çekmek ve sorumlulukları hatırlatıcı bir gayri resmî unsur olarak var olagelmişken, mevcut ortam bu vazifeyi partizanca bir duruşa dönüştürebilmektedir. Medya ve politik söyleme dair bu analiz, konuya ilişkin bir diğer kör noktayı oluşturmaktadır. Tabii bu etkinin oluşmasında yukarıda da bahsettiğimiz gibi hem internet kullanımının artışı hem sosyal medya şirketlerinin çalışma yöntemleri önemli bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Alpay bu konuyu şöyle ele alır:

“Sosyal medya şirketleri, kullanıcılarının her sayfada bıraktıkları bilgi izlerini kullanarak, analitik algoritmaları aracılığıyla tekinsiz bir şekilde bireylerin psikometrik portrelerini, zevklerini, sempatilerini ve kanılarını inşa edebiliyorlar. Böylece propaganda yalnızca demografik gruplara değil, aynı zamanda kişilere de tam uygun hale getiriliyor. Algoritmaların amaçladığı bilgi akışı, bizleri sevdiğimiz ya da sevebileceğimiz şeylerle buluşturmaktadır” (Alpay, 2017: 51).

Günümüzde sosyal medya, teknolojik diğer aygıtlar ve daha eski kuşak için gazete/ televizyon kanalları yoluyla, haberler manipüle edilebilmekte, kolayca yayılmakta ve bu yolla hem çok keskin bir biat kültürü hem de her şeyi protesto eden, önemli önemsiz her şeye karşı çıkan insan/topluluk tipleri ortaya çıkmaktadır.

“Artık bize hepimizin üzerinde hemfikir olduğu bir gerçeklik sağlamadıkları zaman, gerçeklerden nasıl hâlâ söz edebiliyoruz? Sorun şu ki, gerçekleri üretmeye dâhil olan uzmanlar ve ajanslar çoğaldı ve birçoğu şimdi kiralık. Gerçekten bir gerçeği onaylamaya istekli bir uzman bulmak istiyorsanız ve arkanızda yeterli paraya veya siyasi nüfuza sahipseniz, muhtemelen yapabilirsiniz. Popülist hareketlerin sosyal medya ile birleşimi, çoğu zaman hakikat sonrası siyasetten sorumlu tutuluyor. Bireyler, medya tüketimlerini kendi görüşleri ve önyargıları etrafında şekillendirmek için artan fırsatlara sahiptir ve popülist liderler onları teşvik etmeye hazırdır. Ancak yakın zamanda gerçeklerin daha korkunç suiistimallerine odaklanmak, gerçeklerin otoritesinin oldukça uzun bir süredir düşüşte olduğu yolları gözden kaçırmak demektir. Gazeteler, popülist demagojinin aşırılıklarına direnç sağlayabilir, ancak gerçeklerin daha geniş krizine karşı değil” (Davies, 2016).

Olgular gibi kesinliği olan şeylerle birlikte duygular da bu dönüşümden nasibini almaktadır. Etkinlik alanı çok geniş bu savrulma, böylece, puslu bir havada, el yordamı tabirleri, neye göre konumlandığı belli olmayan durumları karşımıza çıkarmaktadır.

Kadim bir tartışma konusu olan, hatta post-truth gibi bir kavramı da kucağımızda buluyor oluşumuzun çıkış noktası olan hakikat ve yalan dikotomisi de bu hikâyenin başlangıcını oluşturmaktadır. Konjonktürün bu kavramları getirdiği nokta, bugünün toplumsalının etkilendiği, yönlendirildiği hatta yönetilebildiği yeri de işaret etmektedir. Kitlelere etki edilebilmenin yolunu açan bu önemli dönüm noktası için McIntyre şöyle bir tespitte bulunur: “Hakikat sonrası en saf halini, kalabalığın gösterdiği tepkinin bir yalan hakkındaki gerçekleri sahiden değiştireceğine inandığımızda alır” (2019: 31). Bir değerler sorunundan bu noktada söz etmek mümkün görünmektedir. Doğruya dair talebin neliği bir anlamda genel duruşumuzu belirleyen bir tavrı bize sunmaktadır. Bu etkileşimi Chul Han ise Psikopolitika adlı eserinde şöyle ele almaktadır:

“Günümüzde siyasetçilerden talep edilen şeffaflığın siyasi bir taleple ilgisi yoktur. Siyasi karar süreçlerinin şeffaflığı değildir talep edilen – tüketici bununla ilgilenmez zaten. Şeffaflık talebi her şeyden önce siyasetçileri ifşa etmek, maskelerini düşürmek, haklarında skandal yaratmak içindir. Bu talep skandal seyircisi konumunu öngörür. Angaje olmuş bir yurttaşın değil, pasif bir seyircinin talebidir. Katılım şikâyet ve yakınmadan ibarettir. Seyirci ve tüketicilerle dolu şeffaflık toplumu bir seyirci demokrasisi oluşturur” (2020: 20).

Chul Han’ın da burada belirttiği gibi anlamın bu kadar karışık olduğu bir konuda hesap verme güdüsü görece ahlaki bir alan oluşturmaktadır.

1.3. POLİTİKANIN DİLİ

George Orwell, ‘İngiliz Dili ve Politika’ başlıklı yazısında siyasetin doğası gereği, hangi siyasi ideoloji olursa olsun fark etmeksizin, yalanlar üzerine kurulduğunu, siyasetin içine girildiğinde yalan ve gerçeğin artık birbirine geçmiş olduğunu ifade etmektedir. İşte bu yüzden politik söylem ve yazıların çoğunlukla savunulamayacak olanın savunması olduğunu belirtmektedir. Bu söyleyiş biçimi bir anlam bütününden oluşan topyekûn bir konuyu alaşağı etmiş gibi görünmektedir.

“Berrak bir dilin en büyük düşmanı samimiyetsizliktir. İnsanın gerçek düşünceleri ve söyledikleri arasında fark varsa mürekkep balığı gibi uzun kelimeler ve bitkin deyimler fişkirtarak kendini gizler. Zamanımızda ‘politikadan uzak durmak’ gibi bir şey söz konusu değildir. Tüm konular politiktir ve politikanın kendisi yalanlar, kaçınmalar, ahmaklık, nefret ve şizofreni yığındır. Genel atmosfer kötü olduğunda, dil de bunun acısını çeker. Eğer düşünceler dili bozuyorsa dil de düşünceleri bozabilir” (Orwell, 1946).

Orwell, dil ve düşünce üzerinden örneklerle bu etkileşimi dile getirmektedir. Düşüncenin kötücül olmasının dile etkisi, dilin bir kitleye ulaşan yanı, yani söylem, bu söylemin karşılık bulduğu kişi ya da topluluklar ile bize dolaylı olarak bu üçlü sarmalın etki alanını anlatmaktadır. Bu girift ilişkiyi oluşturan öğelerden herhangi birindeki olası/kendiliğinden farklılığın nasıl bir manipülasyon alanı oluşturacağını tahayyül etmek elbette zor değildir. Hâlihazırda post-truth kavramını böyle birçok farklı zeminde özelde ise politik olanda tartışma konusu yapan da bu değişkenliktir. Bunda elbette politik söylemin farklı yönlerden manipülasyona açık olmasının etkisi de önemli bir gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik söylemin popülizme evrilen önemli bir kısmı medya eliyle bu noktaya savrulurken, bu yolla, medya ve söylem, varlıklarını birbirileri üzerinden ve birbirlerinden dolayı bir hale getirmektedir. Siyasi isimlerin bu ikiliği kullanmaya müsait ortamları bulabilmeleri de yine bir hazırlık sürecinin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır.

“Siyasetçilerin yalanlarını yüzlerine vurup utanmalarını sağlayacak bir bağımsız medyanın kalmaması ve medyanın tarafgirleşmesi, her siyasetçinin kendi yalanına yeterince destekçi sağlamasının önünü açmaktadır. Ayrıca yalanın ortaya çıktığı durumlarda bile herkesin yalan söylediği bir ortamda, yalan söylemenin bedelini ödeyecek bir durum giderek kaybolmaktadır” (Erdoğan ve Semerci, 2020: 98).

Burada da bahsedilen, özgün bir fikri, etik bir dayanağı da olmayan, şartlara göre değişkenlik gösteren bir tavidir. Buradan hareketle hakikat sonrası ile direkt yalan olan/gerçekliği olmayan, ekseninden kaydırılmış hakikat arasında oluşması muhtemel uzaklığın ya da yakınlığın, toplumların maruz kaldıkları bilgileri değerlendirme biçimleriyle ilgili olduğunu söylenebilir.

1.3.1. Post-Truth Söylemin Totaliter Etkisi

Ortaya çıkan tablo, güçlü ve zayıf söylemler olarak ayrılmış bir durumu nitelediğinde, bu güçlü olanın baskın olduğu gerçeğinin sosu olarak önümüze çıkmaktadır. Böylece mevcut tablo, taassupla savunulan söylemlerin hiçbir surette çürütülemediği ironik bir noktayı işaret etmektedir. Konuya ilişkin yazın bu güçlü söylemin baskın olması, daha çok duyulması, hatta zaman zaman kabul görmesi gerçeğini, faşizme teşne bir akım olarak görmektedir.

“Faşizm tanımlamakta zorluk çektiğimiz bir şey. Bir yandan bütün modern siyasal ideolojiler gibi kendisine özgü bir çerçevesi var ama aynı zamanda bütün siyasal ideolojilerin de dönüşebileceği, o yüzden zaten

kişisel ya da toplumsal düzeyde üstlenilmesi kolay olmayan bir şey. Kimse o sıfatı kendisine yediremiyor” (Dellaloğlu, 2020: 120).

Bunun yanında, faşizan, buyurucu, güçlü bir perdeden topluma hitap biçimi ise, farklı topluluklar tarafından olsa da kabul görebilmektedir. Söylemlerde, bu yolla ve bilinçli bir tercih sonucu ortaya çıkmış bu vurgunun, söyleyiş biçiminin, ses tonunun, hitap edilen grup nezdinde güven içerikli bir etki bırakması ihtimali, dışarıdan bir gözle bakınca rasyonel bir aklın ürünü gibi gelmese de reel politik ve toplumsal psikoloji tam tersini söylemektedir. Manipülasyona müsait bir yapı ile yalanlar doğru, doğrular yalan olabilmektedir. Hakikat ile yalan arasındaki ayrımı yapamayan, yaptığında doğru yerde duramayan insanlar, her zaman böyle yapıların arzuladığı profili oluşturmaktadır. Yönetilmeye, yönlendirilmeye müsait bu kitleler savundukları ya da karşısında yer aldıkları her ne ise, onun uğruna sınır tanımayan, şartlar ne olursa olsun, bir şekilde savunmada kalarak bir ideolojinin varlık garantisi olarak okunmaktadırlar. Savunu sertleştikçe, agresyon gelip gündelik rutine yerleştikçe, hakikat/yalan, hakikat/insan arasındaki mesafenin arttığını söylemek mümkün hale gelmektedir. Böylece toplumun içinde taraf seçmek, bir seçim olmaktan çıkıp, mecburiyete dönüşmektedir. Örneğin Hitler ve Mussolini dönemi politik atmosferi bu pencereden bakınca ancak anlam kazanabilmektedir. Çevrelerinde toplanan, yaptıklarına onay veren insanlara ve hitap ettikleri toplumlara baktığımızda, dönemin şartlarının getirisi olarak ideolojik bir heyecana kapılarak siyasi bir taraf seçtikleri görülmektedir. Arendt bu tercihi şöyle açıklamaktadır: “Totaliter yönetimin ideal öznesinin inanmış Nazi ya da inanmış komünist değildir; fakat olgu ile kurgu (yani deneyimin gerçekliği) ve doğru ile yanlış (yani düşüncenin ölçütleri) arasında kendileri için artık bir ayrımın var olmadığı insanlardır” (2014: 306). Konunun post-truth kavramı ile teması ise buradan başlar. Mevcut atmosfer doğrunun ve yanlışın birbirinin içinde eridiği bir halde iken, sadece doğru ya da yalan değil, toplumsalı ilgilendiren birçok olgunun da bu ortak yanlış/deforme olmuş algı potasında birbirine bulandığı daha net görülebilmektedir. Yine de -e rağmen bir savunuyu başka bir şekilde açıklamak mümkün görünmemektedir.

“Hakiki otoritelerin sizin rızanıza ihtiyaçları yoktur. Hakikat sonrası sahiden de faşizm öncesiye, uydurma haberler de tek amacı daha sonra olacaklar için bizi hazırlamak olan eski bir taktikten başka bir şey değildir belki. Uydurma haberler kafamızı karıştırıp herhangi bir kaynağın güvenilir olup olmayacağına dair şüpheye düşürür bizi. Neye inanacağımızı bilemez

hale geldiğimizde, suiistimale ağız demektir artık. Hakiki propaganda belki de daha sonra –yani ona inanmamamızın herhangi bir önemi kalmadığında- gelecektir, çünkü artık kimin yetkili olduğunu biliyoruzdur” (McIntyre, 2019: 111).

Bahsedilen tüm bu kavramsal ve anlamsal değişiklikler, bugün artık adına post-truth dediğimiz kavrama karşılık gelmektedir. Sözlük karşılıkları değişmese de gündelik hayattaki kullanım alanları ve anlamları değişen olgulardan söz etmek ancak bu sayede mümkün olabilmektedir.

1.3.2. Postmodernizm ve Post-Truth Bağlantısı

Politik söylemlerle başlayıp farklı iletişim araçları ile hayatımızın ortasına oturan ve her alanını etkileyen bir kavramdan söz ederken, onu elbette bağlamından, tarihsel sürecinden ayırıştırarak düşünmek mümkün değildir. Nitekim düşünce tarihi de durağan olmadığı gibi toplumsal olaylar ekseninde dönüşmüş, bazen birbirini etkilemiş, bazen de birbirine dönüşmüş fikir ve akımlardan oluşmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca her biri bir diğerini eleştirmiş, noksanlıklarını ortaya koymuşsa da böyle bir devir daim içerisinde devam edegelmektedir. Keza post-truth kavramının da birlikte anıldığı, karşıt anlamlarıyla anlam bulduğu hatta belki aynı mayadan diyebileceğimiz bir zeminden söz edilebilmektedir. Bu doğrultuda, modernizm eleştirisi olarak bildiğimiz postmodernizmin, post-truth kavramı ile ilişkisinden bahsetmek de gerekmektedir. Postmodernizmi, modernizme dair hemen her şeyin sorgulandığı, eleştirildiği ve yapıtaşlarına ayrıldığı bir dönem olarak görülebilir. “Postmodernist yaklaşımda her şey sorgulanmakta, çok az şey dış görünümüne göre değerlendirilmektedir. Doğru cevap diye bir şey yoktur, yalnızca anlatılar vardır” (McIntyre, 2019: 119). Postmodernizm ve post-truth birlikteliği, bu nesnel doğru yoksunluğu ile başlamaktadır. Bu ortaklık nedeniyle modernizm ve postmodernizm arasındaki nedensel ilişkinin postmodernizm ve post-truth arsında olduğunu söylemek mümkün müdür?

“Cevap evet ise, hakikat dönemiyle bağlantılı doğruluk, hesap verebilirlik, sahicilik vs. değerlerin bazılarını yeniden kazanma yönündeki her girişim boşuna olacaktır. Öte yandan bu iki tarihsel uğrak arasındaki nedensel ilişkilerin nispeten zayıf olduğu ortaya çıkarsa, toplumun mevcut dönüşümü ve bunun olumsuz sonuçları çok daha abartılmış gibi görünecektir. Hakikat mefhumunun sulandırılmasından endişelensek de hakikat sonrasını yeni gerçekliğimiz olarak benimsesek de soyut felsefi kavramlar ile siyasal ve kültürel değişim meselelerini birbirine karıştırmaktan kesinlikle uzak durmalıyız” (Benesch, 2021: 50).

Yine de birbirine katılıp karılan bu kavramları ayırt etmek, tek tek ele almak, felsefi ve sosyolojik bağlarıyla ya da bunlardan bağımsız ele almak, bir sonraki aşama olan kişisellikten bizi uzak tutmaya yetmemektedir. Hakikate ilişkin bütün iddialar, bunları dile getiren kişinin siyasal ideolojisinin yansımasından başka bir şey değildir (McIntyre, 2019: 119). Tartışmaların neredeyse tamamı gelip aynı noktaya dayanmaktadır. Hakikate dair gerekçeli-gerekçesiz tüm kaygılar bu yönde olsa da sonuç değişmemektedir. İşte bu yüzden, McIntyre, postmodernist düşüncenin, hakikat sonrasının öncülü olduğunu düşünmektedir. Bu aşamada bilimsel olanın ne olduğu sorgulandığı gibi bilimsel süreçlerin saygınlığı da mercek altına alınmıştır. Hakikate dair bütün sorular elbette ihtimal dâhilinde değerlendirilebilir. Felsefi varlığından, kültürel aksiyonlarına kadar tüm alanlarda hakikatin ve onun niceliğinin sorgulanması mümkündür. Ancak bilimselliğin de kuşkuyla karşılanması, bilimi üretenlerin yanlışlıkla itham edilmesi gibi dönüm noktaları vardır ki bu bizi tüm teorilerin *ideolojik bir mamul* olduğu sonucuna götürmektedir (McIntyre, 2019: 121).

“Hakikat ve nesnellik kavramlarına dair meşru sorular çoğaltılabilir tabii ki- bizzat felsefe tarihi bu tartışmalardan mürekkeptir – ancak hakikat ve nesnelliğin toptan reddi ve saygısızlığa uğraması fazla ileri gitmiştir. Postmodernistler, edebi metinleri yorumlamakla, hatta kültürel davranışlarımızın arkasındaki sembolleri yorumlamakla yetinmiş olsalardı, bir sorun olmazdı. Ama bununla yetinmediler. Bir sonraki aşamada doğa bilimlerinin peşine düştüler” (McIntyre, 2019: 120).

Bu aşamadan sonrası artık bilimsel çalışmaların olgusal bir meselesi olmadığı iddiasıdır ki bu da değer yargılarının, kişisel kanaatlerin merkeze alındığını öne sürmek anlamına gelmektedir. Bilinen adıyla *bilim inkârcılığı* da böyle tanımlanmaktadır. Postmodernizmin sorgulayıcı bakışı bu nedenle bilim inkârcıları için kullanışlı bir malzeme olabilmektedir. Keza post-truth kavramı ile tanışmamızın da bir diğer vesilesi olan iklim krizi var mı, sigara gerçekten zararlı mı gibi tartışmalarda sunulan argümanlar da bilim inkarcılığı açısından spesifik örneklerdir. McIntyre, bu ortak sorgulayıcı zemin nedeniyle post truth kavramının atasının postmodernizm olduğunu savunur (modernizmin postmodernizmi doğurması gibi post truth çağ da postmodernizmden doğmuştur. McIntyre, Donald Trump’ın seçim propagandası ile tanınan Mike Cernovich’ten şöyle aktarır:

“Eğer hakikat diye bir şey yoksa ve her şey perspektiften ibaretse, herhangi bir şeyi bilmemizin koşulu nedir? Ana akım haberlerden şüphe

etmemizin ya da komplo teorisini sahiplenmemizin önündeki engel nedir? Eğer haber dediğimiz, siyasal bir ifadeden başka bir şey değilse, neden biz de haber uydurmayalım ki? Kimin olguları hâkim olmalıdır? Doğru olan kimin perspektifidir?” (akt. McIntyre, 2019: 138).

Bu izah iki farklı yönü içinde barındırmaktadır. Hem sunulan tüm bilgileri sorgulayıcı, çok şüpheli bir duruşu ifade etmekte, hem de bu sunumla bir duruş imal etmeye çalışmaktadır. Post-truth kavramını tartışmalı kılan noktalardan en önemlisi, öznel bilgiyi yerleştirdiği konumdur. Bu hem sonucu ve eleştirildiği nokta hem de sebebi ve çıkış noktası olarak okuyabileceğimiz, hakikatin kıymetinin inanılabilirlik ile ilişkili olması durumudur.

“Toplu olarak paylaşılan değerlerin, görevlerin, ahlakın kefilisi olarak sağduyu -en geniş ve en kapsayıcı anlamında- modern mahremiyet kültürünün öznel deneyimlerinin labirentinde ve siyasal serpintilerinde (hakikat sonrasında en son versiyonu da buna dâhildir) bize rehberlik edebilir. Ayrıcalık tanıyıp kutsadığımız gerçeklik türü üzerinde toplu olarak anlaşmamız, bana kalırsa, artık her zamankinden daha büyük bir zorunluluktur. Zira sağduyunun ortadan kalkışı hiç hayra alamet değildir- en azından üniversite, toplum ve bildiğimiz haliyle insanlığın geleceği açısından” (Benesch, 2021: 65).

Kavrama dair bu çıkarımın postmodernizmin duyguları, kişisel kanaatleri daha öne çıkararak ve söz sahibi kılan yanılla ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK DOĞRUCULUK

Sosyolojinin bir bilimsel alan olarak kabulü ile daha net çizgilerle insanın kadrajına giren toplumsal edimler, topluluk olmaya dair hemen tüm noktaların gözlemlenmesine yol açtığı gibi birden fazla insanın bir arada olduğu her bir alanın kendi seyrinde oluşmuş birer laboratuvar olarak ele alınabilmesini de sağlamıştır. Tarihsel süreç bu alanların nasıl birbirine sirayet ettiğini, birbirinin içinde eridiğini ve böylece yeni bir alanı oluşturduğunu bize göstermiştir. Aile, din, ekonomi, eğitim, siyaset gibi temel toplumsal kurumlar üzerine yazılıp çizilen, konuşulan uzunca bir devrin ardından, tartışılması gereken konularla birlikte toplumların yapısı da önemli değişikliklere uğramıştır. Nasıl ki Endüstri Devrimi yüzyıllara yayılan birbirinden farklı etkilere sahip olmuşsa, devamı olarak görülebilecek teknoloji devri de benzer bir değişimler zincirinin başlangıcını oluşturmuştur. Değişen zamanla orantılı olarak artan ihtiyaçlar ekseninde toplumu ilgilendiren meselelerin ele alınış biçimi de dönüşmüştür. Bu değişiklikler odağında ilerleyerek söyleme odaklanılacak bu bölümde geçmişi oldukça eski olmasına rağmen post-truth çağın yenilenecek ortaya çıkmasına ortam hazırladığı politik doğruculuk kavramına değinilecektir.

2.1. POLİTİK DOĞRUCULUK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Bugün içinde bulunduğumuz bu dönem teknolojik gelişmelerinin hızla ve her gün yeni noktalara ulaştığı bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Toplumların, insanların, toplumlar ve insanlar arası ilişkilerin neredeyse sonsuz bir değişim döngüsüne girmesi, birçok kavramın dönüşmesini, form değiştirmesini de sağlamaktadır. Bir başka deyişle, teknolojiye ve ardılı olarak iletişime dair önemli gelişmeler, genel toplumsal etkileri dışında ayrıca kişisel ilişkileri de kişilerin topluluklarıyla ve dünyanın kalan kısmıyla olan ilişkilerini de önemli boyutlarda etkilemiş hatta zaman zaman tahayyül edilmesi güç alanlara taşımıştır. Örneğin bugün, toplumsal hayatın hemen her alanında, üst düzey bir bireyselleşme gözlemlenebiliyorsa bunun sebeplerinden biri de teknolojinin getirdiği kolaylıklarla birbirine eskisi kadar ihtiyaç duymayan insan figürünün ortaya çıkmasıdır. İhtiyaç duymayan ancak yine de diğerleriyle bağımlı tamamen kopar(a)mayan bu yeni bağımlı insan figürünün ihtiyaçları da bu değişim nispetinde artmaktadır. Her önemli değişimde olduğu gibi bunda da yeni kavramlar, kelimeler, söylemler dolaşıma

girmiştir. Bu kavramların bazıları tamamıyla yeni olmakla birlikte, bir kısmı uzun bir geçmişe sahip olup, bu dönemin getirdiği tartışmalarla popülerlik kazanmıştır. Bu çalışmanın konusu olan politik doğruculuk kavramı da benzer bir hikâyeye sahiptir.

Politik doğruculuk kavramı kullanıldığı alanlar itibariyle oldukça zengin bir alt yapıya sahiptir. Geniş kapsamı nedeniyle sosyoloji alanına dâhil olabilecek birçok konu açısından değerlendirilebilmektedir. Amerika kökenli bu kavram, çıkış noktası ile bugün geldiği nokta arasındaki farklılıkla dikkat çekmektedir. Tarihi serencamına baktığımızda pek çok farklı odak tarafından ele alınmış, kullanılmış, bazen karşıt, bazen taraftar bulmuşsa da yüzlerce yıllık bu sürecinde toplumsal dolaşımdan kalkmadığı gibi gittikçe artan sayıda bireysel farklılıklara sahip toplumsal yapılar tarafından daha fazla kullanılır hale gelmiştir. Özünde din, dil, ırk, etnik köken gibi farklılıklar nedeniyle hiç kimsenin ötelenmemesi gibi bir anlam ihtiva edip, bu açıdan kullanılıyor olsa da zaman içerisinde taraftar toplamak adına politik bir araç olarak da kullanılabilmiştir. Başlangıç noktası itibariyle iyi niyetli bir toplumsal hareket gibi görünse de içerdiği esneklik nedeniyle başladığı noktadaki romantizmini yitirmiş görünmektedir. Bugünün çok kimlikli, çok kültürlü toplumları açısından zaman zaman bir tehdit unsuru olarak da görülebilmektedir. Örneğin Tsalakis, *“politik doğruculuğu, insanlığın bir gün olgunluğa erişebileceğine dair Aydınlanma umuduna tehdit oluşturan bir olgu”* (Tsalakis, 2021) olarak ele almaktadır.

Politik doğruculuk temelde iki akım ile ele alınabilir. Savunucuları, bireysel farklılıkların yerine ahlaki olanın ele alınması gibi bir esastan hareket ederken, karşıtları, söz konusu farklılıkların neredeyse kişi sayısınca olabilme ihtimalinin ve bu ihtimali gözeterek, her an neyi nasıl söylediğinin farkında olmanın güçlüğünden ve imkânsızlığından hareket etmektedir.

Florence, politik doğruculuğun, ilk kullanıldığı yer olan 1793 tarihli bir mahkeme kararıyla, Amerika Birleşik Devletleri’nde görünür hale geldiğinde, tüm tartışmanın ‘Amerika Birleşik Devletleri’ demek ile ‘Amerika Birleşik Devletleri halkı’ demek arasındaki ayrımı belirtmek üzere kurulduğundan, konunun bir ulusal hassasiyet meselesi olarak okunup, haklı bulunmuş bir itirazın o zaman için isimsiz, dolaşımda olmayan bir mefhumu olarak ele alındığından bahsetmektedir. Florence (2015), “Siyasi doğruluk, ülke çapında bir tartışma konusu değil, seçkinlerin uyması gereken sosyal bir

sözleşmeydi” diyerek başlangıçtaki sınırlı alana vurgu yapmaktadır. The Guardian gazetesinden Moria Weigel’in konuyla ilgili bir yazısına göre, 1990 öncesine kadar çok sık karşılaşılmamakla birlikte, 1990’dan sonra birdenbire kelimenin uğradığı duraklar çoğalmaya başlamış, sağ ve sol başta olmak üzere birçok farklı gruptan kişilerce kullanılmıştır. Weigel, terimin, Antik Yunan retorikçileri tarafından ‘exonym’ olarak adlandırıldığını, başka bir grup için konuşanın o gruba ait olmadığını gösteren bir terim olduğunu ifade etmektedir. O’na göre, “hiç kimse kendisini “politik olarak doğrucu” olarak tanımlamaz, bu ifade sadece bir suçlamadır” (Weigel, 2016).

Muhtemeldir ki, hiç kimse, 1793’de ilk kez kullanılan bir kelimeye dair bu hikâyeyi, toplumsal olanın dinamik yapısının, dertop edip, yüzlerce yıl sonraya, bugünün toplumsal meselelerinin kucağına taşıyıp bırakabileceğini öngörememiştir. Öyle ki, ekonomik ve sosyal koşulları iyileşmiş toplumlar da unsurlarını bir arada tutabilecek bir üst güce ihtiyaç duymuş ve bu bir aradalığı sağlayacak ortak çatıyı geneli ilgilendiren söylemlerle ifade etmişlerdir. Birlikte yaşamının temel meselelerinden olan sosyal haklarla ilgili konuşulacak bir şey kalmadığında, konu sadece kelimelerin tartışıldığı, gerçek sorunların üzerinin örtüldüğü, yalnızca laf kalabalığından ibaret bir durum ortaya çıkmaktadır. İnsanların ve topluluk olmaya dair neredeyse tüm unsurların değiştiği bu uzun süreç, politik doğruculuk kavramının ele alınabileceği alanları genişlettiği gibi içeriğini, tartışılabileceği alanları da çeşitlendirmiştir. Örneğin politik doğruculuğun ilk kullanım yerlerinden biri de bir siyasi parti tüzüğüdür. “Bir durum karşısında ABD Komünist Partisi üyelerinin alması gereken doğru pozisyon” olarak tanımlanan terim 1960’lar Amerika’sında sivil hak mücadelesi veren solcular arasında popülerleşmiştir (Longley, 2019).

2.1.1. Politik Doğrucu Tutumun Yaygınlaşmasında Üniversitelerin Etkisi

Amerikan üniversitelerinin 1950 sonrası değişen toplumsal dinamikler nedeniyle (öğrenci profilindeki ve ekonomik koşullardaki iyileşme-değişme) büründüğü çok kültürlü yapının sebep olduğu çok seslilik, politik doğrucu söylemlerin çoğaldığı bir dönemi işaret etmektedir. Keskin çok kültürlülük eksenli açıklamalara *melting pot society* (eritme potası) ve *salad bowl society* kavramlarıyla bir ekleme yapmaktadır;

“Eritme potası anlamına gelen ilk kavram göçmenlerin gittikleri ülkenin kültürüne entegre edilmesini veya asimilasyonunu içermektedir. ABD hükümetleri uzun yıllar eritme potası politikalarıyla farklı kültürleri ve

değerleri ortak bir ulusal kültüre bağlamaya ve birbiriyle harmanlamaya çabalamıştır. Bunun bir parçası olan “salad bowls” ise bütün kültürlerin kaynaşmasını değil, tersine göçmen gruplarının her birinin kendine özgü, açık sınırlanmış kültüre sahip olmalarını ifade etmiştir” (2015: 160-161).

Asimile olmuş görünürlüğünü kaybetmiş ya da tek tek bütünlüğünü ve farklılığını koruyarak total bir var oluşa hizmet eden çok kültürlülük öğeleri üzerine neredeyse tüm söylemlerin ortak noktası, hoşgörü ya da ırkçılık gibi bildik uç noktalara dayanmaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde politik doğrucu söylemler zaman zaman politika malzemesi olabildiği gibi kötücül bir dille eleştirildiği de olmuştur. Söz konusu farklı aidiyetler, ırklar vs. olduğunda politik doğrucu söylemler, saygı duyulması bir tarafa, artık karşıtları tarafından ironik bir dille ele alınır hale gelmiştir. Mesela bu bakış açısı, küçük etnik grupların, büyük kalabalıklar için daha baskın unsurlara dönüşmesi endişesinden dolayı ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bu halde politik doğrucu söylemlerle ortalama standartlara kavuşturulan azınlıkların, bir başka grubun toplumsal hayattaki baskınlığını sona erdirip, kendi hegemonyalarını kurmaları, azımsanmayacak bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ideolojik odağın kendi özgül baskın düzenini kurmak istediği fikri de buradan çıkmaktadır. Birçok zor aşamanın ardından ortaya çıkan bu döngü, toplumsalın önemli unsurları olan azınlıklar, farklı etnik kimlikler, kadınlar, din-dil ayrımıyla ötelenmiş gruplar da dâhil olmak üzere herkes için büyük önem taşımaktadır. Böylece, kitleleri ilgilendiren konularda nerede duracağımız, kime nasıl hitap edeceğimiz gibi görece kişisel bir alan ortaya çıkmaktadır. Politik doğruculuk karşıtlarının kavramla ilgili ele aldığı en önemli nokta, bir söylemin herhangi bir grubu hedef alıp almadığını ya da bir farklılığı korurken bir diğerinin alanına girip girmediğini belirleyecek bir parametrenin olmayışıdır. Bu sınırsızlık nedeniyle farklılıkları korumak gibi görece masum bir çıkış noktası, iyi ya da kötü politik bir malzeme olarak kullanıma girmiştir. Peter Hiess ve F. Kerssenbrock politik doğruculuğu “*yarı eğitilmiş ve mizah yoksunlarının dil ve toplum üzerindeki diktatörlüğü*” olarak tanımlamaktadır (akt: Auer, 2002: 294).

Mevcut bir sorunun üstesinden gelmenin yolu elbette sorunu konuşmak ise de sorunun nasıl ifade edildiği de önem arz etmektedir. Birey için belki de en önemli sosyalleşme aşamalarından biri olan üniversite eğitimi, bu konunun somut örneklerle hayat bulduğu önemli bir aşamadır. Bu yüzden üniversiteler, politik doğruculukla ilgili tartışmaların başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Kavramın erken zamanlarında bile,

konu, hep derslerin, konuların nasıl ele alınacağı ve öğrenci kaynaklı farklı hassasiyetler olmuştur. Üniversiteye göre daha küçük çevrelerden bu büyük alana geçiş yapan gençlerin fikirlerini özgürce ifade edebilme üzerine kurulu olduğunu varsaydığı üniversite eğitimi, farklılıkların gözlemlendiği, reelde ilk kez karşılaşıldığı alan olması nedeniyle de önemlidir. Üniversite gibi bilimsel tartışmaların yapıldığı, bilim üretilen bir kurum çatısı altında bir araya gelen farklı fikirlerden insanların neyi nasıl konuşacağına dair bir çekince duyması elbette kurumun doğasına aykırı görünse de istendik bir düzen oluşturma çabası zaman zaman bu sesleri daha duyulur kılmaktadır. Farklı kimliklerden, aidiyetlerden müteşekkil bir kurum olması nedeniyle, bu alandaki kurallar bir yanıyla anlaşılabilirken, uygulamadaki uç örnekler bu sınırlandırmaların sorgulandığı bir evreyi bize sunmaktadır.

Wilson, çalışmasında bu örneklerden birini anlatmaktadır. Brown Üniversitesi öğrencisi bir genç, bir gece sarhoş bir halde kampüste dolaşırken, lanet zenci, lanet olası Yahudi, ailem senin halkına sahip gibi sözlerle bağırarak ve kendisine karşılık verilmesi üzerine tartışma büyümüş, akabinde, öğrenci, üniversite disiplin kurulu tarafından, okul kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle okuldan atılmıştır. Gerekçenin izahında ‘zararlı eylem’in ‘ahlak’ yerine kullanılması da konunun ironik yanını oluşturmuştur. Üniversitenin ‘*başka bir kişinin, grubun veya insan sınıfının ırk, din, cinsiyet, engellilik, etnik köken, ulusal köken veya cinsel yönelimine dayalı olarak uygunsuz, taciz edici, tehdit edici veya küçük düşürücü eylemlere tabi tutulmasını*’ yasaklayan politikası, bu olay nedeniyle eleştirilmiş, konu günlerce konuşulmuş, medya sayesinde farklı birçok mecradan tepkiler almıştır. Bu tartışmalar nedeniyle konu sarhoşluk gibi bir yerden, ifade özgürlüğünün tartışıldığı bir yere doğru ilginç bir şekilde yükseltilmiştir. Karşı savunu ise, bir üniversitenin konu ve içerikten bağımsız bir şekilde hiçbir konuşmayı sansürleyemeyeceği, ifade özgürlüğünü hiçe sayamayacağı gibi bir noktadan yükselmiş, sansürün özgür toplum olma yolunda çok temel bir ihlal olduğu vurgulanmıştır (Wilson, 1998: 90). Politik doğruculuk tartışmaların odağındaki üniversitelerde oluşan rahatsızlık hem kamuoyunca hem medya hem de siyasi isimler tarafından çokça dile getirildiği için “*Üniversite Konuşma Koruma Yasası*” gündeme geldiğini, ancak kabul edilmediğini hatırlatmak da tartışmaların ulaştığı boyutu anlatabilmek açısından önemlidir (Wilson, 1998: 95). Bu örnekte de görüldüğü üzere, çok kimliklilik söz konusu olduğunda, akademik jargon gereği, öteleme, kışkırtma gibi unsurlardan olabildiğince uzak olması

gereken üniversite ortamı, farklılıklarıyla renklenebilecekken, bazen bir kelime, cümle bazen bir panel başlığı ya da ders konusu bazen de bir görsel nedeniyle terörize olabilmektedir. Bütüne kıyasla mikro bir yapı olarak ele alınabilecek üniversitelere, politik doğruculuk açısından bakıldığında, kavramın zorluğu ve çıkmazları daha net görülebilmektedir. Savunucuları açısından, çok sayıda farklılık nedeniyle devreye giren politik doğrucu söylemler görünürde hassasiyetler gözetirken, arka planda farklı diğer sesleri bastırıyor olmakla itham edilmektedir. Lea de (2009: 207) yükseköğrenim açısından politik doğruculuğu incelediği çalışmasında zaman içinde anlamının nasıl değiştiğinden, hatta bu süreçte anlamını tersine çevirdiğinden bahsetmektedir. Spiti'ye (2021) göre, “Her siyasi düzen, devlet veya siyasi grup, eylemlerinin, çalışmalarının ve kararlarının kendi koşulları çerçevesinde doğru olduğunu ve doğruluğunun da mevcut sonuçlardan çıkarıldığını söyleyerek ‘politik muhalif olunan odak neresi ise orayı merkeze alarak yorumlandığını görürüz’”. Böylelikle rakibi etiketlemek ve alt etmek gibi bir politik davranış biçimine de dönüşmektedir.

Hughes, politik doğruculuk kelimesinin dilbilimsel olarak temelde idealist ve iyi niyetli başladığını, ancak ahlakçı bir baskı ile dili sterilize etmek için geçmiş önyargılardan ve haksızlıklardan uzaklaşarak sosyal ilişkileri geliştirmeyi ümit etme gibi bir tanıma dönüştüğünden bahseder (Hughes, 2010: 3). Bir diğer açıdan, bu durum özellikle toplumsalı ilgilendiren tüm sosyopolitik alanda istenen görüşe uyumu, sosyal bir baskıyla sağlamak olarak da açıklanabilir. Kavrama benzer bir açıdan bakan Jeff Deist de aynı doğrultuda bir tanımlama yapar ve “politik doğruculuk, bir gündemi ilerletmek için insanları konuşma, yazma, düşünme, hissetme ve hareket etme biçimlerini değiştirmeyi amaçlayan, bilinçli, tasarlanmış dil manipülasyonudur” (Deist, 2018). Söz edilen, bir kişi ya da grubu hedefe koyup, onlara ilişkin söylemleri manipüle etmek, konuşulanları totaliter bir baskıyla yönetmeye çalışmaktır. The American Heritage Dictionary de politik olarak doğru olmayı, belirli bir sosyopolitik ideolojiye veya bakış açısına, özellikle de ırk, sınıf, cinsiyet ve cinsel yönelim konularında hoşgörüyü teşvik etmek ve suçtan kaçınmakla ilgili liberal bir bakış açısına uymak olarak vermektedir. Hoşgörü buradaki kilit kelimelerden biri elbette. Hoş görülen ile hoş gören arasındaki hiyerarşik durum, söylemlerin nasıl totaliter bir sosa bulanabileceğinin bir göstergesidir. Tüm bu tanımlamaların birleştiği noktayı Green şöyle izah eder:

“İrkçilik, cinsiyetçilik, yaş ayrımcılığı, engellilik, İslamofobi ve homofobi gibi terimlerin kamusal tartışmalarda yaygınlaştığını hepimiz fark etmişizdir. Çoğu insan gibi ben de zaman zaman bu dilin bazı saçma kullanımlarına güldüm, ancak son yıllarda bu “izmler” ve fobiler listesinin tanımladığı, politik olarak tanınan mağdur statüsü, liberal kültürümüze kalıcı zararlar vermeye başladı. Ayrıca, resmi olarak korunan mağdur grupları artık azınlıkta değil, nüfusun yüzde 73'ünü oluşturuyor. Haziran 2006'da yasaların artık eşcinsel bir adamın öldürülmesini eşcinsel olmayan birinin öldürülmesinden daha ciddi bir suç olarak gördüğünü öğrenince pek çok kişi şaşırıldı. Eşcinsellere düşmanlık, örneğin bir tanıyı susturmak için hesaplanmış bir cinayetten daha kötü bir güdü mü? Özel koruma için grupları seçmek, diğerlerinin 'Neden biz de olmasın?' diye sormaya başlamasıyla kaçınılmaz bir sonuç doğurdu. 1998 Suç ve Düzensizlik Yasası 'nefret suçunu' yarattı, ancak Müslüman liderler şikâyet etti ve kısa süre sonra din eklendi. Ardından engellilerin yanı sıra gey ve lezbiyenleri temsil eden baskı grupları da bu listeye dâhil edilmeyi talep etti. Hükümet hemen kabul etti. Şu anda dört gruba özel yasal statü verildi ve bireylere cinsel yönelimi, ırkı, dini veya engeli nedeniyle işlenen suçlar için daha ağır cezalar uygulanıyor. Ama neden dörtte dursun?” (Green, 2006, Önsöz).

Aidiyetler üzerinden bir toplumsal sınıflandırma yapılması fikri, insanlık tarihi boyunca konuşulmuş, bu yöntemin geçerliliğinin olması imkânı ve imkânsızlığı tartışma konusu olmuştur. Görece muhafazakâr düşünce biçimi, bunu hoş görürken, genelde sol tandanslı akımlar azınlık hakları, ırk taassubu gibi konularda daha paylaşımcı, hoşgörülü olarak yer almışlardır. Ancak aslına bakılırsa mevzu salt insan olmaktan başkası olarak okunamayacak yalınlıktadır.

“IQ'sunu, fiziksel kuvvetini veya değişkenlik gösteren herhangi bir özelliğini umursamaksızın, tüm insanların belirli özellikleri paylaştığı kabul edilebilir. Kimse köleleştirilmek ve aşağılanmaktan hoşlanmaz. Kimse kendisine haksızlık yapılmasından hazzetmez, yani kontrol edemediği özelliklerine göre muamele görmek istemez... Politik eşitliğin, deneyci bir varsayım değil, ahlaki bir tutum olduğu görüşü, tarihin en ünlü eşitlik savunucularının bir bölümü tarafından ifade edilmiştir. Bağımsızlık Bildirisi şunu duyurur: "Biz şu gerçeklerin açık olduğu görüşündeyiz: bütün insanlar eşit yaratılmıştır." Bildirinin yazarı Thomas Jefferson, biyolojik eşitliğe değil, hakların eşitliğine atıfta bulunduğunu açıkça söyler. Örneğin 1813'te John Adams'a gönderdiği bir mektupta şöyle yazar: "İnsanlar arasında doğal bir aristokrasi olduğu konusunda benimle hemfikirim. Bunun temeli erdem ve yeteneklerdir” (Pinker, 2016: 180).

Bugünün çok kültürlü, çok etnik yapıları toplumları açısından politik doğruculuk kavramına baktığımızda, konunun nasıl içinden çıkılmaz bir hal aldığını görmek, Green'in bu izahıyla mümkündür. Bu açıdan bakınca ayrımcılığa uğramış, sonsuz sayıda grupların üretilebileceğine dair bir yorum yapmak zor olmayacaktır. Örneğin,

bugünün toplumsal alanında kişisel görünürlüklerin artmasının ardından istendik kitlesel hassasiyetler oluşturulmaktadır. Bu duygusal yükleme sonrasında bu hassasiyetlere dikkat kesilmeyen tüm söylemler ötelenmekte ve böylece umulan tartışma alanı oluşturulmaktadır. Hatta öyle ki bugünün popüler kavramlarından biri olan cancel kultur (iptal kültürü), burada politik doğruculuğun bir ardılı olarak sahneye çıkmakta, sosyal medya kullanıcıları tarafından beklenenin dışında bir söylem geliştiren herkes karalanmak, itibarsızlaştırılmak suretiyle yok edilmeye çalışılmaktadır. Olağanüstü toplumsal durumlarda devreye giren linç kültürünün farklı bir görüntüde dolaşıma girmesi olarak okuyabileceğimiz bu durum, zorlama bir tutum oluşturma çabası ve neticeleri itibariyle özellikle politik doğruculuk karşıtları tarafından eleştirilmektedir. Bazen siyaset, ekonomi, bazen eğitim, kadın hakları, mülteciler ya da hayvanseverlik üzerinden işleyen bu senaryo, farklı zamanlarda farklı gerekçelerle defalarca tekrarlanmaktadır. Bir grup, kurum ya da kişi bu hikâyede toplumsalın hedefi gibi gösterilip, gerçek amaca hizmet etmemekle itham edilmekte ve böylece söyleme dair kitlesel bir refleks oluşturulup yeni bir politik doğrucu söyleme zemin hazırlanmaktadır. Neredeyse tüm aşamaları öngörülmüş, koordine bir sirkülasyondan söz ederken, politik doğruculuk kavramının neden literatürde pejoratif bir izlenimle ele alındığı da ortaya çıkmaktadır. Bu açıklama bize toplumsal refleksin büyük ölçüde muhtelif medya unsurlarının tavrıyla oluşturulduğu bilgisini vermektedir.

2.2. FARKLI İDEOLOJİK PERSPEKTİFLER AÇISINDAN POLİTİK DOĞRUCULUK

2.2.1. Politik Doğruculuk- Kültürel Marksizm İlişkisi

Spiti, Buchanan ve Lind gibi muhafazakâr çizgideki bazı eleştirmenlerin, politik doğruculuğu, komünizmin Batı değerlerini baltalama yollarından biri olarak gördüğünü ifade etmektedir (Spiti: 2021). Buchanan'a göre siyasi doğruculuk Kültürel Marksizm'dir, muhalefeti cezalandıran ve Engizisyonun dini sapkınılığı cezalandırdığı gibi toplumsal sapkınılığı damgalayan bir rejimdir ve markası hoşgörüsüzlüktür (Buchanan, 20015: 5). Örneğin bu ifade ile Buchanan kendisi gibi birçok isim tarafından da soft bir Marksizm'e işaret ettiği düşünülen Kültürel Marksizm'i benzer bir şeye maruz bırakmaktadır. Keza Kültürel Marksizm ekonomiye dair düsturların öne çıkarılmadığı bir Marksizm türünü işaret etmektedir. Aslı itibariyle sol söylem yalnız

bir ekonomik model olmadığı gibi haksızlıkların, ötekileştirmelerin, din, dil, ırk kaynaklı hak kayıplarının karşısında duran bir ideoloji olması nedeniyle de burada konuya dâhil olmaktadır.

“Kültürel Marksizm- inançlarını çekici bir şekilde sunar. Hepsi sadece diğer insanlara karşı ‘duyarlı’ olmakla ilgili, derler. ‘Hoşgörü’ ve ‘çeşitlilik’ gibi kelimeler kullanırlar. O halde neden hepimiz anlayamıyoruz? Politik Doğruluk hiç de ‘iyi olmakla’ ilgili değildir. Politik Doğruluk Marksizm’dir, tüm bunlar şunları ima eder: ifade özgürlüğünün kaybı, düşünce kontrolü, geleneksel sosyal düzen ve nihayetinde totaliter bir devlet” (Lind, 2004: 11).

Bu yorum, yüzyıllar içinde kıvam alan ve görece özgürlükçü bir demokrasi ortamına evrilen Batı’nın, adına “budur” demediği bir eylemle, öldürmeye çalıştıklarını anlatmaktadır.

“Batı neden tarihin en büyük dehşetlerini işledi? Çünkü Batılı milletler kendi medeniyetlerinin ve kültürlerinin üstün olduğuna ve kendi hâkimiyetlerini “aşağı” medeniyetlere, kültürlere ve halklara dayatma hakkına sahip olduklarına inanmışlardır. Bu radikal malorum (kötülük), tüm kötülüklerin kökü, bir kültürün diğerinden üstün olduğu ve diğerinin öldürülmesine yol açan inançtır” (Buchanan, 2001: 37).

Bu açıklama, politik doğruculuğun sosyopsikolojik temellerinden biri olan karşıdakini daha aşağıda görme durumunun farklı biçimlerde ifade edilmesidir. Keza Batı kültürel tarihi, bu dayatmacı, hegemonik ilişki türüne çok yabancı değildir. Buradan hareketle politik doğruculuk karşıtlarının, Marksizm ve politik doğruculuğun birbiriyle ilintili olduğu noktayı belirginleştirerek, Marksizm kaynaklı bir toplumsal direnç noktasını hedef aldıkları söylenebilmektedir. Böylelikle iki söylem arasındaki benzerlik vurgulanırken, hegemonik yanları da ifade edilmektedir. Politik doğruculuk karşıtlarının türetilen ya da yasaklanan söylemlerle şekillenen jargona dair en önemli itiraz noktaları da buradan kaynaklanmaktadır. Bu yeni söylemin de bir hegemonik yanı olduğundan hareketle konu tartışılmaktadır. Marksizm adına bu olumsuz intiba ile yeni bir politik doğruculuk tasavvuru oluşturulmaya çalışılmaktadır. Marksizmin temel hareket noktası olan sınıf mücadelesi artık bir önem ifade etmediği gibi tartışma yalnızca ırk ya da cinsiyet ayrımları gibi bir konunun görece sınırlı alanına sıkıştırılmaktadır. İşçi sınıfı, burjuva gibi temel kavramları geride bırakıp, söyleme odaklanan yeni form bir Marksizm, elbette bu uzaklaşan konular nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durum, yalnızca yapıp etmelerin değil, bir ideolojinin içeriğinin de

nasıl kullanışlı hale getirildiğinin somut bir örneğini oluşturmaktadır. Eleştirilen bir diğer nokta da sol bir politik doğrucu söyleme dayalı gidişatın, dolaylı bir biçimde oluşturuluyor olmasıdır. Temelinde Marksizmin yer aldığı, kendi sınırları içinde bir politik doğrucu söylemin inşa ediliyor olması, ancak bunu yaparken hem temel meselelerden uzaklaşılması hem de ideolojinin daha sığ bir alana sıkıştırılıyor olması nedeniyle sorgulanmaktadır. Ekonomik doneler üzerinden bir yönetim biçimi tesis eden Marksizmin, içerikten ziyade söylemle oyalanan bir yapıya indirgenmesi nedeniyle bu yapı çok da kabul görmemektedir. Önce yaşam biçimine, inanca, kültüre yönelen bu dayatmacı yöntem, artık politik doğrucu söylemlerle, kullanılacak kelimelere de dâhil olmaktadır. Kelimeleri türeten ya da denetleyen tek bir kesimden söz etmek mümkün olmadığı gibi bazen bir işçi grubu ya da burjuva grubu söylemleri belirleyen olabilmektedir. Bu birbirinin içine geçmişlik ve birbiriyle bir anlam ya da sebep sonuç ilişkisi oluşturma durumunun, politik doğruculuğun varlık sebebi olduğu da ifade edilebilmektedir. Keza Moller de uzunca bir metinle ele aldığı politik doğruculuğun, son noktada, kişisel farklılıklar ekseninde konumlanan varlığından ve bu konumlanış ile politik doğruculuğun bizatihi kendisinin varlık sebebini açıklamaktadır (Moller, 2017). Kimin özne olduğu yalnızca niteliği ilgilendiren, ancak politik doğrucu söylemin varoluş sürecine etkisi olmayan bir konu olarak dikkat çekmektedir.

2.2.2. Politik Doğruculuk-Liberalizm

Liberalizmin, eşitlikçi ve özgürlükçü tanımlarının yansımasıyla bakıldığında, politik doğruculuk ile bulunduğu kavşak daha rahat anlaşılabilir. David Green, liberalizm açısından politik doğruculuk okumasını yaparken, bu kavramı hâlihazırda olduğu ve olması gerektiği şekliyle ele almaktadır. Green, liberalizmin temeline, doğum ile edinilen özelliklerle değil, kişisel niteliklerle değerlendirmeyi koyup, aile ve ırk gibi öznel konuların öncelemesini önyargıya indirgemektedir (Green, 2006: 2). Doğumla birlikte getirilen özelliklerle kişisel farklılıkları vurgulamak açısından kavrama bakan Preston da ırk, dil, din gibi farklılıkların bir kimliği ya da değeri paylaşmak noktasında engel teşkil edemeyeceğini vurgulamaktadır (Preston, 2016: 122).

Anayasal haklarla teminat altına alınan ifade özgürlüğünün, hâlihazırda, aşağılayıcı, tahrik edici söylemleri engellemek gibi bir temel bir fonksiyonunun da olduğu politik doğruculuk karşıtları tarafından dile getirilen önemli noktalardan biridir.

Daha önce de vurguladığımız ‘konuşma kuralları’ ile farklı gruplar arasında olası bir iletişim ortamının düzenlenmesi bu informal kuralların toplum nezdinde bir karşılığının ya da bağlayıcılığının olması ile açıklanabilmektedir. Yazılı olmayan bu kurallar mecburi bir anlaşma ya da iletişimi sağladığı gibi liberalizm ya da muhafazakârlık açısından bakıldığında, dolaylı bir müdahale olması nedeniyle tasvip edilmemektedir. Öyle ki politik doğrucu söylemin liberal duruşu tehlikeye attığı dile getirilmektedir. Liberalizmin temel değerlerinden biri olan özgünlüklerin muhafazası noktasında, direkt dile bir müdahalenin ardından oluşturulan mecburi bir hoşgörü atmosferinden duyulan rahatsızlık bu şekilde dile getirilmektedir. Yalnız bilimsel ya da entelektüel mecra da değil hayatın her alanında söylemin şekillendirilmesine dair otoriteryen bir müdahale, liberaller tarafından etik bulunmadığı gibi bilimsel alanın korunmasının da toplumsal olanın korunmasıyla bağlantısına değinip, “liberal bilimin liberal toplumu otoriter önlemlerden korumak için en iyi mekanizma olduğunu” ifade etmektedirler (Rauch’dan akt. Dzenis ve Faria, 2019). Bu tavrın, politik doğrucu bir tavır ve söylemle muhafaza edildiği iddia edilen değerlerin korunması adına bütüncül bir kaygının ürünü olduğu da söylenebilmektedir.

Gerçeğe dair bir çokluk söz konusu ise kimlikler, doğrular, söylemler de aynı oranda artar, çeşitlenir ve bu çokluk korunmaya muhtaçtır. Her bir söylemin bir kamusal eleştiri malzemesi haline getirilerek kontrol edilmeye, düzenlenmeye çalışılması karşısında çoklu bir gerçek söyleminden bahsetmek liberalizmin ön gördüğü yöntemdir. Amaç ise çeşitliliklerle birlikte ifade özgürlüğünün ve bunların toplumsal hayata yansımalarının da korunup gözetildiği bir ortamı sağlamaktır. Rauch’a göre “Kusurlu bir dünyada, gerçeğin politize edilmesine karşı sahip olduğumuz en iyi sigorta, onun sorumluluğunu özel olarak kimseye vermemektir” (Rauch’dan akt. Dzenis ve Faria, 2019). Politik doğruculuğa liberal bakış, söylem ve düşünce ilişkisi üzerinde de durmaktadır. Düşüncenin dile yansımaları, söylemlerin politik alanı etkilemesi- oluşturması ve en sonunda bir muktedir alan oluşturması, hatta yine aynı sıralamayla yerleşiklik kazanmasını eleştirmekte ve konunun yalnızca söylem boyutunda ibaret olmadığını vurgulamaktadırlar.

Politik doğruculuk hem karşıt olunarak hem taraftarı olunarak bir şey olma yolunda, mesela seçim kampanyalarında başvurulan bir kavram ve yöntem olarak görüldüğünde ardını bu kadar doldurmamız gerekmekte, ancak bireyler ölçüt

alındığında özgül tavırlar sergilemenin zorluğu görülebilmektedir. Çıkış noktası olduğu için yine Amerika üzerinden bunu örneklemek mümkündür. Longley de benzer bir yoldan siyasi doğruluğun artık Amerikan muhafazakârları ve liberaller arasındaki kültürel ve politik savaşta ortak bir silah olduğunu belirtmektedir (Longley, 2019).

2.3. DİL VE POLİTİK DOĞRUCULUK

Bir kişi ya da grup için gözetilen bir hassasiyetin başka bir kişi ya da grubu rencide edip etmeyeceğine dair bir standardın ol(a)mayışı, belki de bu kavrama dair en büyük çıkmazlardan biridir. Farklı olanı incitmemek gibi bir gerekçe ile söylemin niceliğine gösterilen özen, düşünme biçimine etki etmeyip, yalnızca söylemde kaldığında, hatta böylece gerçek düşünceyi gizlediğinde, bunun bir oyalanmadan ibaret olduğu da söylenebilmektedir. “Bir gazeteye verdiği mülakatta Umberto Eco, politik doğruluğun var oluş nedenini temelde yatan sorunları çözememesinden dolayı meseleleri dilsel olarak gizlemek biçiminde açıklamıştır” (Eco’dan akt. Keskin, 2005: 175). Buradan hareketle Keskin “Politik doğruluğun belki de en temel zaafı, öze ilişkin çözümlenmeler ve önerilerden çok yüzeysel kalması ve dilsel kozmetik ile yetinmesidir.” diyerek politik doğruluğun başat sorununa değinmektedir (Keskin, 2005: 175). Bu izahlardan da anlaşıldığı gibi konunun esasına dair en önemli nokta böylece bir söylem karmaşası içinde çözümsüzlüğe itilmektedir. Politik doğruluğun kelime grubu olarak kendisini de politik doğrucu söyleme dâhil olabilecek tüm tanımlamaları da ilgilendiren dile dair en önemli noktalardan birini, Sayer ve Frisby “sahip olduğumuz kavramlar, dünyayı deneyimleme şeklimizi belirler. Bizim için dünya bu kavramların bize sunduklarından ibarettir” diyerek tanımlamaktadır (2013: 94). Dil düşünce ve söylemin eşit öneme sahip olarak oluşturduğu bir anlam bütününden söz ederken, politik doğrucu söylemler yoluyla söylemin müdahaleler sonucu değiştirilmesi ile sağlanmaya çalışılan denge bozulmaktadır.

Orwell, Politika ve İngiliz Dili adlı eserinde bu durumu şöyle ele almaktadır:

“Politik dil, güzel adlandırmalar, kendi kendini kanıtlayan önermeler ve alabildiğine muğlaklıkla dolu olmalıdır. Savunmasız köyler havadan bombalandı, hayvan sürüleri makineli tüfekle tarandı, gecekondu tahrik atışlarıyla ateşe verildi: Buna pasifleştirme denir. Milyonlarca köylünün topraklarına el konuldu ve taşıyabileceklerinden daha fazlasıyla yorgun argın yollara sürüldü: buna nüfusun transferi ya da sınırların düzeltilmesi denir. İnsanlar yargılanmadan yıllarca hapsedildi ya da

ensesinden vuruldu ya da artık kereste kamplarında iskorbütten ölmeye gönderildi: buna güvenilmeyen elemanların bertaraf edilmesi denir. Böyle ifadeler görüntüleri hatırlatmadan bir şeyleri isimlendirmek için gereklidir. Bir İngiliz profesörün Rus mutlakiyetçiliğini savunmasını düşünün. Açıkça ‘muhalifleri öldürerek iyi sonuçlar alacaksınız öldürün’ diyemeyeceği için muhtemelen şuna benzer bir şey söyleyecektir: Sovyet rejiminin Hümanistlerin şikâyet etmeye meyilli olabileceği belli özellikler sergilediğini özgürce kabul edilebilir fakat politik muhalefet hakkının bir miktar kısılması, geçiş süreçlerinin doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtur ve Rus halkının katlanması gereken güçlüklerinin somut edinimler alanında fazlasıyla meşrulaştırılabilir olduğunu düşünüyorum. Şişirilmiş tarzın kendisi bir çeşit güzel adlandırmadır. Latince kelime yığınları, olayların üzerine ince bir kar gibi yağarak ana hatları bulanıklaştırır ve detayları gizler” (Orwell, 1946).

Orwell’in eleştirdiği, bu kelime oyununda, bir anlamda laf kalabalığı ile asıl konu görmezden gelinmekte, bazen konu, ne olduğu anlaşılamayacak yeni bir forma bürünmekte, bazen de hiç mevzu olmamaktadır. Hemen herkesin direkt ya da dolaylı bir şekilde dâhil olduğu bir konu olarak politik alandan söz ederken, genelde toplumları, özelde ise bireysel alanı dönüştürme gücünü hesaba katmak bir zorunluluk haline gelmektedir. Bugünün toplumsal konuları açısından bu sorunu düşündüğümüzde ise, sosyal medya gibi herkesin kolayca ulaşabildiği mecraların, bir politik söylemin ya da haberin dağılışındaki, rolü kritik bir önem ifade etmektedir. Günün sonunda geneli de ilgilendiren konulara dair malumat, insanların büyük bir çoğunluğu tarafından, sosyal medya ve internet haberciliği aracılığıyla edinilmektedir. Bir diğer deyişle, kişisel kanaatlerimiz bu haberler yoluyla oluşmakta ya da oluşturulmaktadır. Dolayısıyla politik herhangi bir konuda konumlanılan taraf, bu kanaatlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda Akın da “Yaygınlıkları ve etkileri düşünüldüğünde kitle iletişim araçlarının sadece iktidar sahipleri açısından değil, insanların siyasal meseleleri takip etme ve siyasal katılmadaki rolleri dolayısıyla görüş oluşturmaları açısından da işlevsel bir role sahip oldukları düşünülebilir” (Akın, 2022: 5) izahıyla kitle iletişim araçlarının bu yanını vurgulamaktadır. Politik alana özel bir hazır bulunuşluktan ziyade, hayatın her alanında aktif bir şekilde var olmaktan bahsedilmektedir. Tüm bunlarla var edilmek istenen, her şeyden haberi olan, malumatfuruş bir özne olarak ortaya çıkmaktadır.

Yalnızca fikirlerin gizlendiği, düşünsel bir değişimin ya da iyileşmenin olmadığı durumlarda, toplumsalı etkileyen bir iyiye dönüşten söz etmek de mümkün değildir.

Hatta bu söylem kalabalığı, farklılık noktalarını daha da görünür kılıp, gündemden düşürmemektedir. Ötelenmesine izin verilmeyen, neyden korunduğu belli olmayan gruplar, sadece kullanılan kelimelere dikkat edilerek, rehabilite edilip, yoksunlukları giderilip, hayat koşulları yeniden düzenlenebilir mi? Kişinin ten rengi, dini, hayat görüşü, genelden farklıysa kötü, yumuşatılmalı, öyle ya da böyle denmemeli, farklılıkları dile getirilmemeli gibi bir sonuç, ancak üstten bir bakış açığa çıkararak, pozitif bir söylem yaratma çabasının gölgelenmiş haline işaret edebilmektedir. Bu üstten bakış bize otoriteriyen bir anlayışın ipucunu vermektedir. Rosenberg otorite ile bu bağlamı mizantropi ile açıklayıp “bir bireyin “insan doğasına olan düşük inancının” söz konusu kişiyi gerici, hatta belki de otoriter bir siyasi duruşa götürebileceğini” belirtmektedir (Rosenberg’ten akt. Tsalakis, 2021: 120). Buradan hareketle, politik doğrucu söylemi üreten odağın ve motivasyonun benzer bir kendini üstün görme düşüncesine dayandığı söylenebilmektedir. Bir grubu kendi duruşunun karşısında bir yere konumlamış her söylem, benzer bir yerden hareket etmektedir. Kullanışlı hale getirilmiş, gerçek düşüncüyü açık etmeyen söylemler, toplumsal meselelerin konuşulmasına engel olup, sorunların içten içe daha da büyümesine, belki de içinden çıkılmaz bir hal almasına sebep olabilmektedir. Politik doğruculuğun yalnızca söyleme dayalı bu yanının, yoksunluklar, mağduriyetler üzerinden bir belirleyici yanı olduğunu varsaydığımızda da bu, süreç içinde her ne olursa olsun mağdur olanın haklı/iyi olduğu gibi bir anlama evrilebilmektedir. Herhangi bir özelliğiyle genele nispetle farklılık arz eden her grup, bulunduğu bölgeye göre konum değiştirebildiği gibi bazen mağdur, bazen zulmeden de olabilmektedir.

“Kurban grupları, devletin zorlayıcı güçlerini kullanarak başkalarının pahasına avantaj elde etmeyi vurgulayan çoğunlukçu bir görüşü teşvik eder. Karşıt görüşlerin makul bir tartışma ve uzlaşma yoluyla barındırılmasına izin veren demokratik bir sürecin parçası olarak davalarına baskı yapan çıkar gruplarına meyilliyiz. Ancak modern kurban grupları, muhalifleri yalnızca devlet tarafından yenilmesi gereken değil, aynı zamanda devlet tarafından susturulması gereken baskıcılar olarak tanımlayarak, yerleşik toplumsal bölünmeler yaratır” (Green, 2006: 3).

Politik doğruculuğu kültürü ve söylemi değiştirme olarak okuyan Fairclough, söylemin bu aşamasını, kimliklerin daha belirgin hale gelmesi olarak tanımlamaktadır. Kültürün, kültürel olanın ayrıca önem kazanmasını ve giderek dönüşen toplumsal yaşamdaki bu söylemlerin bu kadar parlatılıp görünür kılınmasını da yine benzer bir

amaca hizmet ediyor oluşuyla değerlendirmektedir. O'na göre; “söylemler yalnızca şeylerin nasıl olduğuna ilişkin temsilleri değil, aynı zamanda şeylerin nasıl olabileceğine dair temsilleri ve hayalleri de içerir” ve bu noktada “kültürel dönüşümü ve dil dönüşümünü toplumsal yaşamın bizzat kendisindeki dönüşümler” (Fairclough, 2003) olarak değerlendirmektedir. Bahsedilen tam da dilin bir değişimi oluşturma gücüdür. Bu değişim, yalnızca dil ile sınırlı kalmayıp, toplumsala ilişkin diğer gündelik hayat gerçeklerini ve pratiklerini de önemli ölçüde etkileyebilme potansiyeline sahiptir. “Politik doğruculuk taraftarları, objektif ve değerlerden bağımsız bir gerçeklik olmadığını, bilakis gerçeğin dil yoluyla toplumsal olarak inşa edildiğini ve egemen kültürün ideolojisinin bu gerçekte gömülü olduğunu öne sürmektedir” (Burgoon ve Bailey'den akt. Şıvgın, 2019: 363-364). Dil ve kültürün birbirine olan etkisi ve iç içe geçmişliği de benzer yönleriyle ele alınabilir. Şıvgın, “toplumsal gerçekliğin dilde ve dil aracılığıyla kurulduğunu savunan politik doğruculuk yaklaşımının bu anlamda önemli ölçüde dilin kontrollü bir şekilde kullanılmasına ilişkin olduğunu” vurgulamaktadır (2019: 364). Dil ve söylemin bu ilişkisinin farkında olarak, toplumsal düzlemde daha eşitlikçi bir jargonu önemseyen ve vurgulayan politik doğruculuk taraftarları için bir toplumsal fayda yaratmak üzere söylemin düzenlenmesi ve her kesimi kapsayacak, ayrımcılıktan uzak tutacak bir yolun tercih edilmesi büyük önem taşımaktadır.

“Milleti farklı etnik kökenlerden ziyade kültürel değerlerle tanımlamanın çok daha verimli ve mantıklı olduğunu düşünüyorum. Bu, birçok Ulus'ta etnik homojenliğin olmadığı ve hiçbir zaman olmadığı (Almanya ve Finlandiya başlıca örneklerdir) ve birlik duygusunun (veya inançsızlığının) kültürel ve dilsel (diğerlerinin yanı sıra) benzerliğe dayandığı Avrupa'da son derece açıktır” (Preston, 2016: 123).

Kültürel ve öznel olana bu vurgu, aynı zamanda politik doğruculuk içeren bir söylem için bir potansiyel oluşturuyor olması nedeniyle de ele alınabilmektedir. Bu bakış şu soruyu akla getirmektedir. Bu farklılıklara vurgu ile ortaya çıkması muhtemel politik doğrucu söylemler neye hizmet eder? Direkt etkin olduğu ya da dönüştürdüğü bir alan var mıdır? Bu soruların cevabını ise Deist verir; “Feodal şeflerin, kralların, imparatorların ve politikacıların her zaman tebaalarının dilini, düşüncelerini ve dolayısıyla eylemlerini kontrol etmeye çalıştıkları varsayılabilir. Düşünce polisi her zaman var olmuştur” (Deist, 2015). Bu tanımlama bir kavramın muktadirlerin elinde nasıl bir malzemeye dönüşebildiğini ve aslında böylelikle standartlara bağlanmış, yeknesak söylemlerin ne için işe koşulduğunu da anlatır. Her siyasi düzen, devlet veya

siyasi grup, eylemlerinin, çalışmalarının ve kararlarının kendi koşulları çerçevesinde doğru olduğunu ve doğruluğunun da mevcut sonuçlardan çıkarıldığını söyleyerek ‘politik doğruculuğu’ (siyaseten doğruculuk) tekelleştirmek ister (Spiti, 2021). Bu yöntemle karşıt görüşler birbirini etiketleme hatta bir sonraki aşamada ötekileştirme imkânı da bulabilmektedir. Böylece bu alan karşılıklı suçlayıcı bir jargonun oluşmasına da bir alt yapı sağlamaktadır. Buradan hareketle “politik doğruculuk ile savaşıyor gibi görünse de entelektüel gücün sonunda politik doğruculuğun başka bir versiyonunu zorundu kıldığını” yani “bilimi, mantığı ve eleştirel söylemi destekleyip, potansiyel liberal olmayan bulguların veya iddiaların konu dışı kalmasını sağladığı” söylenebilmektedir (Dzenis ve Faria, 2019). Bu doğrultuda, Weigel politik doğruculuğun çok dillenmeyen niyet okuma kısmına ve ötekileştirmeye teşne yanına şöyle değinmektedir:

“Bir şeyin teknik olarak doğru olduğunu söylüyorsanız, bunun yanlış olduğunu ileri sürüyorsanız ‘doğru’dan önceki zarf ‘ama’ anlamına gelir. Ancak, bir ifadenin politik olarak doğru olduğunu söylemek daha sinsî bir şeye işaret ediyor. Yani, konuşmacı kötü niyetle hareket ediyor. Gizli amaçları vardır ve bir gündem oluşturmak ya da ahlaki üstünlüğü işaret etmek için gerçeği saklar. Birinin “politik olarak doğru” olduğunu söylemek, onları iki kez gözden düşürür. Birincisi, yanıtlıyorlar. İkincisi ve daha da kötüsü, bunu biliyorlar” (Weigel, 2016).

Elbette söz konusu bilinçli bir söylem tercihi olduğunda, olası tüm etik dışı varsayımlar da dikkate değer bir yere taşınmaktadır. Bile isteye tercih edilen kötücül bir dilden söz ederken, olası manipülasyon senaryolarını görmezden gelmek mümkün görünmemektedir. Bireysel etik kaygıların toplamının toplumsal edime eşit olması nedeniyle, kişisel olanın etki alanına alınıp biçimlendirilmesinden sonraki aşama olan toplumsal yönelimler açısından bu tercihler büyük önem arz etmektedir. Özellikle kitlelere hitap eden kişilerin ya da temsili kuruluşların söylemlerinin etkisi bazen bir toplumsal refleksle, bazen kitlelerin büyük hareketleriyle de görülebilmektedir.

2.3.1. Politik Doğruculuk, Sansür ve Medya

Birine göre önemli olanın diğerine göre önemsiz olduğunda nerede nasıl durulmasına dair bir ölçüt bulabilmek kişisel alanda mümkün olabilse de söz konusu kamusal alan olduğunda bunu belirlemek zorlaştığı gibi bunu belirlemenin kriterlerini tayin etmek de zorlaşmaktadır. Hal böyle olunca politik doğruculuk eksenli konuşmaların hiçbiri, önu sonu belli bir zemine oturamamaktadır. Kanadalı psikolog

Steven Pinker kendisiyle yapılan röportajda konunun nasılına dair şöyle bir ölçüt belirler:

“Doğrudan fiziksel zarara sebep olmadığı sürece incitici ve kırıcı ifadelerin ifade özgürlüğü altında değerlendirilmesi gerektiğini ve hiç kimsenin kırılmama/incinmeme gibi bir hakkı olmadığını savunuyor. Hatta tersine Pinker, “aşırı politik doğruculuğun bireylerin oto-sansür geliştirmelerine ve düşündükleri şeyleri istedikleri gibi ifade edemediklerinden içlerinde saldırı duygusu beslemelerine sebep olduğunu” savunmaktadır (Pinker, 2016).

Pinker burada söylemin düzeltilmeye çalışılmasından, dilediğini dilediği biçimde ifade edememenin gergin atmosferinden söz etmektedir. Dolaylı bir müdahale ile bir iyilik halinin oluşturulması çabasını ise Chul-Han ‘pozitif şiddet’ ile tanımlamaktadır;

“Pozitiflik şiddeti, düşmanlığı şart koşmaz. Pozitif şiddet müsamahakâr ve teskin edilmiş bir toplum içinde serpilmiştir. Viral şiddet gibi görünmez olmasının sebebi de budur... Dünyanın pozitifleştirilmesi şiddetin yeni formlarını doğurur. Bu şiddet formları, immünolojik başkalarından sadır olmaz; daha ziyade sistemin kendisine içkindirler” (Chul-Han, 2015: 14-15).

Bir başka deyişle Chul-Han, süreğen bir iç kontrol mekanizması tesis ederek, fertlerin oluşturduğu toplumsal refleksleri kontrol etmenin oluşturacağı gerilimden söz etmektedir. Pinker’in da vurgulamak istediği, yerleşik bir alışkanlığa, belki rutine dönüşmüş bir vurgusu, neyi nasıl nerede söyleyeceğine dair sürekli bir uyanık olma halidir. Söz konusu mütemadiyen kontrollü ve uyanık olma durumudur ki bu hem bireysel hem toplumsal anlamda zorluklar içermektedir. Örneğin bir azınlık grup gözetilerek söylem temizlenirken, bir başka grubun incinmeyeceğini nereden bilebiliriz? Bu soru aynı zamanda politik doğruculuğa dair en önemli itiraz noktalarından biridir. İfade özgürlüğü kapsamında konuya buradan baktığımızda, bir alt sınır olması zorunluluğu görülebilmektedir. Nitekim Pinker’in belirlediği bu ölçüt, söylemleri rahatlatma ve uygulanabilirliği olması açısından önemli bir çözüm sunmaktadır. Özellikle kamusal arenadaki söylemler, büyük toplumsal olaylara sebep olabilme ihtimalleri nedeniyle daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bugünün dünyasında, farklı sebeplerle göçler gibi büyük kitlesel hareketler de dâhil olmak üzere, insanlar daha mobil bir yaşam tarzına sahiptir. Çok kültürlü, çok uluslu toplumsal yapılar bu mobilizasyonun hem sonucunu hem de kırılma noktasını oluşturmaktadır ki arındırılmış toplum bugünün dünyasında artık bir ütopya olarak okunabilmektedir.

Söz konusu göç olduğunda ev sahibi konumundaki ülke ve milliyet, kendi sınırları içinde kendi hegemonyalarının kabulü için farklı yollar denemek zorunda kalmaktadır. Bu amaç uğrunda en etkili alan olan politika ve hitap ettiği politik söylemler bu yüzden çok önemli bir denge unsurudur. Bazı dönüm noktalarında bu çok kimlikli yapı, üzerinde oynanan söylemlerin çıkış noktasını teşkil etmektedir. Hatta söylemlerin etik etik dışı yanının hem sebebi hem sonucu olarak da görülebilmektedir. Bu döngünün başat faktörü ise politik doğrucu söylemlerdir. Nasıl ki siyasi bir manevra olarak kimlik siyaseti, söz konusu grupları daha güçlü bağlarla bir araya getiriyorsa, politik doğrucu söylemler de aynı yolla muhataplarını daha sıkı bağlarla bir araya getirmektedir. Çok uç örneklere rağmen, azınlıklar ve farklılıklar konusundaki toplumsal refleksler kolayca değişim gösterememektedir. Zaman zaman söylemler farklılaşsa da düşünsel bir dönüşüm kolayca mümkün görünmemektedir. Buchanan dini bir referansla, ahlaki ilk emrin bütün yaşam tarzlarının eşit olduğunu söylediğini hatırlatmaktadır (Buchanan, 2001: 33). Buradan bakınca elbette, farklı olana bakış açılarının tümü anlamsızlaşmaktadır. Tabi bu nokta aykırı oluşumlara dair bir şerh de istemektedir. Bauman da benzer bir yerden konuyu değerlendirirken, kültürel normların genel geçer kaideler haline geldiğinden, bu kaideler çerçevesinde, öteki kültürlerin kültür yokluğundan, kaba ve tuhaf oluşlarından, normalden kopuk ve bu yanlarından dolayı patolojik olarak nitelendirilen bozukluklarından bahsetmektedir.

“Onlar belki öteki daha az itina gösterilecek insanlar için kabul edilebilir. Ancak kesinlikle bizim gibi farklı insanlar için kabul edilemez. Bu ve benzeri bütün tepkiler, zenofobi (yabancı korkusu) ya da heterofobi (farklılık korkusu) biçimleridir. Bunlar yalnızca ortak kültürel kod ile sağlanan kırılğan ve istikrarsız düzeni savunma – müphemlikle mücadele yöntemleridir” (Bauman, 2018: 197).

Bauman’ın yaptığı bu okuma, ütöpik bir okuma değil aksine bugünün toplumlarını da yansıtan zaman ötesi bir okumadır. Bütün bu çok kimlikli toplumlar, ülkeler, farklılarına böyle bakabilme potansiyeli de taşımaktadır. Buchanan ise aynı minvalde, “her din gibi yeni dönemin inançlarının da kendi ahlaki suç kataloğunun olduğunu” belirtmekte ve “kurbanın rengine, inancına, ulusal kökenine veya cinsel yönelimine karşı nefretle motive edilen saldırıları en iğrenç nefret suçları” olarak nitelemektedir (Buchanan, 2001: 43). Politik doğruculuk kavramıyla irdelenen, kimin bunları nasıl söyleyeceği ya da söylemeyeceği iken, esasa dair bir kaygı pek görülememektedir. Kavramlar üzerinde oynanıp, konunun merkezine bir türlü

ulaşılamamaktadır. Hal böyle olunca tartışmalar bir oyalanma unsuru olmaktan öteye geçememek gibi sığ bir noktaya sıkışmaktadır. Zizek (2017), politik doğrucu söyleme mesafesini; “Politik doğrucular gerçek sorunları çözemeyeceklerini bildikleri için onun hakkında nasıl konuşmamız gerektiğini kontrol altında tutmaya çalışırlar” şeklinde ifade etmekte ve mevzuyu tam da buradan yakalamaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi hepsinin sonunda ulaşılan durak, bu ayrımların neye sebep olduğuna bakmaktır. Elbette buradaki temel motivasyonun neyin yörüngesinde olduğu gerçeği de büyük önem ifade etmektedir.

“ABD’li siyaset analistlerine göre politik doğruculuk özgür düşünceyi öldürür. Çünkü siyaseten doğruculuk belirli bir konuda doğru görüşü ifade etmek yerine, ana konuyu ahlaki sloganların gerisine iter ve orada gizler. Sorun, politik doğruculuğun dayattığı ahlaka uymak zorunda kalanların kalbinde saklı halde kalır. Siyahi bir insana renkli olduğunu söylersek ırkçılık bitmez. Ya da sınır ötesi kaçaklara mülteciler dersek ülkeye yasadışı yollardan yapılan girişler son bulmaz. Veya evsizlerden ‘geçici olarak evsiz’ diye bahsederek iş olanakları sağlayamaz veya yoksulluğu ortadan kaldıramayız. Siyasi söylemlerini dile getiremeyip yutan insanlar, onları söylemeye ve ifade etmeye motive eden duyguları terk etmeyeceklerdir. Aksine bu duyguları iltihaplanıp, daha zehirli ve zararlı hale gelene kadar içlerinde tutacaklardır” (Spiti, 2021).

Bu önemli ayırım noktası, toplumsal kırılma noktalarının daha da hassaslaşması ihtimalini taşımaktadır. Genel hatlarıyla baktığımızda yalnız söz söylemede bir dikkati ister gibi görünen politik doğruculuk kavramı, medya, siyaset, eğitim gibi söylemenin büyük önem arz ettiği makro alanlarda ayrıca çok önemlidir. Farklı kimlikler birbirinden çok farklı birçok mecrada bir araya geliyorsa da örneğin üniversite ortamı ve medya, kavramın ilk tartışılmaya başlandığı yerler olması nedeniyle farklı ele alınabilmektedir. 1950 sonrası ekonomi başta olmak üzere birçok farklı etkenle niceliği değişen üniversite öğrencisi sayısı, farklı inançlar, farklı dinlerle bir arada olabilmeye deneyimini ilk kez bu yoğunlukta yaşıyor olmaları nedeniyle çok önemlidir. Bu netameli konuya yükseköğrenim kurumları bağlamında baktığımızda birçok soru da beraberinde gelmektedir. Lind, üniversiteler açısından konuya bakarken, entelektüel arayış içindeki öğretim üyeleri ve öğrencilerin tedirginliğinin kaynağını ‘politik doğrucu baş engizisyoncular’ olarak betimlemektedir. Bu etkinin müfredata, konuşma biçimlerine direkt etkisini ‘duyarlılık eğitimi’ ve ‘ideolojik telkinler’ olarak isimlendirmektedir (Lind, 2004: 18). Konuşma kodları (speech codes) olarak tanımlayabileceğimiz bu durum, bir konuşmanın, dersin, nasılını standart bir değere,

ölçüye bağlama kaygısı taşınması noktasında, sınırlandırıcı, boğucu bir anlamı da ihtiva etmektedir. Keskin ise,

“Davranış kodlarıyla bağlantılı olan dil kodlarının (azınlıkların yanında kullanılmaması gereken bir dizi kavramdan oluşan liste) kültürel azınlıklarla daha iyi bir toplumsal ilişki kurabilmek, onları dilsel ayrımcılık karşısında korumak ve doğru dil ile “insancıl düşünmeyi” teşvik etmek” amacından bahsetmektedir. Buradan hareketle “bu çabanın politik doğruculuğu doğru düşüncenin eşdeğeri kıldığını, dil aracılığıyla da düşüncenin gerçekleştiğinin” altını çizmiştir (Keskin, 2015: 162).

Politik doğruculuğun konuşmaya çeki düzen veren bir merkezden ilerlediğini düşündüğümüzde, aradaki bağlantı daha net anlaşılabilir. Çok kültürlü bir ortamda kimsenin bir diğerine yargılayıcı, küçük düşürücü ifadelerle dokunamaması fikri önce kulağa hoş gelse de sınırını belirleyen bir kriterin olmayışı nedeniyle bu öteleme yöntemiyle ortaya çıkabilecek birçok hassasiyet olabileceğini var saymak oldukça ironiktir. Wilson, konuşma kodlarının, “muhafazakârlar tarafından sahnelenen büyük politik doğruculuk melodramının ana kötü adamları” oluşundan bahsederek kodların sınırladığı alanı vurgulamaktadır (Wilson, 1998: 91).

“Duygusal esenlik adına, üniversite öğrencileri sevmedikleri kelimelerden ve fikirlerden giderek daha fazla korunma talep ediyorlar. İşte bu, eğitim ve ruh sağlığı için felaket. Kampüsleri rahatsızlığa neden olabilecek veya gücendirebilecek kelimelerden, fikirlerden ve konulardan temizlemek için yönlendirilmemiş ve büyük ölçüde öğrenciler tarafından yönlendirilen bir hareket ortaya çıkıyor. Mikrosaldırılar, kötü niyetli görünmeyen, ancak yine de bir tür şiddet olarak düşünülen küçük eylemler veya kelime seçimleridir. Örneğin, bazı kampüs yönergelerine göre, bir Asyalı Amerikalıya veya Latin Amerikalıya “Nerede doğdun?” diye sormak bir mikro saldırganlıktır, çünkü bu onun gerçek bir Amerikalı olmadığı anlamına gelir” (Lukianoff ve Haidt, 2015).

Yalnızca ait olunan grupla bir şeyin taraftarı olmak ya da olmamak fikrinin, içinde yaşadığımız zaman diliminde herhangi bir karşılık bulabilmesi mümkün görünmemektedir. Kavramsal tarihi boyunca farklı düşünceler tarafından zaman zaman savunulmuş ve kötülenmiş politik doğruculuk, karşıtları ve savunucularıyla var olmaya devam edecektir. En temel sorunlardan biri olan neye göre, kime göre sorularının cevabı ise oldukça zordur. Cohen bu görece duruma dair tespitinde;

“Eski geleneğin kullandığı kavramları güvenilir, standart, kabul edilmiş, verili ve sorgulanamaz olarak gördüğü için kanonik (genel olarak kabul gören) olduğunu, yeni geleneğin ise sapkın gibi kelimelerle karşılaştığında ‘kime göre sapkın?’ ya da ‘neyden sapmış?’ gibi; bir şey

toplumsal sorun olarak adlandırıldığında 'kime göre sorun?' gibi; belirli koşullar ya da davranışlar işlevsiz, utanç verici, tehditkar ya da tehlikeli olarak tanımlandığında ise 'kime göre?' ve 'neden?', gibi sorular sorması açısından şüpheli" (Cohen, 2019: 69).

olduğundan söz etmektedir. Aslında ifade edilmeye çalışılan böyle büyük iddialı kavram ve tanımların sorgulanması gerekliliğidir.

2.3.2. Politik Doğruculuk ve Siyaset

İletişimin farklı kanallarla yaygınlaştığı bir dönemi yaşarken, bir politik tavır ya da düşünce sahibi olma konusunda bu kanallar oldukça önemlidir. Politik alanda bir konunun anlatılıp tartışıldığı mecra olarak medya, bu tartışmaların yayılmasını, görülmesini ve taraftarlar toplamasını sağlaması nedeniyle stratejik bir yere sahiptir. Bir politikanın, bu politikaya dair söylemin yayıldığı alan olarak bakıldığında, iletişim kanallarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bir diğer deyişle medya, temel bir propaganda mercii olarak ele alınabilmektedir. İktidarların politik söylemlerinin bu yolla yayıldığı da bilinmektedir. Bu anlamda medyanın rolünü Şıvgın, Shoemaker ve Reese'den aktararak "Medya, hegemonyanın ortak duyu aracılığıyla işlerlik kazandığı başlıca alanlardan biridir: Tabii sınıfların kendi rızalarıyla tahakküm altına alınmaları için ortak duygusal değerler üreterek hegemonyacı bir işlev görür" ifadeleriyle, baskın söylemler üretilmesinden bahsetmektedir (Shoemaker ve Reese, 2002, akt. Şıvgın, 2019: 360). Bu yanıyla konu kültürel bir perspektif kazanırken, hegemonya kavramı da devreye girmekte ve bir ideolojiyi ya da bir değeri bir hassasiyeti dayatmak noktasında, politik doğrucu söylemle aynı cümlede anılabilmektedir. Bir iktidar figürünün kendi doğrularını toplum içinde etkili olacak biçimde dayatması ve bu dayatma ile bir fayda sağlaması noktasında hegemonya kavramı mevcut durumu özetlemektedir. Söz konusu faydaya ulaşabilmek yolunda düşünce-dil ilişkisi ve ikisinin neticesi olan söylemin büyük önem taşıması nedeniyle, politik doğrucu söylem tartışılmakta, alt metni anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu gerekçelerle, ortak toplumsal değerler söz konusu olduğunda bu değerleri korumak adına oluşturulan sınırları Cohen 'ahlaki barikatlar' olarak değerlendirip, bu barikatların 'din adamları, politikacılar ve sağ görüşlü kişilerle tahkim edildiğini' belirtmektedir (Cohen, 2019: 65).

2.4. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN POLİTİK DOĞRUCULUK

George Orwell'ın 1984'ündeki düşünce polisi mefhumu politik doğrucu söylemler ekseninde sıkça ele alınmış olmasına, görece kitaptaki bağlamından çıkarılarak kullanılmış olmasına rağmen, ele alındığı noktalar, bize, ait olmadığı bir bütünün içinde dahi, anlama katkıda bulunan bir izah sunmaktadır. '1984'deki 'Gerçek Bakanlığı' bu distopik senaryodaki önemli unsurlardan biridir. Eskiye dair ne varsa yeniden süzgeçten geçirip, mevcut tüm bilgi belgeyi yok eden bu kurum, bu yolla toplumsalı ilgilendiren tüm alanları arındırma, yeni bir düzene sokma, kontrol etme ve makbul bir gerçek bulma çabasıdır. Bazen bir kelime, bazen geçmişe yönelik bir gazete haberi, broşür, video yok edilmesi gerekenler listesine girebilmektedir. Hayatın tüm alanlarına dâhil olarak, yeniden düzenlemekle amaçlanan, tartışmasız bir tiran güç oluşturmak ve onu destekleyecek jargonu oluşturmaktır. "Geçmiş denetim altında tutan, geleceği de denetim altında tutar; şimdiyi denetim altında tutan, geçmişi de denetim altında tutar" (Orwell, 2021: 45). Bu benzetme aslında neyi nasıl söyleyeceğiz kaygısının zaman üstü yanını vurguladığı gibi genele yayılması durumunu ve etkilerini de ifade etmektedir.

Politik doğrucu söylemlerin karşısında duranlar, bu örneği de kullanarak, nerede ne söyleneceğine dair muhtemel dayatmaları, mecburi, kalıplaşmış ifadeleri kullanmayı reddetmektedirler. Bir diğer deyişle, yönlendirme neticesinde oluşabilecek ısmarlama söylemlerin işe koşulacağı yeni mevzilerini kabul etmemektedirler. Bu itiraz nedeniyle, kavramların, kişisel özelliklerin, ulusların, siyasetin, dinlerin, ekonominin, ailenin, birbirinin içinde kaybolduğu, birçok farklılığın birbirine katılıp karıldığı bu çağda, konuşmak, söz söylemek, yargı bildiren herhangi bir fikir beyanında bulunmak, gittikçe zorlaşmaktadır. Buchanan, bu iç içe geçmişliği çeşitlilik ekseninde değerlendirerek, hiçbir dinin, kültürün ya da medeniyetin üstün olmadığı bir öncül durumdan ve bunun neticesinden tüm farklılıkların temsil edildiği bir toplumsaldan söz etmektedir (Buchanan, 2001: 37). Aksi bir şekilde, örneğin hakaretin, küçümseme ve ayrıştırmanın zeminini de politik olarak yanlış şekilde nitelendirmek mümkündür. Loury'nin ifadesiyle "yüzeysel ahlakçılık" sadece belli bir topluluk içinde işlerliği olan, ayrışmayı örtme çabasının sürekliliğine yaslanan, ancak kişisel düşüncelerde bir değişim önemsenmediği için, yalnızca söylemi yumuşatan, beklentileri karşılayacak bir ahlaki zemine işaret etmektedir (Loury, 1994).

2.4.1. Çok Kimlikli Toplular Açısından Politik Doğruculuk

Yüzyıllardır farklı kimliklerle bir arada yaşama pratiğine sahip tüm toplumlar, iletişimin olabildiğince kolaylaşması nedeniyle daha kolay birbirlerinden haberdar olabildikleri gibi muhtelif konularda daha kolay tepki de gösterebilmektedirler. Çok kimlikliliği nedeniyle hassaslaşan, daha kırılgan olan yapılardan söz ediyoruz. Uzun bir süreç sonunda homojenize yapısını kaybeden bu toplumsal yapılar, tarih boyunca bir arada yaşamın farklı yollarını aramışlardır. Özellikle ABD ve birçok Avrupa ülkesi yapıları itibarıyla, bu farklı kimliklerle var olagelmışlerdir. Bir taraf renklerin, farklılıkların bir araya gelmesiyle oluşması umulan bir ulus kavramından bahsetmekteyken, bir diğer taraf ise tüm geçişkenliğine rağmen, muhafazakâr bir bakışla olanı elinde tutmak, sıkı sıkıya bağ kurduğu ‘şey’leri mutlak surette korumayı istemektedir. Ancak bu durumda farklı grupların hassasiyetlerini gözeterek, hep uyanık olarak, olası tüm yanlış anlamaları öngörmeye çalışarak konuşmak, genel olarak bir söylem farkındalığı kazandırıyor gibi görünse de beraberinde hiç beklenmeyen bir baskı unsurunu getirebilmektedir. Mağduriyetlere ötelemelere sebep olmamak hassasiyetiyle çıkılan bu yol, başka mağduriyetlere sebep olabilmektedir. O halde bu aşamada yapılması gereken en mağduru seçmek midir? Bu noktada politik doğruculuğa dair önemli bir eleştiri kapısı açılmaktadır. İnsana ilişkin en önemli alanlardan biri olan ifade özgürlüğünün bu izahta nereye tekabül ettiği noktası önemli bir handikap olarak karşımıza çıkmaktadır. Şıvgın bu dengeyi;

“Politik doğruculuk, her ne kadar ifade özgürlüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle güçlü bir muhalefetle karşılaşmış olsa da toplumların ayrımcılığı pekiştirici söylemlerinin revize edilmesinde hafife alınmayacak bir rolü olduğu aşikârdır. Özellikle ayrımcılığın en yaygın görünüşlerinden olan ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve cinsiyetçilikle ilgili önyarguların yeniden üretilmesinde dil son derece önemlidir, çünkü söylem dilde kurulmaktadır” (2019: 357).

diyerek izah etmeye çalışmaktadır. Söylemin düzenlenmesine dair parametreleri değerlendirirken dikkat edilmesi gereken temel noktalara yapılan bu vurgu oldukça önemlidir. Green’de konuyu benzer bir yerden yakalayarak bu parametrelere ilişkin şunları söylemektedir;

“Grup vicdan özgürlüğüne saygı göstermiyorsa, grupların özgürlüğü bireylerin özgürlüğüyle aynı şey değildir. Ahlaki eşitlik, her bireyin rasyonel özerklik ve doğruyu yanlış görme potansiyeline sahip olduğu inancıdır. Bu

görüŖe göre, insanlara yalnızca kalıtsal grup özellikleri (ırk ve cinsiyet dâhil) ve ayrıca ebeveynlerin dini ve kalıtsal statü ve zenginlik (veya yokluğu) nedeniyle farklı muamele edilmemesi gerektiği sonucu çıkar” (Green, 2006: 30).

Green burada politik doğruculuğun doğuŖtan getirilen deđiŖtirilemeyecek özelliklere dair dikkatini ifade etmektedir.

2.4.2. Göç Politikaları ve Politik Doğruculuk

Yüzyılın son yarısında dünya üzerindeki birçok önemli deđiŖikliğe, sterilize, tek tip toplumsal yapıların nasıl çok uluslu toplumlara dönüŖtüğüne bu izahla baktığımızda konunun nasıl bir noktaya ulaŖtığı görülebilmektedir. Örneğin savaŖlar nedeniyle, uluslar büyük göç dalgalarıyla yer deđiŖirmiŖ, hem bu mağdur grupları kabul eden hedef ülkeler, hem etmeyip sınırlarındaki mülteci krizlerini izleyenler, hem de kaynak ülkeler bu göçlerden önemli düzeyde etkilenmektedir. Bu nedenle konuşulanlar da yaygın problematik de önemli bir deđiŖime uğramaktadır. Farklı ırklar, aidiyetler, ten renkleri ile dinlerle hamuru yeniden oluŖturulan toplumlar, bu yanıyla bir dönüŖüm hikâyesinin baŖladıđı nokta olmuŖlardır. Mikro düzeydeki bu sınırlı alanda olanlara mukabil, makro ölçekte tüm dünya toplumlarının hikâyesine baktığımızda, nitelik ve zaman farklılıkları dıŖında, insanoğlunun hep benzer bir yolu izlediği görülmektedir. Muktedirler iŖte bu ayırmda bizi sorunlu yalnızlığımızla geçmiŖte de bugün de baŖ baŖa bırakmaktadırlar. Bauman bu bir baŖınalığı “Cemaat bağlarının sürekli zedelenmesi, kırılgnalık, uçuculuk ve nihayet ortaklıkların dağılmasıyla kendini tanımlama, kendini savunma ve kendiyile ilgilenme yükleri bireylerin omzuna bırakılıyor; kendi kaynak, kabiliyet ve üretimlerine” diyerek ifade etmektedir (Bauman, 2021: 89).

Yapıp etmelerinde sözde özgür insan, bu kuŖatılmıŖlığın ortasında kiŖisel etik kaideleriyle, aldığı ya da almadığı sorumluluklarla bir öznel duruŖa mecbur bırakmaktadır. Öyle ki, geneli ilgilendiren, bireysel dolaylı etkisinin olabileceği siyaset merkezli temel meselelerde bile konumunu buna göre düzenleme gereği duymaktadır. Hazır sunulan bilgi ile ahlaki doneler birbiriyle çeliŖse de bu mecburiyet devam etmekte, tercih yapmak ise zorlaŖmaktadır. Giderek derinleŖen ve geniŖ etkileri nedeniyle çok fazla ülkeyi ve insanı ilgilendiren göç sorunu da bu konuda spesifik örneklerden biridir. Mevzu artık mağduriyetlerin, yoksunlukların konuŖulduđu durağı çoktan aŖıp kimlik siyasetinin yeniden canlandığı ve bu konuŖmaların gündemi

belirlediği bir aşamaya ulaşmıştır. Giderek liberalleşen dünya ülkelerinin pek çoğunda göç ve mülteci politikaları söz konusu olduğunda, bu konu bir ulusal tehdit olarak algılanıp, neticede aşırı sağ- ırkçı politikaların yeniden popülerlik kazanmasına neden olmaktadır. Göçün yönü genellikle toplumsal ve ekonomik koşulların cezbeden yanıyla gelişmiş ülkeler olduğundan dolayı, uluslararası kamuoyu bu hedef ülkelerin göç söylemlerine odaklanmaktadır.

Bugün Fransa, Almanya gibi AB'nin lokomotif ülkeleri de dâhil olmak üzere, birçok ülkede göç konusunun ele alınışı benzer bir noktayı işaret etmektedir. Bu nedenle uzun bir aradan sonra ırkçı söylemler yeniden yükselmeye başlamıştır. Özellikle Suriye iç savaşı nedeniyle sınırlardaki yığılma ciddi bir paniğe neden olmuştur. Bir yanda AB ve BM prosedürlerinin gereklilikleri nedeniyle çoğu iktidar tarafından politik doğrucu bir tavır sergilenmeye çalışılırken, diğer yanda ABD eski başkanı Trump gibi “*politik doğruculuğun canı cehenneme*” mottosu ile ilerleyip, ırkçı, faşist, popülist tüm fikirlerini gerek seçim konuşmalarında gerekse billboard reklamları ile serbest bırakan muhafazakâr politikacılar ortaya çıkmıştır.

Bu söylemlerin artması, herhangi bir çekince olmaksızın, kolayca ifade ediliyor olması, politik doğrucu söylemlerin karşıtı olmak için bir kural gibi ele alınabilir; politik doğrucu söylemleri benimsememek, kullanmamak ve ayrıştırıcı olduğu gerekçesiyle kullanılması uygun görülmeyen kelimeleri kullanarak bir söylem inşa etmekten söz edilebilir. Hal böyle olunca ifadeler sınırsızlaşmakta hem aşığılama hem öteleme içerebilmektedir. Konunun politik doğruculukla bağlandığı nokta da tam burasıdır. Bir söylemin ardını açıklayan bu çözümleme, politik doğrucu söylemleri ilgilendiren bu yanı ile konuya dâhil olmaktadır. Temelde din, dil, ırk, cinsiyet, etnisite farklılıklarından, bu farklılıkların ön plana çıkarılıp bir ötekileştirme malzemesi yapılmamasına dair bir hassasiyetten hareketle oluşturulan politik doğrucu söylem, bu yanıyla karşıtları tarafından eleştirilmekte ve toplumsal düzenin devamlılığına bir müdahale olarak görülmektedir. Bu fikir özellikle politik doğrucu söylemi savunmayan sağ, muhafazakâr, ırkçı kesim tarafından toplumsal düzenin ve güvenliğin devamına ilişkin bir kaygı ile dile getirilmektedir. Bu söylemin yayılmasında, taraftarlar bulmasında, bu yöntemle ahlaki panik ortamının oluşturulmasında, buna dair bir gündemin belirlenmesinde, hak arayışlarında, belirli kişi ya da kurumların hedef gösterilmesinde kolaylık sağlayan farklı iletişim kanallarının rolü oldukça önemlidir.

Söylemin tümünde gizli olan abartı ve ötekileştirmeyi, kendi kendine bir öteki oluşturma ve bu ötekinin daha büyük endişelere sebep olma ihtimalini dile getirerek onu tüketme, sınırlama çabası olarak görmek de mümkündür.

Kişisel tutumlara bu müdahale ile amaçlanan ise toplumu ilgilendiren konularda bir kitlesel tutum inşa etme çabası olarak adlandırılabilir. Tüm bunlar özünde, sadece söylemlerle bir güven ortamının zedelenmesi ve daha kırılgan, endişeli bir toplumsal yapının tesis edilmesi gibi kötücül bir amaca hizmet etmektedir. Bu doğrultuda politikalar üretmek ise ancak böyle bir alt yapıyı besleyerek mümkün görünmektedir. Dışlayıcı söylemler, özellikle çok kültürlü toplumsal yapılarda bu nedenle manipülasyona açık hale gelmektedir. Karşı karşıya gelen iki grup; korunması gereken değerler ve o değerlerle bir bağı olmayan kişi ya da gruplar. Sağ, çok kültürlülüğü Batı geleneğinin aşındırılması, estetik değerlere ve genel olarak değere yönelik bir saldırı, üçüncü sınıfa ayrıcalık tanınması, cehalet kampanyası ve kültüre saygısızlık olarak görüyor (Ohmann, Richard, 2022: 29). Her anlamda çok problemlili bir alan olan göç konusu, sağcı politikacıların üzerine çalıştıkça, konuştuğukça, sert söylemlerin dozunu arttırdıkça kazandıkları bir alan olmuştur. Özellikle son on yıla yayılan bu süreç, bugün de benzer şekilde devam etmektedir.

“Dorothy E. Smith (1995), politik olarak doğru terimini, neo-muhafazakârlar tarafından istismar edilen ideolojik bir kod olarak değerlendirir. İdeolojik kodların özel işlevi, kamusal söylemlerde faaliyet göstermek ve orada sözlü veya yazılı metni yapılandırmaktır. İdeolojik kodların metinleri veya konuşmaları organize etme ve içeriklerini düzenleme biçimi, konuların nasıl ve nasıl konuşulacağını tanımlar, ancak kod bu işlevi zımnen bahsetse de söylem katılımcılarına sansür olarak görünmez” (Smith'den akt. Auer, 2002: 292).

Mültecilerin uyum sorunlarından başlayıp, güvenlik tehdidi oluşlarına kadar, yemek, giyim gibi bazen kültürel bazen dini gerekçelere dayanan tercihlerine kadar her şey gündem olmuş, reklam panoları dahi bunlara malzeme üretmiştir. İrkçılığın türlerinden bahsettiği çalışmasında Yardım, bilhassa müslüman mülteciler üzerinde işleyen hem kültürel hem de biyolojik bir ırkçılıktan söz etmektedir (Yardım, 2023: 193). Bu tespit ile özellikle böyle bir zeminden beslenen bir ırkçılık türünün, yabancı korkusu ve farklı aidiyetler üzerinden bir korku atmosferi oluşturarak, söz konusu ‘öteki’yi, kendinden uzak tutmaya meyilli kalabalıkları oluşturduğu, dolayısıyla da toplumsal ayrışmayı teşvik ettiği de söylenebilir. Kontrol dışı göç ile Avrupa

kıtasının hemen her yerine dağılan ve her geçen gün sayıları artan mülteciler, özellikle aşırı sağ oluşumlar tarafından genelde Avrupa kıtasında, özelde ise yaşadıkları Avrupa ülkesinde sorunların asıl sorumlusu olarak gösterilmektedir (Yardım, 2017: 220). Geçmişe bakıldığında birçok ülkenin göç kavramından tamamen uzak olmadığı malum olmasına rağmen, bu popülist söylemler ilgili odaklara bugün hala artı kazandırmaktadır. Sınır güvenliği temel bir argüman olarak okunup, entegrasyon problemleriyle yoğunlaştırılıp, yeni form bir ırkçı söylem oluşturulmaktadır.

“Medya tercih ettiği seslenme biçimiyle, izleyici/okuyucularının mültecilere karşı olan tutumunu da doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemekte, böylece ayrımcılığa taraf olabilmektedir. Dolayısıyla politik doğruculuğun dildeki ayrımcı ifadeleri ve önyargıları dönüştürme girişimi olarak ortaya koyduğu konuşma kuralları, ifade özgürlüğüyle ilişkili eleştirilerin hedefi olmasına rağmen, bu alandaki öncü girişimler arasında yer almış ve eşitsizlikler adına önemli bir mücadeleye hizmet etmiştir” (Şıvgın, 2019: 357).

Burada bahsi geçen konuşma kuralları ifadesi ile anlatılmak istenen, dildeki ayırıcı, önyargı taşıyan söylemlerin bir etik süzgeçten geçirilerek arındırılmasıdır. Bir kişi ya da grubun incitilmemesi adına gözetilen bu hassasiyet, çok geniş alanlarda da gözetilmesi gerekebileceği için konuşmaları, kullanılan ifadeleri sınırlama, hale yola koyma ihtimali artmaktadır. İfade özgürlüğü kapsamında, söylemlerdeki farklılıkların budanması da denilebilir buna. Bu yüzden politik doğruculuk totaliter bir tercih olarak da değerlendirilebilmektedir. Aynı doğrultuda bir izahla konuya katkı sağlayan Auer,

“Siyasi doğruluk artık dogma, engizisyon, sansür, fikir terörü, ajitasyon, Üçüncü Reich'in kalıntısı (tek partili Hitler dönemi), dilsel davranış kuralları, düşünce polisi, diktatörlük, tavır terörü, küçümseyici-üstten bir bakış ve söylemsel yok etme iradesi olarak anılıyor. Bu zihinsel imgelerin yardımıyla, içerik ve siyasi hedefler gizlenir ve küçümsenirken, sözde hoşgörüsüz-totaliter teori ve pratikler yerine konur” (Auer, 2002: 295).

diyerek çok örnekli bir tanımlama yapmaktadır. Bu karşılıklar totalde, politik doğrucu söylem karşıtlığı için sıkça kullanılan ifadelerdir. Benzer doğrultuda Wilson da politik doğrucu söylemi destekleyenlerin, “politik doğrucu totaliterler, düşünce polisi, kadrolu radikal, yeni McCarthyciler (antikomünist şüpheciler)” olarak tanımlandığından bahsetmektedir (Wilson, 1998: 3). Bu tanımlamaların muhafazakâr hassasiyetler gözetilerek serdedildiği açık olmakla birlikte, ötekileştirici misyonu da açıkça görünmektedir. İki karşıt fikrin birbirini eleştirdiği, zayıf bulduğu noktalardan

yakaladığı durumlarda olduğu gibi Wilson'un bu çalışmasında da özelden üniversite bünyesindeki karşıtlıklar dolayısıyla “*Kampüsteki muhafazakârlar, sevmedikleri görüşlere karşı eşit derecede hoşgörüsüz olabilir*” diyerek bu durumu örneklendirmekte ve iki düşünce arasındaki uzlaşmaz yanı da vurgulamaktadır (Wilson, 1998: 55). Keza bu girift ilişki, birçok tartışma ortamı yaratabildiği gibi bu ortamın sürekliliği için de sebep teşkil etmektedir. Benzer bir anlam bütünü içinde değerlendirilebilecek, 1991 tarihli bir konuşmasında George W. Bush bir üniversite mezuniyetinde yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir:

“Ne kadar ironiktir ki 1689 Haklar Bildirgesinin 200. yıldönümünde konuşma özgürlüğümüze saldırılmaktadır. Politik doğruculuk ilkesi ülkenin dört bir yanında tartışmalara sebebiyet olmaktadır. Doğru davranmayı savunan savaşçılar kendilerince yarattıkları Orwell’ci biçimde çeşitlilikleri korumak adına çeşitlilikleri ezmektedir. Bu durum üniversite kampüslerinde zorbalığa, sansüre ve baskıya sebep olmaktadır. Politik doğruculuk savaşçıları vatandaşlarımızın birbirlerine ırk ve sınıf bazlı düşmanlıklar geliştirmelerine sebep olmaktadır” (Zeytinoğlu, 2019).

Bunun bir başka versiyonu ise yine toplumsal olana genellenebilecek bir terim olan *hissetme kurallarıdır*. Konuşma kuralları, hissetme kuralları, düşünme kuralları diye sıralanabilecek bir sürü kural yazılabilir burada. Hissetme kuralları, özel bir durumda hissetmenin derecesi, doğrultusu ve süresini belirler (Ritzer ve Stepnisky, 2018: 228) der Ritzer. Hissetmek, düşünmek gibi insana dair eylemler için bir form belirleme çabası da denebilir. Her şeyin kalıplaştığı, standardize edildiği ve en önemlisi düşünceye ilişkin olanın, bir nesne hükmünde ele alındığı bir atmosferin yegâne amacı bu durumda en hafif tabiriyle bir erdem dayatması olarak okunabilir. Politik doğrucu azınlık tarafından mecburen bir tavır gibi sunulan bu yazılı olmayan erdem kanunları aracılığıyla bazen direkt bazen üstü kapalı bir terörize ortam inşa edilmektedir. İyiye erdemliliğe dair bir dayatma tavrı, ancak totaliter tüm düşünce yollarının da kendilerinde olduğunu iddia ettikleri biricik iyilik haline ulaşma çabasını açıklamaktadır. Bir sonraki aşama ise topluma ve onu ilgilendiren söyleme dair hassasiyetlerle donatılmış, ancak özünde tehditkâr bir diktatörlük tasavvuru oluşturmaktır. Yalnızca söylemsel boyutta ilerleyen bu hassasiyetin toplumsal edimlere çok da fazla yansımadağı bilgisi bize ‘apartheid’ kavramını hatırlatmaktadır. Irk, din, dil, etnik köken gibi çok kimliklilik ile ilgili bu kavram, aynıyız ama farklılıklarımız var alt başlığıyla uygulamalar içermektedir. Bu gerekçelerle politik doğruculuğun

farklılıkları parlattığı, daha görünür kıldığı, sadece bu yanıyla bile bir agresyon alanı oluşturduğu söylenebilir.

Farklı unsurlarla bir arada toplumlar, bugünün dünyasının en temel gerçeğini oluşturmaktadır. Hal böyleyken farklı olana dair damgalayıcı, ayrıştırıcı, onu olması gerekenden fazla fark edilir kılacak tüm adlandırmalar, bu agresyondan başka neye hizmet edebilir sorusu oldukça önemlidir. Burada dikkate alınması gereken bir diğer nokta ise ideolojinin bir söylemin alt metnini oluşturuyor olduğu gerçeğidir. Bu ise söyleme dair bir dayatmanın aslında örtülü bir dille ideolojik bir zemini ve gerekçesi olduğunu açıklamak demektir. Politik doğrucu söylemlerin reelpolitik içinde nasıl işlerliğinin olduğu sorusu da böylece cevaplanmış olmaktadır. Çok masumane, söyleme dayalı bir hassasiyet gibi görünen bir konunun dönüştüğü bu yeni form, elbette ideolojik alana hizmete koşuluyor olmasından dolayı dikkatle yaklaşılması gereken bir konuya dönüşmektedir. Birçok farklı saikle kullanıma sunulan politik doğrucu söylemler, günümüzde artık özellikle sosyal medya ve olası diğer kitle iletişim araçları eliyle hayatımıza dâhil olmaktadır. Cohen “medya uzun zamandır kendi başına bir ahlaki öfke aracı olarak faaliyet göstermektedir; özellikle bir şeylere savaş açıp skandal peşinde koşmasa da belirli olguları haber yapması bile kaygı, endişe öfke ya da panik üretmek için yeterli olabilir” tespitiyle bu durumu açıklamaya çalışmaktadır (Cohen, 2019: 74).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ VE POLİTİK DOĞRUCU SÖYLEMLER: ALMANYA ÖRNEĞİ

Post truth çağ ve politik doğruculuk kavramlarının ayrıntılı olarak ele alındığı ilk iki bölüm sonrası üçüncü bölümde bu kavramların okunabileceği güncel bir tartışma konusu olan göç ve göç üzerindeki tartışmalar ele alınacaktır. Bu iki kavram ışığında Almanya'nın göç ile ilişkili söylemlerine bakılmıştır. Bu söylemler ışığında, Almanya'nın sadece bir prototip olduğu, Almanya'ya özgü gibi görünen söylemlerin farklı biçimlerde Avrupa Birliği'nin genel kanısını da yansıttığı gerçeğine, politikacıların söylemleri üzerinden ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla aslında göç gibi günümüzün temel bir mevzusu üzerinden politik doğrucu söylemlere bakılarak söylemin sadece ülke içi politikaları değil uluslararası politikaları da nasıl şekillendirdiğine ayna tutulması amaçlanmıştır.

3.1. AVRUPA'YA GÖÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bir varlık mücadelesi olarak göçe baktığımızda bilhassa gelişmiş ülkeler kategorisindeki AB ülkelerinin hedef ülke olduğu görülmektedir. İç savaşın ilk zamanlarından itibaren Suriyeli, savaştan zarar gören halka, açık kapı politikasını uygulayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, önemli siyasi, sosyal ve daha geniş anlamıyla küresel sonuçları da olan bu hamle nedeniyle hem eleştirilmiş hem de AB'ye mülteci akışı konusunda bir geçiş noktası olma cazibesi kazanmıştır. Savaşın ilk yıllarında Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak gibi komşu ülkeler, savaştan kaçan Suriyeliler için bir geçici barınma imkânı sağlamışsa da 2015 yılına kadar iç savaşın, Rusya, ABD, İsrail gibi uluslararası aktörlerin de dâhil olduğu bir alan haline gelmesi ile sığınmacılar rotalarını değiştirmiştir. Savaşın hem seyrini hem niteliğini değiştiren bu gelişmelerle, kısa vadede sonlanmayacağı anlaşıldığı gibi geçici sığınma talebiyle komşu ülkelere giden Suriyeli sığınmacılar, bu geçiş noktalarından, rotalarını Avrupa ülkelerine çevirmişlerdir.

BM verilerine göre 2015 yılı Mart ayı itibariyle 1.015.078 kişi Avrupa'ya Akdeniz üzerinden ulaşmıştır (Unchr, 2023). İstatistiki verilerdeki bu bariz farklılık nedeniyle, savaşın başlangıcı da dâhil olmak üzere, önceki yıllara göre ciddi bir artış söz konusu olması nedeniyle çalışmamızı 2015 yılını merkeze alarak ilerletmek kronolojik tabloyu anlamak anlamında 2015 yılı, Avrupa açısından sürecin kontrol edilebilirlik

seviyesini aştığı bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu süreci ele alırken, genel hatlarıyla AB'nin göç refleksine bakmak, konuyu anlaşılır kılmak adına önem arz etmektedir. Süreç insanları böyle bir yola kanalize etmişken, bu durumun yarattığı panik ortamı AB ülkelerinin olduğu kadar uluslararası kamuoyunun da en önemli gündemi haline gelmiştir. AB prosedürlerine bakıldığında, topluluğun kuruluşundan bu yana daha mikro bir göç politikası olduğu görülse de bu politikanın temelini oluşturan savaş mağduriyetlerini önleme amacının, 2. Dünya savaşından bu yana hiç bu kadar geniş kitleleri ilgilendirdiği görülmemiştir. AB özelinde, tarihsel akış içerisinde aksiyonlara bir yanıt olarak peyderpey şekillenen ve detaylanan bir göç anlayışından bahsedilebilmektedir. Sömürgeci geçmişleri olan Avrupa ülkeleri, bu organik bağları nedeniyle, farklı aidiyetlerden insanlara yabancı olmamakla birlikte, yine aynı nedenler, zaman zaman bu ülkelere hem ulusal hem uluslararası kamuoyu nezdinden zorluklar yaşatmıştır. 1973 Opec krizi ile gözler yeniden mültecilere çevrilmişse de nicelik olarak değerlendirildiğinde günümüzdeki sığınmacı krizinden çok daha sınırlı bir alandan söz edilebilmektedir.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE GÖÇ REFLEKSİ

Değişen siyasi perspektif ile işçi göçü ağırlıklı göç olgusu da yeni bir boyut kazanmış ve birden fazla etkene bağlı, çok bilinmeyenli ulusal ve uluslararası güvenlik dengeleri nedeniyle çok sayıda mültecinin, sığınmacının da dâhil olduğu bir alan haline gelmiştir. Özellikle Arap Baharı süreci sonrasında iç savaşlarla mücadele eden Arap ülkelerinden ve savaşın hala sona ermediği Suriye'den, oldukça yoğun mülteci akını söz konusu olmuştur. Suriye iç savaşını takiben, düzenli bir şekilde artan sığınmacı sayısı hem prosedürlerin uygulanabilirliğinin hem de AB üyesi ülkelerin bu konu özelinde birlikte karar verebilme gücünün sorgulanmasını sağlamıştır. Birliğin kuruluş amacına baktığımızda, savaş sonrası Avrupa'sının toparlanma çabası olarak ekonomik bir iş birliği motivasyonunu görmekteyiz. Bu iş birliği, süreç içinde ulusal güvenlik sınırlarını korumak kaydıyla, ekonomik ve siyasi ortaklığa dönüşmüştür. Kuruluşundan itibaren, önce ekonomik, sonra siyasi bir ortak akıl temsil eden Avrupa Ekonomik Topluluğu, "1992'de imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adını alarak, ortak dış politika ve güvenlik, adalet ve içişlerinde iş birliği" gibi (Maastricht Anlaşması, 2023) stratejik alanlara da taşınmıştır.

Bu bağlamda, üye devletler, göç ve siyasi iltica alanlarında aralarındaki iş birliğini artırmak amacıyla bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurmuşlardır (Maastricht Anlaşması, 2023). Sürecin devamına baktığımızda 1994'te imzalanan Schengen Anlaşmasını görmekteyiz ki bu anlaşma ile AB ülkeleri totalde iç sınırlarını tamamen kaldırmış, dış sınırlardan müteşekkil bir topluluk haline gelmiştir denebilir. Ortak dış sınırların, beraberinde ortak bir sınır güvenliği anlayışını da getirdiğini, bu hamlenin devamında ortaya çıkan Avrupa Ortak Sığınma Sistemiyle (The Common European Asylum System, CEAS) anlamlandırılabilir. Schengen ile ortaya çıkması muhtemel, göçe dair ortak sınır sorumluluklarının paylaşılması, tüm üye ülkelerin ortak karar alabilmesini sağlamaya dair önemli bir aşamadır.

Ortak ve etkin bir göç politikasının gerekliliği yıllar içinde daha görünür bir gerçek haline gelmiştir. İlki 1990 da birliğe üye ülkelerce kabul edilen Dublin Sözleşmesi, göç ve iltica hukukuna dair AB'nin tek ortak metnidir. 1991 'Europol'ün kuruluşunu da benzer bir yerden okunabilir. Europol, üye ülkelerin güvenlik güçlerinin, terör, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı, yasadışı göç gibi alanlarda iş birliğini merkeze almıştır. 1990 Dublin Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesi sürecinin uzaması ile ortaya çıkan aksaklıklar ortak bir mülteci bilgi sistemine ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. 2000 yılında EURODAC'ın (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi) kurulması ile "sığınma talebinde bulunan kişilerin Topluluğun dış sınırlarını yasadışı yollarla geçmek isteyen kişilerin kimlik tespitlerinin yapılması için parmak izi kullanılarak başka bir üye devlette sığınma başvurusu yapıp yapmadığı kontrol edilerek Dublin Sözleşmesi'nin etkili bir şekilde uygulanması sağlanacaktır (Özgen, 2010: 56). Eurodac, Europol, Ceas gibi adımların tamamında göç kavramının tek tek ülkeler nezdinde ele alınmadığını, birlik özelinde değerlendirildiğini ve göç politikalarına tüm üye ülkeleri ilgilendiren bir noktadan bakılıp, nasıl dış politika ile bağlantılandırıldığı görülebilir. Bu adımların ardından, kaynak ülkelerde göçe sebep olan yoksunlukların giderilmesi, koşulların iyileştirilmesi adına bu ülkelerin ekonomik anlamda desteklenmesi gibi dolaylı bir göçü önleme yolu da denenmiştir. Avrupa genelinde birçok siyasi partinin, göç ve mülteci politikalarında, göçü sınır dışında ve bilhassa kaynağında önlemek anlamına gelen bu sınır ötesi desteği öncelendiği görülmektedir. Ancak tek değişkenli olmayan göç sebeplerini ortadan kaldırmakta, bu yolun yeterli olmadığı zaman içinde anlaşılacaktır. Dış politika ile birlikte anılmaya başlanan göç,

Avrupa'nın birlik ve entegrasyonu için tehdit hâline gelmiştir. Fakat dış politikada daha etkin bir küresel aktör olmak isteyen AB için sığınmacı krizi aynı zamanda bir sınava dönüşmüştür (Kanat ve Aytaç, 2018: 8). Kaçınılmaz bir kriz konusunun bir faydaya nasıl dönüştürüleceği sorusunun yanıtını ararken, kalifiye mültecilerin kolayca kabul edilmesini, ancak diğer yandan hemen tüm Avrupa'da, sağ-muhafazakâr görüşlerin yeniden popülerlik kazanmasını da gözden kaçırmamak gerekir.

3.2.1. Avrupa Birliği Göç Politikaları

AB'nin, göç sorununu, birliğin dış politikasını, bütüncül bir bakış açısıyla ele alması sonucunda, 2005 yılında kabul edilen Göçe Yönelik Global Yaklaşım (GAMM), bu doğrultudaki en kapsayıcı yaklaşımdır. Bu adımın, göçün, kalifiye eleman eksikliğini tamamlayan olumlu yanlarından faydalanmak, düzensiz göçü ise sınır bölgelerinin dışında kontrol altına almaya çalışmak gibi bir amaca hizmet ettiği söylenebilir. 2007 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan ve Avrupa Parlamentosuna sunulan *Yeşil Kitap* (Belirli bir konuda öneri sunarak o konunun tartışılmasını, gündeme gelmesini sağlamak amacıyla hazırlanan belgeler) ile yasadışı göç konusuna dair önlemler dile getirilmiş ve konu yine AB dış politikası kapsamında değerlendirilmişse de mülteciler konusundaki eksiklikler nedeniyle eleştirilmiştir. Bu Yeşil Kitap ile amaçlanan, Amsterdam Anlaşması ile oluşturulan Avrupa Ortak Sığınma Sistemi çerçevesinde, öngörülen uygulamaları etkin bir şekilde yeniden gündeme getirmektir (Kanat ve Aytaç, 2018: 8). Birliğin genel yapısının, bir arada oluş amacının, süreç içinde dönüşmesi sonucunda, üye devletlerin ulusal göç ve sığınma politikaları da ortak bir göç politikası ile AB potasına dâhil edilmiştir.

Sonuçları itibariyle ortak bir sınır güvenliği amacına hizmet eden tüm bu adımlar, bugün gelinen noktada, kavramsal bir kargaşanın hüküm sürdüğü, farklı isimlendirmelerin ve prosedürlerin birbirlerinin yerine kullanıldığı bir zemini oluşturmaktadır. İsimlendirmeler, tanımlar ve bunların yasal karşılıkları bağlamında bir okuma, konunun nasıl istenen yere çekilebilen esnek bir yapıya kavuştuğunu izah etmektedir. Örneğin *mülteci*, *sığınmacı*, *göçmen* terimlerinin yasal zemindeki karşılıkları, uluslararası haklar bağlamında değerlendirilirken ortaya çıkan ince farklılıkları, kazanılması olası hukuki bir statünün bile nasıl detaylandırıldığını

göstermektedir. Bu kavramların zaman zaman birbirlerinin yerine kullanımlarından da bahsetmek konunun anlaşılabilmesi için fayda sağlayacaktır.

“Örneğin göçmen kanunlarından bahsederken belirli bir ülkenin kanun ve uygulamalarına atıf yapılır; fakat mülteciler için uygulanan anlaşma ve kurallar uluslararası hukuk altında değerlendirilir. Söyleyişte bile bu değişmekte, kimin hangi gruba dâhil edildiğini bu tanımlar belirlemektedir” (Kanat ve Aytacı, 2018: 8).

Buradan hareketle bu isimlendirmelerin, bazen duruma göre, bazen konuma göre, değişiklik gösterdiği söylenebilir.

En genel anlamıyla baktığımızda, ayırım olmaksızın tüm bu statülerin yasal haklarının olduğunu, bu hakların güvence altında olduğunu da söylenebilir;

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesi ile sığınma hakkı her insan için saklıdır.
- 1951 BM Mülteci Sözleşmesi ile mülteciler zulüm gördükleri ülkelere geri gönderilmekten korunmaktadır.
- 1990 Göçmen İşçiler Sözleşmesi ile de göçmenler ve ailelerinin statü ve hakları korunmaktadır (BMMYK, 2016).

Bu yasal prosedürleri, AB üye devletlerinin ulusal egemenlikleri açısından ele aldığımızda, tüm üyelerinin haklarını gözeten alt maddeler ve bu maddelere düşülen şerhlerle korunduğu görülmektedir. Söz konusu sığınmacı sorununu tüm üyelerin benzer bir yerden değerlendirmedeğini ve aynı yoğunlukta yaşamadığını göz önünde bulundurduğumuzda, yasal prosedürlerin uygulanabilirliğindeki güçlük anlaşılabilir.

Göç güzergâhı olarak bakıldığında, bilhassa Suriye'den Avrupa'ya geçiş yönündeki Türkiye gibi Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin de benzer bir sorunla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Aradan geçen 12 yıla rağmen, kara ve deniz yolları ile hem yasal hem yasadışı mülteciler nedeniyle, tüm Avrupa ülkeleri hala teyakkuz halindedir. Kendi ileri kültürlerine olan bu dolaylı talep nedeniyle telaşa kapılan bütün bir kıtadan bahsedilebilir. Karşı karşıya olunan bütün bir göç gerçeği karşısında başlangıçta bu tutuk tavrı Bauman, Avrupa'nım daha önce başka bir kıta tarafından fethedilme tehdidiyle hiç karşılaşmaması, hiç başka bir güce bağlılık yemini etmemesi, kimse tarafından ikincil bir güç olarak kabul edilmemesi, başkalarının yaşamsal

örüntülerini tatbik etmek zorunda kalmaması gibi tarihi atıflarla anlatmaktadır (Bauman, 2008: 55-56). Mülteciler açısından baktığımızda, elbette sonradan gelenin güçlü olana tabi olduğu gerçeği bariz bir şekilde ortadadır. Ancak Avrupa mülteci krizinde olduğu gibi yüzbinlerce mültecinin bir anda toplumsal yapıda görünür olmaları gibi bir durumda, egemen kültürün bu kaygıyı yaşamaması normal karşılanabilir. Bu nedenle bu beklenmedik göç akını karşısında doğru ve tam bir aksiyon almak Avrupa için çok güç görünmektedir.

Bahsettiğimiz teyakkuz halinin altında göç konusunun olası sürekliliğinin neden olacağı çok yönlü sorunları da görebilmek mümkündür ki göç salt bir nüfus hareketliliğini ifade etmemektedir. Yaşam biçimlerinin, inançların, kültürel ve etnik aidiyetlerin, birbirinden çok farklı dillerin de yer değiştirmesi, dünya üzerinde farklı noktalara ulaşması, karışması demektir. Bu hareketli toplumsal yapılar, beraberinde geniş etki alanları olan sorunları taşıyabildiği gibi aynı zamanda kültürler arası etkileşimin, dolayısıyla kültürel dönüşümün de ardılıdır. Bir dönüşümden söz ederken elbette tek yönlü olmadığı ortadadır. Mülteciler hem gittikleri hedef ülkelerinde hem de geride bıraktıkları kaynak ülkelerde, sosyal, ekonomik, kültürel, pek çok açıdan önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler, toplumsala dair hemen hemen tüm yapılara dokunmaktadır. Bu noktada, AB'nin hemen tüm yasal prosedürlerinin göç mefhumu üzerinden üretilebilecek olasılıkları da konunun tam olarak kendisini de mümkün olduğunca dışsallaştırmak üzerine kurulduğu görülmektedir. Çeşitli düzenlemelerle yoluna konulmaya çalışılsa da sorun sürekliliği ve uzun vadede geçerliliği olan bir çözüme kavuşturulamamıştır.

2015 yılında AB-Türkiye arasında konuya dair yaşanan diplomatik trafik ise, 2016 yılındaki mutabakatla sonuçlanmıştır. Bu mutabakata göre, Yunan adalarındaki mülteciler ile Türkiye'de Avrupa'ya geçmek üzere bekleme aşamasında olan ve BMMYK kriterlerine uyan mülteciler arasında takas gerçekleşecekti (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016). Ayrıca, Suriyeli Mülteciler için AB, Türkiye'ye 3+3 milyar Euro ödeme taahhüt etmiştir. Bu mutabakatın sığınma hakkına, dolayısıyla insan haklarına bir müdahale olarak algılanmasına neden olan bir diğer önemli madde Yunan adalarını geçerek AB sınırlarına girenlerin Türkiye'ye iade edilmesi idi. Söz konusu maddeler AB'nin, Göç ve mülteci öncelikli kamuoyu tarafından büyük eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Bu süreçle birlikte, bir

anlamda demokrasi, farklı yaşam haklarına saygı, sosyal devlet olma özelliklerine haiz AB üye devletleri nezdinde AB'nin ciddi bir imaj yıkımına uğradığı da söylemek mümkündür. Devamında Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçişlerde ciddi bir azalmayı sağlamışsa da bu sayısal değişikliğin getirdiği yasa dışı göç olgusundaki artış, sorunun kesin çözümü önündeki en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır. 2020 yılında yayınlanan Yeni Avrupa Paketi ile sınır kontrolleri, fiili gözaltılar, sınır dışı etmeler yoğunlaşacak ve AB'yi insan haklarına saygıdan daha da uzaklaştıracak bir çerçeve sunmakta ve birlik içinde dayanışma olmadığını da açığa vurmaktadır (Voet'den akt. Aydın, 2022: 125).

Zamanlamanın ya da isimlerin bir önemi olmadan bütün anlaşmalar, sözleşmeler, protokoller, düzenlemeler, Eurodac, Europol, Gamm, Frontex, Ceas ve benzeri tüm yan unsurlar, konuyu AB sınırlarının dışında çözme motivasyonu ile sıralanmışlardır. Bir diğer deyişle, sığınmacı kabulüne ilişkin refleksi belirlenir- 'Kale Avrupa'sı ütopyasının gerçeğe dönüşmesi yolunda- sığınmacıları AB sınırlarının dışında tutma isteği olduğu söylenebilir. Uluslararası Af Örgütü'nün verilerine göre, "Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi gereken 380.000 mülteci olduğunu belirtirken, AB üye ülkeleri, 36.300 mülteci için taahhütte bulunmuştur" (Unchr, 2023). Almanya 20.000 kişi için yeniden yerleştirmeyi önerdi. İngiltere, Fransa, İspanya ve Polonya (bu dört ülkenin toplam nüfusu 275 milyon), nüfuslarının %0,001'ine denk gelecek şekilde, takriben 2000 kişi için yerleştirme sağlamayı önerdi.

BMMYK'nın, AB üye ülkeleri için önerdiği sığınmacı sayıları konusunda, izlediği net mülteci karşıtı politika nedeniyle kısaca Macaristan'a değinmekte de fayda vardır. Macaristan kendisine önerilen sığınmacı sayısını kabul etmemiş ve bu konuda oldukça net bir duruş sergilemiştir. Alınan sert sınır güvenlik önlemleri ile epey konuşulmuşsa da ulusal güvenlik sorunu olarak lanse edilen sığınmacı kabulünün halktaki karşılığının, mülteci karşıtı bu duruşun desteklenmesi şeklindeki tezahürünün önüne geçilememiştir (UNCHR, 2023). Sığınmacılar için karadan geçişi neredeyse imkânsız hale getiren bu hamle, sığınmacı krizinin tırmanmasındaki dönüm noktalarından biri olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu keskin tavır, AB karar ve politikalarının, ulusal güvenlik konuları söz konusu olduğunda geçerliliğinin olmayabileceğinin de ilanı olarak okunabilmektedir.

3.2.2. Mare Nostrum Yerine Triton

Sayısal veriler ve mülteci sayısının çokluğu kıyaslandığında, kara sınırlarından AB ülkelerine girişin imkânsızlaştığı bu dönemde (2014-2015), göç yolunda ölen insanların sayısında inanılmaz artış da açıklık kazanmaktadır. İtalya'nın binlerce mültecinin öldüğü, deniz yolunda insan kaçakçılığı güzergâhında, mültecileri kurtarıp ölümleri engellemek, deniz güvenliğini sağlamak amacıyla, uygulamaya koyduğu Mare Nostrum uygulaması ile denizde mülteci ölümleri ciddi bir şekilde aniden azalmaya başlamıştır. Mare Nostrum, denizde çok geniş bir alanı kapsayan bir kurtarma operasyonuyken, AB üye ülkeleri bu uygulamaya tepki göstererek, durdurulmasını sağlamıştır. “Yerine AB sınır güvenlik ajansı Frontex’in eşgüdümünde, ölçek, kapsam ve yetki bakımından büyük ölçüde daraltılmış Triton adlı toplu bir operasyon önerdi” (Unchr, 2023). Bir başka deyişle, bu motivasyonun beraberinde getirdiği sorunların yeni bir isimde yeni bir uygulama ile çözülmeye çalışıldığı, yıllara yayılan, durmaksızın tekrar eden bir döngüden söz etmek de mümkündür. Savaşların dahi yalnızca iki taraf arasında olmadığı bir dünyada, küreselleşmeye bu cepheden bakınca, iç savaşların, bu savaşların mağdurlarının, mültecilerin, onlarca ülkeyi, ekonomik, siyasi, toplumsal ve dahi pek çok alanda etkilemesi anlaşılır hale gelmektedir.

3.3. ALMANYA’NIN GÖÇ KARŞISINDAKİ TUTUMU

BM 2015 verilerine, üye ülkelerin mülteci kapasiteleri ve bu anlamda AB nezdindeki anlamları ile üye ülkelere baktığımızda, özellikle Almanya'nın öne çıktığını görmekteyiz. Birliğin kurucu ülkelerinden olması, AB kimliğinin oluşması açısından politik, ekonomik ve kültürel ağırlığı, AB politikalarının belirlenmesindeki etkin ülkelerden olması, GSMH'si yüksek ülkelerden olması ve son olarak da göç-mülteci konularıyla tarihsel tanışıklığı gibi gerekçelerle Almanya'yı ayırmak gerekmektedir. 2015 yılı BM verilerine göre Almanya dünya üzerinde en çok mültecinin yaşadığı ikinci ülkedir. Bu minvalde, çalışmamızı, Almanya merkezinden ilerleterek, AB'nin bu lokomotif ülkesine, siyasetine, siyasetçilerinin söylemine göç kavramı ile bakacağız. Bilhassa Arap baharı süreci sonrası mülteci sorunu bağlamında AB-Almanya karşılaştırması yapıldığında, büyük oranda birlikle uyumlu bir dış politika sürecinin yönetilmiş olması hem Almanya'nın birlik için hem de birliğin Almanya için önemini belirginleştirmektedir.

2015 yılındaki Avrupa Mülteci Krizi odağından konu ilerletileceği için 2013-2017 yılları arasında tekabül eden bu aralıkta, Alman hükümetini oluşturan koalisyon ortakları ve başat muhalif iki partinin seçim programlarını incelemek suretiyle, dönemin atmosferi ve kamuoyunda oluşan genel kanı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.1 Almanya Göç Rotası

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34173252>

2015 yılına tekabül eden 3. Merkel Kabinesi, 2013 Almanya Federal Seçimlerinin ardından 7 Aralık 2013 tarihinde Angela Merkel başkanlığında CDU (Hristiyan Demokrat Birlik)-CSU (Hristiyan Sosyal Birlik) ve SPD (Sosyal Demokrat Parti) koalisyonu kurulmuş ve bu hükümet 14 Mart 2018 tarihine dek görevde kalmıştır.

“Mezhepler üstü Hristiyan bir parti olmayı önceleyen CDU ve Bavyeralı ortağı CSU, Katolik sosyal doktrinine, muhafazakârlığa, kural ve yasalardan oluşan düzenleyici bir çerçevenin devlet tarafından sağlandığı serbest(sosyal) bir piyasa ekonomisinin savunuculuğuna dayanıyor” (Regierungsprogramm, 2013).

Sosyal Demokrat Parti ise, sendikalara yakın bir *sol kitle* partisi olarak biliniyor.

“Bir halk partisi olarak SPD, belirli bir grubun çıkarlarını temsil etmek istemiyor, aksine tüm toplumsal gruplara ve nesillere açık” (Deutschland.de, 2021).

3.3.1. Almanya İktidar Partileri

3.3.1.1. CDU-CSU 2013-2017 Seçim Programı ve Mülteci Politikaları

CDU-CSU’NUN 2013-2017 seçim sloganı;

- Almanya İçin Birlikte Başarılı (Gemeinsam Erfolgreich für Deutschland)

İdeolojik görüşü ise;

- Hristiyan Demokrat- Liberal Muhafazakâr- Merkez Sağ

Öncelikle, CDU ve CSU’nun, uzun geçmişlere sahip birer kitle partisi olduğunu ve halkın farklı kesimlerinden destek gördüğünü belirtmemiz gerekmektedir. Bu bilgi ışığında parti politikalarına baktığımızda, halk nezdindeki karşılığını daha anlamlı ve bütüncül bir zemine oturtulabilir. Bu iki partinin oluşturduğu Hristiyan Demokrat Birliği, 2013 seçimlerinde halkın %41’lik desteğiyle yeniden iktidarda olmayı başarmıştır. 2009 ekonomik krizinin ardından yapılan bu seçimde, Merkel’in yeniden iktidar olmasındaki en büyük pay, ekonomik krizin daha soft manevralarla aşılması konusundaki tutumu olmuştur. Bir anlamda ekonomik krizin gölgesinde gerçekleşen 2013 seçimleri Merkel’in önemli zaferlerinden biridir. Pek çok konuda sorun tespiti ve çözüm önerileri ile yayınlanan 2013 seçim programının bizim odağımızdaki göç-mülteciler bahsinin olduğu kısımları ele almadan önce, programın başında yapılan Avrupa Birliği vurgularından, Hristiyan Demokrat Birliğinin, AB’ye bakışından bahsetmekte fayda görülmektedir.

‘Bizler Hristiyan ve batılı köklerine ve Avrupa birliğinin fikirlerine bağlı bir Avrupa istiyoruz’ (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 11). Bahsedilen kimlik/aidiyet vurgusu, siyasi konjonktürdeki aynılık nedeniyle hâlihazırda malumun ilanı olsa da konumuz bağlamında, birliğin mülteci politikaları eksenli okumalarında daha da görünür olan bir tavrı işaret etmektedir. Avrupa birliğinin kuruluş hikâyesinde yer alan ekonomik iş birliği motivasyonunun, bir dini topluluk olmaya dönüşmesi yönündeki eleştirilerin dile gelmeye başladığı noktada, reel politik devreye girmiştir. Arap baharı sonrası, ilk yıllarda beklenen olası göç, gözle görülür bir artış olmasına

rağmen, beklenen oranda gerçekleşmemiştir. Hristiyan Demokrat Birliğinin seçim programında yer alan “Avrupa birliğinin dünya çapında, eşsiz değerler ve haklar topluluğu olduğu” vurgusu nedeniyle beklenen, kuşatıcı tavır da sergilenememiştir (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 112). Bahse konu dünya çapında eşsiz değerler ve haklardan payını almak arzusundaki mültecilerin, rotalarını Avrupa’ya çevirmesi ve düşünsel duvarlarla karşılaşması birbirini takiben gerçekleşmiştir. CDU ve CSU, AB ülkelerinin hedef ülke olmalarını sağlayan etmenleri sıralayarak, mülteciler lehine, sosyal güvenlik sistemlerindeki işleyişten, dezavantajlı grupların devlet eliyle sosyal ve ekonomik açıdan desteklenişinden ve Avrupa’nın hareket özgürlüğünün kötüye kullanılması durumundan bahsederek, konu hakkındaki temkinli yaklaşımların haklılık payını da açıklamaktadır. Birliğin de vurguladığı gibi Avrupa’nın ve Almanya’nın görülmemiş boyutta bir nüfus değişimi yaşamaması, gelen mültecilerle toplumsal çeşitliliğin artışı sağladığı gibi entegrasyona dayalı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Hristiyan değerlerin ve karakterin tüm inançlara saygı gösterilmesine açıkça bağlı olduğuna dair vurgular, farklı din ve etnik aidiyetlerden gelen insanlar için bürokratik koşulların tamamlanmasının akabinde, bir özgürlük vaadini ve iddiasını taşımaktadır. ‘İnsan onurunun uluslararası ilişkilerin merkezinde yer aldığı’ vurgusu da oldukça önemlidir (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 124). Aynı minvalde, “devlet-kilise hukukunun, tüm dini cemaat ve gruplarla kapsamlı bir ortaklık için uygun temeli sağladığı” belirtilmektedir (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 109).

Hepsinin sonunda her bir ferдин güvenlik algısının, özgürlük ve barış içinde bir arada yaşama ihtiyacının gerçekleştirilmesinin, devlete güvenin temel koşulu olduğu ifade edilmektedir. Güven odaklı bir birey-devlet ilişkisinde, hangi din ya da görüşten olduğu farketmeksizin aşırılık yanlısı her grubun, ‘demokratik topluma ve onu ayakta tutan değerlere karşı’ olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, dini ya da siyasi ayrıştırıcılığa karşı bir bütün olarak toplumsal mücadelenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Irkçılığa karşı mücadeleden bahsedilmekte ve akabinde, dini nefreti kullanan unsurlarla mücadele bağlamında, bu tavrın sınır dışı edilme sebebi olduğu belirtilmektedir. AB üye ülkeleri arasında sınırların açık olmasının avantajları olduğu gibi AB’nin doğuya doğru genişliyor olmasının bu konudaki zorlukları arttırdığı ‘Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile sınır bölgelerinde suçla ve kontrolsüz göçle’ mücadelenin önemi vurgulanmaktadır (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 115).

Hristiyan demokrat birliği, artan mülteci hareketliliğinin neden olduğu güvenlik kaygısının, AB üye ülkeleri arasında sınır ötesi polis iş birliğini güçlendirmesi ile aşılabileceğini ifade etmektedir. Uzun vadede ise bir Avrupa ordusu öngörülmektedir (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 118). Güvenliğin korunması ve güçlendirilmesine yönelik, öncelikle coğrafi komşuluk bölgesinde, koordine bir dış güvenlik politikasına ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

Avrupa birliğinin kuruluşundan bu yana temel bir sorun olan, ülkelerin ulusal çıkarları ve AB'nin yüksek yararı hakkında, bir fikir birliğine varılamamış ulusallık konusunun farklı gerekçelerle yeniden gündeme geldiği görülebilir. Hristiyan Demokrat Birliği'nin bu konudaki duruşu ise, mevzubahis göç olduğunda, üye ülkelerin ulusal düzeyde karar verme yetkisine sahip olması gerektiği yönündedir. Bu aynı zamanda, mülteci krizinin zirvede olduğu sonraki dönemlerde, örneğin Macaristan'ın, AB komisyonu tarafından ülkelerin ekonomik-sosyal koşulları göz önünde bulundurularak belirlenen, alması gereken mültecileri kabul etmemesi durumunu da ortaya çıkaran bir tutuma yol açacaktır.

CDU/CSU, göç bahsinin merkezine “Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından belirlenen kriterlere göre, siyasi olarak zulüm gören, korunmaya muhtaç herkes Almanya'ya güvenebilmelidir” izahını yerleştirmekte ve bunu seçim programında da dile getirmek suretiyle, ‘temel sığınma hakkına bağlılıklarını’ ifade etmektedir (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 66).

Seçim programında yer alan “nüfus değişimini kabul etmeyin, onu şekillendirin” (s.58) ifadesi, yoğun göçlerin getirdiği sorunları değerlendirirken, transfer olan bu insan sermayesinden fayda sağlamak olarak değerlendirilebilecek bir niyetini de dile getirmektedir. Nitekim çeşitliliğin ‘zenginlik’ olarak ele alınması ve birbirine fayda sağlayan mutualist, ‘şefkatli’ topluluklar yaratmaya dair söylemler de benzer bir açıdan ele alınabilir. Başarılı mülteciler ve başarılı entegrasyon vurgusunun arka planında yer alan bu doneler, Hristiyan Demokrat Birliğinin ‘yüksek nitelikli insanları ülkemize çekmek istiyoruz, ülkemiz onlar ve aileleri için daha cazip hale gelmelidir’ (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 63) vurgusu ile örtüşmektedir. Hristiyan demokrat birliğinin değindiği bir diğer önemli izah, “Almanya'nın ihtiyaç ve çıkarlarına uygun bir göç politikasını savunmak” üzerinedir.

Meslek sahibi, eğitimli mültecilerin, göç sonrası uyum sürecini etkileyen, dolaylı olarak yavaşlatan bir etken olarak, denklik sorunu ve çözümüne dair bürokratik sürecin hızlandırılması konusundaki ivedilik de ele alınmaktadır. “Parlak zihinler için hoş geldin kültürü” oluşturulması gerekliliği de konuya yine benzer bir noktadan dokunmaktadır. Bir diğer vurgu yine, kariyerli meslek sahiplerinin (doktor, öğretmen, yargı mensubu, polis vs.) gelişini kolaylaştıracak, cazip hale getirecek yasal uygulamalardaki kolaylıklar ile ilgilidir. Keza o dönem için ülke genelindeki 15 milyon mültecinin çoğunluğunun ülken Mülteciler söz konusu olduğunda, değinilmesi gereken bir diğer konu ise, dini ve kültürel geleneklerdir. Sonuç olarak, bu konuya, müsamahalı yaklaşımlar gözlemlense de dini ve kültürel olarak aktarılan geleneklerin, hukuk sistemini göz ardı etmesi durumunun kabul edilemeyeceği hususunda bir şerh de bulunmaktadır (CDU-CSU Regierungsprogramme, 2013: 66).

Entegrasyon politikaları kapsamında mülteci çocuklarının ve gençlerinin daha iyi eğitim almaları, bu eğitimin iyi sonuçları için çaba harcanması gerekliliğine değinilmektedir. Ebeveynlere, çocuklarını yeni toplumlarına uyum sağlamak, fayda sağlamak hususunda eğitimler verilmesi gerekliliği de ele alınmaktadır. Aynı kapsamda dil eğitiminin koşulsuz gerekliliği ve önemi farklı maddelerde sıklıkla dile getirilmektedir. Tek taraflı bir entegrasyon politikasının işlerliğinin olmadığı belirtilirken, başarılı bir entegrasyon sürecinin mülteci ve yerli nüfusun iş birliğini gerektirdiğine, dolayısıyla, çeşitliliğin olduğu toplumlarda ihtiyaç duyulan uyumun, bu yolla sağlanabileceğine değinilmektedir.

Mülteci sorunun başlangıcını da oluşturan, kaynak ülkelerdeki siyasi, ekonomik vs. sorunların iyileştirilmesi konusundaki köktenci tavır, Avrupa Birliği prosedürlerinde ve göç politikalarının temelinde yer almaktadır. Hristiyan Demokrat Birliği de bu konuda, benzer bir yerden hareketle, kaynak ülkelerdeki durumun iyileştirilmesi, istismarın önlenmesi için Avrupa çözümüne ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir. Kaynak ülkelerin bir yaşam perspektifine sahip olmasının teşvik edilmesi ve koşulların bu yönde iyileştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

3.3.1.2. Sosyal Demokrat Parti 2013-2017 Seçim Programı ve Mülteci Politikaları

SPD'nin 2013-2017 seçim sloganı ise;

- Das Wir Entscheidet² ('Biz' Karar veriyor)

İdeolojik görüşü ise;

- Merkez Sol

Sosyal Demokrat Parti, 2013 seçimlerinin ardından, Hristiyan Demokrat Birliğinden sonra en çok oyu alan (%25,7 / 11milyon 250 bin) parti olarak, koalisyon hükümetinin parçası olmuş, o dönemin genel başkanı Sigmar Gabriel, Şansölye Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Farklı kesimlerden destek almasına karşılık, sosyal demokrat işçi kesimin ağırlığı belirgindir. Partinin seçim programına baktığımızda, temelin sosyal demokrat bir söylem üzerine inşa edildiği görülmektedir. Sıklıkla yer verilen toplumsal birlik, beraberlik, sosyal haklar ve nesiller ötesi bir adalet vurgusu ile temelin sosyal demokrat bir söylem üzerine inşa edildiği görülmektedir (SPD Regierungsprogramm 2013-2017: 6). Konudan bağımsız olarak vurgulanan ve tüm alanlardaki öngörülerin merkezine yerleştirilen bir diğer değer kamu yararadır. Kapsamlı ve eşit fırsatın, kişinin kendini o toplumun bir parçası olarak görmesi ve topluma dâhil olması için ön koşul olduğu vurgulanmaktadır. Herkesin korkmadan farklı olabileceği sosyal olarak adil bir toplum Almanya'nın çeşitlilik içinde, sosyal birlikteliğe bağlı, insan hak ve onurunu koruyan açık bir ülke olduğu, din özgürlüğüne, dini ve ideolojik çeşitliliğe saygı duyduğu belirtilmektedir (SPD Regierungsprogramm 2013: 49). Yol gösterici ilke olarak, Almanya'nın en büyük gücünün bu çeşitlilik olduğu, din, köken ve kültür farklılıklarının bastırılmaması gerektiği dile getirilmektedir. Bir göç ülkesi olarak Almanya'nın, çok farklı geçmişlerden gelen insanların çeşitliliğinden, bağlılıklarından ve fikirlerinden beslendiği de bu eksende belirtilmektedir (SPD Regierungsprogramm 2013: 58). Bu çeşitliliğin anlamlı, uyumlu bir toplumsal birlikteliği getirebilmesinin, nitelikli entegrasyon kursları ile mümkün olduğu da eklenmektedir. Bu konudaki kapsayıcı ifadelerden biri de "kamu hizmetinin, demokratik meşruiyetini, bünyesindeki nüfusun çeşitliliğini yansıtmamasından aldığına" ilişkindir (SPD Regierungsprogramm 2013: 59). Bu nedenle "kamu hizmetinin mülteci kökenlilere daha fazla açılması gerektiğinden, toplam çalışan sayısı içindeki paylarını önemli ölçüde artırma" (SPD

² das wir entscheidet, Almanca gramatik açısından sorunlu bir ifadedir. İngilizceden bir örnekle açıklamak gerekirse, 'the we decides' gibi bir cümledir. Seçim programının açıklanmasının ardından bu cümle kamuoyu tarafından kritize edilmiştir. Bu istendik gramatik yanlışlığına ek olarak bir parantez içi bir anlam yüklenen 'biz' in kim olduğu da sorgulanmıştır.

Regierungsprogramm 2013: 59) isteğinden bahsedilmektedir. Hristiyan Demokrat Birliğı gibi SPD’de, mültecilerin kaynak ülkelerden kaçış nedeni olan, zulüm, savaş, yoksulluk gibi etmenlerle mücadele edilmesi ve bu yolla, mültecilere, kendi ülkelerinde yeni perspektifler açılabilmesi gerekliliğinden söz etmektedir (SPD Regierungsprogramm 2013: 61). Bu doğrultuda, AB sığınma sitesinde bir revizyon öngörülmekte ve kapsayıcı, nitelikli, insan haklarına uygun, yasal ve fiili olarak mültecileri koruyan bir mülteci politikası AB’nin görevi olarak belirtilmektedir. Tüm bunları anlamlı kılacak, ırkçılıkla ve aşırı sağcılıkla anlamlı bir mücadelenin önemi dile getirilmektedir (SPD Regierungsprogramm 2013-2017: 102). Büyük Koalisyon olarak da bilinen CDU/CSU-SPD hükümetine karşın, 2013 seçimlerinde Die Linke’yi ve FDP’yi (Hür Demokrat Parti) muhalefet partisi olarak ele alınacaktır. Bu nedenle kısaca onların göç konusundaki politikalarına da değinmek gerekmektedir.

3.3.2. Ana Muhalefet Partileri

3.3.2.1. Die Linke 2013-2017 Seçim Programı ve Mülteci Politikaları

Die Linke’nin seçim sloganı;

- % 100 Sosyal (% 100 Sozial)

Die Linke’nin ideolojisi ise;

- Sol Popülist

Die Linke (Sol Parti), 2007 yılında Doğu Almanya’dan miras bir eksenle, kapitalizm karşıtlığı öne çıkan sol popülist bir partidir. 2013 seçimlerinde %8,6’lık oy oranıyla, ana muhalefette yer almıştır.

Avrupa Birliğı’nin, dışlanma, yoksulluk ve savaşın olmadığı bir birlik olması gerekirken, üye devletlerin bütçe politikaları üzerinde bir kontrol mekanizması halini almak suretiyle, parlamentoların güçsüzleştirilmesini sağlayan bir araca dönüştüğü belirtilmekte ve bu sonuca karşı çıkılmaktadır. AB içindeki kararların giderek ulusallaşması da eleştirilmektedir. Avrupa Birliğinin, dış politika ve birlik içi işleyiş dair kararlarını içeren Lizbon Antlaşmasını reddetmektedirler. ‘Birinden yana ya da diğerine karşı karar vermemeliyiz, iyilik için savaşmalıyız’ (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 48) düşüncesi ile uluslararası politikaları ilgilendiren AB söylemlerine mesafe konulmak istenmektedir.

2013 seçimlerinde Die Linke'nin, oylarının önemli bir kısmını aşırı sağcı partilerden AFD'ye göndermesinin temel sebeplerinden biri mülteci politikalarına dair eleştirileridir. Sol Parti, AB'nin 'sınır güvenliği birimi' olarak ele alabileceğimiz Frontex'in, lağvedilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Dış ve komşu sınırların güvenliğini sağlayan Frontex'i 'AB'nin muhtaç insanları tecrit etme yönündeki insanlık dışı politikaların bir sembolü' olarak görmekte, insancıl, dayanışmacı bir mülteci politikası için mücadele etmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 51). Sol Parti, Avrupa birliğinde, mülteciler için adil ve dayanışmaya dayalı bir sorumluluk sistemi oluşturmak istemektedir. 'Kıt kaynaklar için rekabet, kıt kaynaklar için şiddet ve savaşa yol açmaktadır' söyleminin temelinde yer alan kapitalizm karşıtı sol düşüncedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 51). Bu aynı zamanda, göç realitesinin sebeplerinin sorgulanması anlamına da gelmesi nedeniyle, önemli bir çıkış noktası sayılabilir. Bu nedenle AB aracılığıyla, mülteciler konusunda aksiyon alınması gerekliliğini ve birlik sınırlarının koruma arayan herkese açık olması gerektiğini savunmaktadır (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 78).

Toplumdaki farklı grupların arasındaki anlayışın temeli olarak, 'tüm bölgelerde kültürel yaşamın teşvik edilmesinin gerekliliğinden' bahsetmektedirler (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 42). Irkçılık, ayrımcılık, sosyal dışlanma politikaları, sosyal ve etnik açıdan seçici bir eğitim sisteminin, mülteciler arasındaki yoksulluğu arttırdığı, sürekli hale getirdiği dile getirilmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 77). 15, 9 milyon kişinin mülteci kökenli olduğu Almanya'da, işsizlikten etkilenme, yoksulluk riski, mülteciler arasında, nüfusun geri kalanına oranla 3 kat daha fazladır (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 77). Die Linke, bu eşitsizlikler nedeniyle, insanların sermaye için yararlı sayılıp sayılmadığına, eğitim-öğretim durumlarına göre dağıtılmasına karşı çıkmaktadır. İş piyasasına ve sosyal hizmetlere erişimin önündeki bu yapısal dezavantajların ve engellerin ortadan kaldırılmasından yana olduklarını belirtmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 78). Sol Parti, gönüllü entegrasyon ve dil programlarının yaygınlaştırılması, vatandaşlığa geçişin kolaylaştırılması gibi yöntemlerle sürecin bürokratik işleyişinin kolaylaştırılmasından yanadır. 'Marjinalleştirici taciz' kavramından bahisle, uyum programlarının toplumsal karşılığının olmadığı durumlarda, dolaylı bir ötekileştirmeden söz etmektedir. Bu ifadeden, ırk, etnisite, din ya da başka herhangi bir sebeple kabul görmeyen toplumsal

grupların, bu karşı duruş nedeniyle marjinalleşmesini, artık hiç kabul göremeyecek olmasını anlamak mümkündür.

3.3.2.2. Die Bündnis 90/Die Grünen (Merkez Sol- Yeşil Siyaset) ve Mülteci Politikaları

Die bündnis 90/Die Grünen (Birlik 90/Yeşiller)'nin seçim sloganı;

- Yeşil Değişim Zamanı (Zeit Für Den Grünen Wandel)

Die bündnis 90/Die Grünen (Birlik 90/Yeşiller)'in ideolojisi ise;

- Merkez sol, sosyal liberalizm

2013 seçimleri sırasındaki eş başkanları Türgen Trittin ve Katrin Göring-Eckardt olan oluşum, merkez solun önemli partilerinden biridir. Seçim sonuçlarına göre halktan aldığı yaklaşık 7 milyon oyun sonucunda, 68 milletvekiliyle parlamentoda temsil hakkı kazanmıştır. Halkın daha çok eğitilmiş, entelektüel kesimine hitap eden bir parti olarak bilinen birlik 90-yeşiller, mülteciler konusunda inisiyatif alınmasından yana bir politika izlemektedir. Entegrasyon kurslarının kalitesinin ve kapsamının artırılması, kreşlerde dil desteği, yabancı mesleki yeterliliklerin daha kolay tanınması gibi maddeleri, bu başlık altında ele almaktadırlar (Bundestagswahlprogramm, 2013: 233). Sosyal hukukta ve işgücü piyasasında mültecilere eşit muamele, bağımsız ikamet hakları, dil sınavının bir önkoşul olmaktan çıkarılması gibi alt maddelerle göç söylemleri devam etmektedir. Bu iyileştirmelere ilave olarak, göçün, yaşlanmanın sonuçlarını hafifletecek şekilde yönetilebilir olduğu fikrini de belirtmektedirler (Bundestagswahlprogramm, 2013: 231).

İnsanları dış sınırlara kapatmak anlamına gelen mevcut mülteci politikalarını ve Avrupa Kalesi fikrini reddedip, mülteci politikalarının temelini Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile oluşturulmasından yana bir tavır sergilemektedirler (Bundestagswahlprogramm, 2013: 233). Frontex Sınır Koruma Ajansı ve AB üye devletleri tarafından geri gönderme yasağının uygulanmamasını ciddi bir insan hakları ihlali olarak görmektedirler (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 233). Bu anlamda Almanya'nın insani görevlerini yerine getirmesi gerekliliği de vurgulanmaktadır. Adil bir iltica sistemine ek olarak, özellikle hassas durumdaki mültecilerin, sabit bir sayıda, cömertçe kabul edilmesi isteği de belirtilmektedir (Die

Linke Regirerungsprogramme 2013: 233). Almanya'nın bu amaçla BMMYK'ya sağladığı yıllık asgari kabul kotasının önemli ölçüde artırılması gerektiği, bu kotanın güncel mülteci nüfusuna uygun bir şekilde yeniden değerlendirilmesi gerektiği de ifade edilmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 233). Suriye'den gelen mültecilere yardım etmek bizim insani görevimizdir düşüncesinde olan oluşum, seçim programında, daha fazla mülteci kabul etmek, Almanya'ya girişleri dâhil olmak üzere, kabulleri kolaylaştırmak, burada yaşayan Suriyeli mültecilere güvenli ikamet statüsü sağlamak, akrabaları tarafından Almanya'ya davet edilen Suriyelilerin ülkeye girişlerinin engellenmemesi gibi önemli maddelere yer verilmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 233). 1 milyondan fazla mülteciyi kabul eden, Suriye'nin komşu ülkelerinin, mültecilerin bakımı konusunda tam bir şekilde desteklenmesi gerektiği de belirtilmektedir. Bunun yanında Avrupa genelinde koruma talep eden kişiler geri gönderilmemelidir, zira adil bir iltica prosedürü yerine, ayrımcılık ve sosyal şiddet onları beklemektedir dipnotu da eklenmektedir. Mültecilerle ilgili bir diğer konu olan göç sonrası kısıtlamalar da programda önemli bir yer tutmaktadır ki bu konu diğer partilerin seçim programlarında bu genişlikte, böyle detaylandırılmış biçimde yer almamaktadır. Almanya'da koruma arayan kişilerin, hareket özgürlüğünde ciddi kısıtlamalara, eğitim ve çalışma yasaklarına, sosyal yardımlarda ayrımcı kısıtlamalara maruz kaldıkları belirtilmektedir (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 234). Bu durumdan etkilenen insanların, yetkililerin tacizlerine ve devletin 'marjinalleştirmesine' karşı haklı olarak kendilerini savunmak durumda kaldıkları ifade edilmektedir (Bundestagswahlprogramm, 2013: 234). Sosyal Güvenlik Yasası kapsamındaki yardımların azaltılmasının, Sığınmacılara Yardım Yasasına göre anayasaya aykırı olduğu da bahsedilen bir diğer önemli noktadır. Mülteci politikalarındaki bu aksayan yanların sıralanmasının ardından, konu hakkındaki çözüm önerileri belirtilmektedir. Mültecilere en başından itibaren, eğitim, sağlık hizmetleri, entegrasyon kursları, dil edinimi, iletişim araçlarına erişim gibi kolaylıklar sağlanması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Sığınmacıların, aşağılayıcı bir havaalanı prosedürü olan, havaalanlarında alıkonulmalarının önüne geçileceği söylenmektedir. Refakatçisiz mülteci çocukların, özel koruma gereksinimleri nedeniyle, BM Çocuk Hakları ve Mülteci Sözleşmesi'nin koşulsuz uygulanması konusundaki kararlılıkları ve çocuk- gençlik hizmetlerine tam erişim hakkına sahip oldukları vurgulanmaktadır. Son olarak,

yol gösterici ilkelerinin ‘hiçbir insan yasadışı değildir’ olduğunu belirtmektedirler (Die Linke Regirerungsprogramme 2013: 234). 2013 genel seçimlerinin öncesinde halkla paylaşılan, 4 yıl boyunca ülkeyi yönetmeye aday partilerin seçim programları, güncel olaylar ve olağanüstü durumlarla değişikliğe uğrayan yanlarına rağmen, genel hatlarıyla, mülteciler ve göç konusuna bakışı özetlemektedir. Almanya, uzun yıllardır farklı kültürlerle bir arada yaşamayı tecrübe etmiş bir göç ülkesi olmasına rağmen toplumsal refleksin durulmadığı bir konu olan mülteciler ve entegrasyon sorunları, son yirmi yılı kapsayan uluslararası boyuttaki konular nedeniyle, tekrar gündeme gelmiştir.

İkinci dünya savaşı sonrası, yeniden yapılanmaya çalışan bir ülkenin, insan sermayesini oluşturan, sağlık kontrollerinden, kimlik taramalarından geçirilerek, bir talep neticesinde getirilen birinci kuşa mülteciler ile 21. Yüzyılın bölgesel savaşlarından, kıtlıktan kaçarak gelen mülteciler arasındaki niceliksel fark, uyum sorunları görünümünde ortaya çıkmaktadır. İkinci dünya savaşı sonrası gelen birinci kuşak göçmenler için sarf edilen meşhur bir söz vardır. Gittiği ülkeye yalnızca bedenini değil, kültürel, dini, sosyal birçok ezberini ve rutinini de beraberinde taşıyan insan, bu yanları nedeniyle hedef ülke için epey büyük bir sürpriz olmuş olmalı ki, Max Frish’in ‘wir riefen arbeitskräfte und es kamen menschen’ (Biz işçi istedik, onlar insan gönderdi) sözü, bu beklenmeyen durumun bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu söz, savaş sonrası hızlıca toparlanma amacına hizmet edecek, yalnızca çok çalışan, otomatikleşmiş işçi prototipinden beklenenin özetidir. Şekil verilmeye çalışılan “Avrupa” mefhumunu düşündüğümüzde, tüm bunların bu düşünceye nasıl aykırı edimler olduğunu anlamak mümkündür. Söz konusu göç olduğunda ve bu göç hikâyesinin süresi geçici olmaktan uzak kaldığında, “Avrupa’nın kültürel bir heterojenlik arz etmesi, bir yandan, saflığını yitirme endişesi” tüm varlığının-farklılığının bu anlamda bir tehdit oluşturması, diğer yandan “göçmenlerin ise hiçbir zaman tam Avrupalı sayılmama, her zaman etnik ve dini kökenleriyle anılmaları” gibi birbirine uzak iki ucu temsil etmektedir (Göle, 2008: 41).

3.3.2.3. “Wir Schaffen Das (Bunu Yapabiliriz)”

“Basitçe söylüyorum, bu olaylara yaklaşma motifimiz şu olmalı: çok şey başardık- Wir schaffen das! Bunu yapabiliriz ve önümüze çıkan engellerin aşılması, üzerinde çalışılması gerekiyor” (Bundesregierung, 2015). 2013 seçimlerinin ardından,

iktidarını devam ettiren Merkel hükümeti, göç ve mülteciler hakkında da bir dönüm noktası olma özelliği taşımaktadır. Arap baharı süreciyle başlayan yeni göç dalgasının ardından yaşananlar, Avrupa kıtasını tamamen etkisi altına alan sorunlar dizisini de beraberinde getirmiş ve kıtanın güçlü ülkelerinden Almanya'yı ve dolayısıyla ülkeyi yöneten siyasi isimleri konunun merkezine yerleştirmiştir. Bu nedenle ele aldığımız, Almanya Şansölyesi Angela Merkel açısından mülteci krizi döneminin özeti gibi olan “Wir schaffen das”, krizin getirdiği sosyal ve ekonomik zorluklarla mücadelenin başarılacağına dair teşvik edici bir motivasyon mottosuna dönüşmüştür. Bu kısa cümle, 2015 yazının gergin siyasi ortamında, kamuoyu önünde, farklı zamanlarda, defalarca benzer konularla ilgili açıklamalara eşlik etmiş, konunun belki de en can alıcı kısmını oluşturmuştur. Holzberg'in “Merkel'in söylemi ve politikaları, mültecilerden korunmaya muhtaç olduğu düşünülen bir ulusa umut dağıtırken, sınır ötesi yürüyüşler vatandaşlık ve aidiyetin samimi bir şekilde müzakere edilmesi için alanlar yaratıyor” (Holzberg, 2018) o dönemin atmosferinin isabetli bir okumasıdır. Bu cümleyi, Merkel'in aldığı büyük sorumluluğun farkına vararak kendi kendine söyler, kendi kendini motive eder bir tonda, yüksek sesli bir konuşma gibi değerlendirmek de mümkündür. Bu anlamda sembolik anlamı nedeniyle, bu sözü ayrı bir başlık olarak ele alıp, süreci anlatmak anlaşılabilirliği sağlamak adına yardımcı olacaktır. Aynı senenin yaz aylarında katıldığı “Almanya'da Daha İyi Bir Yaşam” konulu bir programda, Filistinli mülteci bir kız çocuğu “Almanya'dan sınır dışı edilebileceğimizden dolayı ailemle birlikte çok zor anlar yaşıyoruz. Bu yüzden kendimi okulda çok kötü hissediyorum. Öğretmenlerim ve arkadaşlarım da bunu görüyor” diyerek Merkel'e durumunu anlatmıştır. Merkel'in duygudan uzak, yalnızca reel gerçekleri ifade ettiği cevabı “Ama biliyorsun Lübnan'daki mülteci kamplarında binlerce Filistinli var. Eğer biz onlara gelebilirseniz dersek, eğer Afrika'dakilere hepiniz gelebilirseniz dersek bununla baş edemeyiz. İnsanların uzun süre beklemek zorunda kalmamaları gerekir. İltica işlemlerinin hızlandırılması için adım atmalıyız. Ama bazıları geri dönmek zorunda kalacaklar” nedeniyle Filistinli kız çocuğu gözyaşlarına boğulmuştur. Karşılık olarak Merkel'in verdiği görece soğuk cevap, herkesi şaşırtmış hem ulusal hem de uluslararası basında uzun zaman konuşulmuştur (Altundaş, 2015). Hükümetin mülteci politikalarıyla ilgili hatalarının yeniden konuşulduğu bir atmosferi sağlayan bu olay, yazar Evgeny Morozov'un “Bu hafta Almanya'nın kamu diplomasisi şahaneydi.

Merkel'in bir mülteci çocuğu ağlatması eksik kalmıştı” yorumu ile sol gazeteci Ines Pohl'ün, “Filistinli kızı vaatlerle kandırmanın veya sorularını geçiştirmenin daha zalimce olacağını, Alman halkının çoğunun sığınma politikalarında daha sağcı bir tutumu benimsediğini, dolayısıyla Şansölye'nin de elinin kolunun bağlı olduğunu” (BBC, 2015) ifade ettiği yorumu arasında kalan Merkel'in durumunu en iyi özetleyen olaylardan biridir.

3.4. AVRUPA MÜLTECİ KRİZİ (EYLÜL-2015)

2015 Yılı Eylül ayında AB'nin sınır ülkeleri olan Avusturya ve Macaristan'ın yoğun mülteci akınına uğraması nedeniyle, sınırlar bu ülkeler tarafından kapanmıştır. Macaristan mülteciler konusundaki katı tutumu, sembolik sayılarla önerilen mültecilere dahi sıcak bakmaması gibi karşıt tavrıyla bilinmektedir. Sınır bölgesinde yer alması nedeniyle, mülteci krizindeki başrollerden biri olan Macaristan, mülteci karşıtlığına ilişkin halk desteğini de alan iktidarın katı sınır güvenliği önlemleriyle dikkat çekmiştir. Aslına bakılırsa krizin, 2015 yılı yaz ayları itibariyle başladığı söylenebilmektedir. Post-truth çağı ve politik doğruculuğu anlatırken değindiğimiz medya etkisi ve gücü, bu kriz için uygun ortamı hazırlamıştır. Doğruluğu teyit edilmemiş bir haber ile kitleler hareket etmiştir. Öyle ki Almanya'daki bazı yorumlar, ‘bu haberi, sosyal medyada Avrupa tarihinin gidişatını değiştirecek ilk gönderi’ olarak değerlendirmiştir (Kingsley ve Oltermann, 2016).

Almanya Federal Göç ve Mülteciler Ofisi'nin (BAMF) üst düzey bir yetkilisi Angelika Wenzl, bazı saha bürolarına, Suriye vatandaşları için ‘Dublin Sözleşmesinin Askıya Alınmasına İlişkin Kurallar’ başlıklı bir notu e-mail yoluyla ulaştırmıştır (BAMF, 2015). Dublin Sözleşmesine göre ayak basılan ülkede sığınma başvurusunda bulunma kuralının kaldırıldığı anlamına gelen bu not -hala belirsizliğini korur nitelikte- kim tarafından yapıldığı bilinmeksizin, BAMF'ın resmi twitter hesabından paylaşılmış, çok az sayıda retweet ve beğeniye rağmen, kulaktan kulağa paylaşılarak, sessizce ‘viral’ olmuştur. Daha sonra “kader tweeti” olarak değerlendirilen bu tweet ile halihazırda Doğu Avrupa sınırlarına yaklaşan, yolda olan sığınmacılar sınır bölgelerinde büyük gruplar halinde yığılmaya başlamışlardır. Kapalı sınırlara rağmen yürüyen kalabalık grupların görüntüleri işte bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sürecin devamında Macaristan pasaportu ya da oturma izni olmayan kimselerin Avusturya sınırından geçişleri

tamamen yasaklanmıştır. Bu ulusal kararlar nedeniyle zor duruma düşen mülteciler kısıtlı bir alanda, ne olacağını bilmeden yürürken, bir anlamda sıkışıp kalmışlardır. 4-5 Eylül 2015'te dönemin Avusturya Şansölyesi Werner Faymann'ın Angela Merkel'i arayıp durumu izah etmesi ve yardım istemesi üzerine, Angela Merkel bu teklifi kabul edip, sığınmacıların sınırdan geçmelerine izin vermiştir. Bir telefon görüşmesi sonrası alınan bu karardan sonra Merkel, dönemin CSU lideri (Hristiyan Demokrat Birliğinin bir parçası olan siyasi parti) Horst Seehofer tarafından dahi, 'bizi uzun süre etkileyecek bir karar' cümleleriyle dolaylı olarak eleştirilmiştir (Fried, 2015). Kendi ortaklarının da Merkel'in sloganını, duruşunu benimsemediğinin ilk işaretlerinden biri olması nedeniyle bu çıkış önemlidir. Merkel'in 'acil bir insani durum, istisna' olarak nitelendirdiği mülteci kabulü, 'Almanya'nın mülteci almaya hevesli bir imaj çizmesine neden olan feci bir hata' olarak ele alınmıştır. 5 Eylül sonrası, Berlin'de bir basın toplantısı ile bir araya gelen Faymann ve Merkel, mülteci krizini bir çözüme ulaştırmak için AB konseyinin hızlı bir şekilde toplanması gerektiğini belirterek, insanlık ve sığınma hakkı sorununun, Almanya, Avusturya ve İsveç'in mülteci kabulleri ile çözülemeyecek büyüklükte olduğunu vurgulamıştır. AB konseyi tarafından belirlenecek bir mülteci politikası ile daha az zararlar bu sorunun altından kalkılabileceğini vurgulayan Merkel ve Faymann, 'insan olmanın gereği' olarak tanımladıkları kararlarını savunmuşlardır. Merkel, 5 Eylül gecesi verdiği kararı eleştirenlere, "Bazı kararları vermek için 12 saat bekleyemezsiniz. Acil durumlarda dostane bir yüz gösterdiğimiz için özür dilemeye başlamamız gerekiyorsa, o zaman burası benim ülkem değil" diyerek karşılık vermiştir (Fried, 2015). Nitekim o gece verdiği karar nedeniyle Nobel Barış Ödülü, Angela Merkel'e, mültecilerin 'Mama Angel'ına verilmiştir. Kabul kararının ardından, Macaristan da sıkışıp kalan mülteciler, başta Münih olmak üzere farklı eyaletlere trenlerle gelmişlerdir. Bu serbest geçişler, Hess'e (2016: 8) göre, 'Avrupa Sınır Rejiminin Çöküşü' olarak nitelendirilebilecekken aynı zamanda yıllardır imar edilmeye çalışılan göç politikalarının da iflası anlamına gelmektedir. İflas eden göç politikaları, yerini, güvenlik unsurunun daha baskın ve belirgin olduğu yeni göç politikalarına bırakmıştır ki Ege ve Akdeniz'de Nato'nun konuşlandırılması bu adımlardan biridir (Hess, 2016: 12). Sınırlarla ilgili bu güçlü güvenlik vurgusunu da doğru okumak gerekmektedir. Tekinsiz bir unsura karşı alınan türlü önlemler, elbette hem ulusal hem uluslararası alanda, korkulan, sakınılması gereken, tekinsiz bulunan bir

‘şey’ den, bir ‘yabancı’ dan haber vermektedir. Chul Han bu kaygılı durumu, eşikte olma hissiyle, eşiği ise ardında ne olduğunun bilinmeyişi ile sembolize etmektedir (Chul-Han, 2023: 43). Serbest geçişlerin ardından, merkez istasyona gelen mülteciler, gönüllü halk tarafından alkışlarla, çiçeklerle, uyku tulumlarıyla, bebek arabalarıyla, yiyeceklerle, dolu valizlerle karşılanmıştır (Soyer: 2015). Yürüyerek nereye ulaştığını bile bilmeyen insanlar, beraberinde barınma, eğitim ve sosyal yardım sorunlarını da taşıyarak farklı eyaletlere dağılmışlardır. Takriben on gün süren geçişlerden sonra, 13 Eylül 2015’te, sınır yeniden kapatılmıştır. Kapalı sınırlar ve içerideki binlerce sığınmacı ile baş başa kalan Alman bürokrasisi ve halkı, sonu gelmeyen bir gündemle çalkalanıp durmuştur. Göç yazının peşinden gelip yerleşen ahlaki panik, İslamlaşma tehdidi, güvenlik sorunları gibi sebep sonuç ilişkili gerçeklerle barınma ve lojistiğe dair kaygılar öncelikli olmakla birlikte, uyum sorunları, güvenlik kaygıları gerçeği de ortaya çıkmıştır. Avrupa Mülteci Krizi sonrası Hristiyan Demokrat Birliği paydaşları CDU ve CSU göç ve mülteci politikasına dair bir anlaşmayla, insani nedenlerle kabul edilenlerin sayısının yılda 200 bin kişiyi aşmamasını sağlamak üzerinde görüş birliğine varmıştır (Zeit Online, 2015). Vasıflı işçiler ve nitelikli mülteciler için ayrıca bir yasa çıkarılması düşüncesi de bu grupları sığınmacılardan ayırarak dile getirilmiştir. Kota tartışmaları, sınırdan kimsenin geri çevrilmemesi, sınır bölgesinde sığınmacılar için bir yerleşim hattı oluşturulması gibi konular, 2015 yılının tartışmalı atmosferinden bugüne dek devam edegelmiştir. Medyada, yazılı basında ele alınış biçimi, konuya ilişkin oluşan jargon da oldukça önemlidir. Sosyal medyanın büyüdüğü ‘tık’ları ile yayılan spekülasyon haberlerin, konuşmaların, farklı uzmanlıklardan kişilerin yorumlarının, adeta bir heyula gibi toplumun üstüne çöktüğü de söylenebilmektedir. Örneğin Alman yazar Botho Strauß, Der Spiegel’deki ‘Son Alman’ başlıklı yazısında “Ekonomik ve demografik spekülasyonlar nedeniyle yabancı halklarla karıştırılıp yeniden gençleştirilen bir toplumda yaşamaktansa ölmekte olan bir toplumda yaşamayı tercih ederim” diyerek, hem bir kesimin düşüncelerini ifade etmiş, hem de forumlarda, gazetelerde, sosyal medyada çok sert bir dille eleştirilmiştir (Karnitsching, 2015).

3.4.1. Aşırı Sağ Siyasetin Yükselişi

Aşırı sağcı, milliyetçi hareketler yeni göç dalgasıyla birlikte Avrupa genelinde yeniden kitlelerin katıldığı gruplara dönüşmeye başlamıştır. Tarihi yolculuğu boyunca bir sönüp bir alevlenen ırkçılık hareketleri, örneğin Pegida gibi İslam karşıtı gruplar,

yeniden taraftar toplamaya başlamıştır. Yine mülteci ve İslam karşıtlığıyla bilinen siyasi parti AFD, %10 bandına kadar ulaşmıştır. Nitekim 2017 seçimlerinde de parlamentoda temsil hakkı kazanmıştır. Sığınmacıların halkın hak ettiği sosyal refah payından ciddi pay aldığını düşünen AFD, Merkel'in 'Wir schaffen das' sözü ile aslında 'Du wirst es schaffen' (Sen başaracaksın) demek istediğini iddia etmiştir (Oltermann, 2020). Karşılık ise yine AFD'den, 'Başarmak istemiyoruz' olarak gelmiştir.

Aşırı sağcı-milliyetçi partileri değerlendiren gazeteci Marc Engelhardt, bu partilerin "gerçekte çoğu Avrupa ülkesinde iktidarda olup sığınmacılar ve yerli halk arasında cesur politikalar üretmek istemeyen veya üretemeyen yerleşik köklü partiler olduğunu" belirtmiştir (Engelhardt, 2020: 134). Aşırıların, aşırılıklarını ifade etmenin önünde engel olarak gördükleri, görece homojenize toplumsal yapı, göç ile ortadan kalkmış, yerini her forma girebilecek bir endişe ortamına bırakmıştır. Göle, "Müslüman varlığının tahrik ettiği endişe, Avrupalı bazı siyasi sorumluları, mültecilerin entegrasyonu için gereken şartları saptamak amacıyla, kendi kültürel ve ulusal kimliklerinin kurucu ve belirleyici özelliklerini tanımlamaya itti" derken, tam da böyle bir durumu tanımlamıştır (Göle, 2015: 38). Mülteciler açısından hedef ülkelerin tedirginliğini izah eden bu sözleri, benzer bir şekilde mültecinin bizatihi kendisi için de ele almak mümkündür. Yerinden edilmiş insanların, inançlarını, kültürlerini tehdit altında gördüğü bir aşamada, kendi sosyo-kültürel varlıklarını muhafaza etmek için kabuklarına çekildikleri görülmektedir. Bazen mecburen dâhil olunan entegrasyon aşamalarına rağmen, yaşam alanlarında, dil ve inanışlarında, giyim kuşamlarında, hasılı genel geçer gündelik hayat alışkanlıklarında bu kabuktan çıkamayışları önemli bir gerçektir. Yeni bir toplumla bütünleştirilmeye çalışıldıkça içine dönen, kabuğunu güçlendiren kimliklere karşın, kendi referans kültürünü tehdit altında hissedip koruyan bilhassa aşırı sağ söylemler için zımnen birbirlerini besleyip büyüttüklerinden bahsedilebilmektedir. Bu karşılıklı beslenme durumu, birinin diğerini doğurduğu, birinin diğeri olmadan olamayacağı mutualist bir döngü olarak da tarif edilebilmektedir. Bu nedenle, göçün her iki taraf için de kimlikleri riske eden yanına tek taraflı bakmak, bahsettiğimiz kendini korumaya alma içgüdüsünü bir gruba mâl etmek mümkün değildir. Aynı ülkede, şehirde ya da apartmanda yaşayıp, karşılaşma alan ve imkânlarının da azaldığı hatta neredeyse sıfıra indirildiği de bilinmektedir. İletişimin, birbirini tanıma, anlama, bir bütün olma ihtimalinin dahi oluşmaması, hem karşıdakini

ne olduğundan bağımsız olarak tekinsiz bulma, tehdit olarak algılama, hem de kendini olabildiğince geri çekme, kapatma haliyle tezahür etmektedir. Bu nedenle, aşırı sağcı partilerin yeniden yükselişlerine, sosyal psikoloji açısından bakıldığında, mülteci kavramının, aslında üstü örtülen, belki kıymeti bilinmeyen bir aidiyeti vurgulamış olduğunu, yeniden görünür ve kıymeti bilinir hale getirdiğini söylemek de mümkündür. Mülteci krizi ile yükselişe geçen bu hareketler, özünde, değişen toplumsal yapının halk nezdinde kabul görüp görmediğinin işaretleridir. Bu nedenle, tüm bu reel gerçekliklere, bir öteki hikâyesi olarak bakmak da mümkündür. Bir toplumsal gruba ait olmanın getirdiği güvenlik duygusu, yerini o toplumsal grubun yeniden şekilleniyor olduğunu fark etmenin tereddüdüne bırakmaktadır. Göçün tarihsel sürecine bakıldığında, bu tedirginliğin ev sahibi ve misafir her iki topluluğu da geren, varoluşsal sorgulamalara iten bir güç olduğu fark edilmektedir. İki farklı kültürün birbirine duyduğu ön yargının, tedirginliğin, bu yargıları doğrulamaya teşne bir ruh halinin de sebebi olduğu güncel olaylarla da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'nın uzun yıllara dayanan göçle tanışıklığına rağmen son yıllarda ortaya çıkan toplumsal refleksin bizi şaşırtan yanları, aynı dini inancı, kültürü paylaşan grupların, kendi kendilerine olma halinden uzaklaşma endişesi olarak da okunabilmektedir.

4-5 Eylül kabul kararının ardından, neticeleri itibariyle sebep olabileceği ekonomik ve sosyal konular uzun zaman tartışılmalıdır. Ancak mülteci girişini desteklemeyenler tarafından gündeme getirilen diğer bir konu ise Alman bürokrasisinin kuralcı işleyişine ters bir şekilde, bu kararı/emri belgeleyen bir dokümanın olmamasıdır. Aradan 3 yıl geçtikten sonra, 2018 yılında, ırkçı söylemleriyle bildiğimiz AFD (Alternative Für Deutschland) parlamento grubu adına Jochen Houg tarafından meclise sunulan soru önergesinde, bu soru dile getirilmiş, bahse konu mülteci kabulünün nasıl bir bürokratik trafik neticesinde ortaya çıktığı sorgulanmıştır. Soru önergesinin açıklama kısmında, 4-5 Eylül 2015'te kabul edilen mülteci sayısının binlerce olduğu ve iki yıl sonrasına tekabül eden 2017 yılı itibarıyla, sayısal verilere göre, iki yıl içinde, 1,5 milyon mültecinin Almanya'ya geldiği belirtilmektedir. Kabul kararının, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, hukukçular ve koalisyon ortağı SPD lideri ile telekonferans yöntemi ile verildiği, kolluk kuvvetlerine iletilmiş herhangi bir yazılı emrin olmadığı böylece ortaya çıkmıştır (Deutscher Bundestag, 2018). Bürokratik yazışmalar olmaksızın bir karar verilmiş olması Alman bürokrasisi açısından epey ilginçtir. Keza o

günlere ait, sırt çantalarıyla yürüyen yüzlerce insana dair görsel arşiv de bu insani kriz hakkında ipuçları verecek düzeydedir. Sınırdan giren binlerce mültecinin ardından kararın siyasi yankıları uzun süre devam etmiştir. Hristiyan Demokrat Birliği'nden dahi gelen eleştiriler, bugün hala konuşulan, muhtemelen tarihe geçecek bu hamleyi, tartışılır olmaktan çıkaramamıştır. Alman parlamentosunda yasal prosedür ve AB İltica Sistemi üzerinden konunun neredeyse tüm detaylarının tartışıldığı, oturumlar gerçekleştirilmiştir. Bu tartışmalarda en dikkat çeken noktalardan biri, Dublin Sözleşmesi'ne göre, kişinin ayak bastığı ilk AB ülkesinin, daha sonra o AB ülkesindeyken iltica başvurusunda bulunduğu üye ülke arasındaki bürokratik sıralamadır. Netice itibariyle, yasal prosedürün, iltica talebinin ilk ayak basılan ülke tarafından değerlendirilmesi, o talepte bulunan mültecinin sorumluluğunu almasından yana olduğu anlaşılmaktadır.

Sözleşmenin en ince noktasına kadar detaylandırılmış maddelerinin, totalde ise Dublin Sisteminin amacının, 'yörüngedeki mülteci' olarak tanımlanan, kimsenin kendisini sorumlu hissetmediği mülteciler olduğu anlaşılmaktadır (Thüringen Protokolü, 2015). Bu aşamada, sığınma prosedürlerinin de kesin bir dille yasakladığı, geri itmeler (push back) ortaya çıkmaktadır. 2015 yılındaki Mülteci Krizi'nin ardından ciddi bir bütçeyle çalışmaya başlayan Frontex Avrupa Sınır Koruma Ajansı'nın, geri itmeleri engelleme gibi bir aksiyon almadığını, hatta müdahale eden kolluk kuvvetlerine uyarı dahi yapılmadığını, kamuoyu, büyük tartışmaların, iddiaların ardından istifa eden Frontex İcra Direktörü Fabrice Leggeri'nin ardından öğrenmiştir (Schiltz, 2022). Siyasilere iltica konusuyla birlikte sıklıkla dile getirdiği yasadışı göç yollarının önüne geçilmesi sorunu, geri itmelerin de bir sonucu olarak görünmektedir.

İzlenmesi gereken sığınma prosedürleri kalem kalem belliyken, bu izlek üzerinden değil de push back gibi bir yolla Avrupa'nın balkan sınırlarından, zorla geri gönderilen sığınmacılar, dolaylı olarak yasadışı göçe mecbur bırakılmıştır. Katı sınır politikaları, sığınmacılar için insan kaçakçılarından başka bir seçenek bırakmamaktadır. Kaçakçılar 'talebe, maliyete ve riske göre fiyat biçmekte, Avrupa'nın stratejisi ise bu maliyet ve riski olabildiğince yükseğe çekmektedir (Bauman, 2018: 129). Bu aynı zamanda Avrupa'nın sınır geçiş koşullarını güçleştirerek, göçü bütün olarak yasadışı bir hale getirmesi ve risklerine rağmen insan kaçakçılarının dolaylı olarak var edilmesi anlamına da gelmektedir (Hess, 2015). Yasadışı insan kaçakçıları, tahminlere göre, 2015 yılında,

tüm dünyada 28 milyardan fazla kazanç sağlamıştır (Engelhardt, 2016: 73). Binlerce mültecinin denizde kaybolarak hayatını kaybedişi soğuk bir gerçek olarak asılı dururken, geri itmelerin sona ermemesi önemli bir mülteci sorunu olarak güncelliğini korumaktadır. Geri itmelerin durdurulması, sınır bölgelerine yakın noktalarda, sınırlı alanlarda kurulması olası mülteci kampları da sınırlı bazı bölgelerde uygulanmış ancak olağanüstü güç koşulları geride bırakıp ‘normal’ bir hayat arzusundaki sığınmacıları bu çözüm tatmin etmemiştir. Diğer yandan, göçün sona ermediğini, geçen uzun zamana rağmen kaçış sebebi sorunların menşei ülkelerde devam ettiğini, insan sirkülasyonunun sürekliliğini, mülteci kamplarındaki atmosferi, anlamak adına belirtmek gerekmektedir. Yaşanan insani kriz her geçen gün derinleşerek devam ederken, konunun soğuk yanı olan siyasi söylemler, mülteciler açısından koşulları kimi zaman daha da güçleştirebilmektedir. Kimlikler üzerinden devam edegelen tartışmalar, kabul koşullarının ve bürokratik işlemlerin zorluğu, olası yaşam standartlarına dair bir standardın olmayışı gibi etkenler nedeniyle, mütemediyen birbirine bilenen insan grupları ortaya çıkmaktadır. Aşırı sağın bu duygusal yoğunluğu işlemesi için uygun ortam böylece oluşmaktadır.

3.4.2. Köln Olayları

4-5 Eylül’deki sığınmacı kabulünün ardından, 2016 yılı yılbaşı kutlamaları sırasında Köln kentinde meydana gelen olaylarda, 80 kadının uğradıkları cinsel taciz ve gasp nedeniyle kolluk kuvvetlerine ulaşması ve sonrasındaki gelişmelere bu açıdan bakılabilir (Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016). Kriz sonrası farklı şehirlerde ve zamanlarda, kayıplara neden olan silahlı terör saldırıları da gerçekleştirilmiştir. Bu olayların sonrasında, mülteci karşıtı söylem biz söylemiştik demenin, adeta kendini gerçekleştiren bir kehanetin tekinsiz konforuyla olaya yaklaşırken, iktidar, bir anlamda kendini bu olaydan mesul tutan muhalefete, tüm sığınmacıların bir olmadığını anlatabilmenin telaşında görünmektedir (Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016). Sığınmacı kabulünün ardından, krizin merkezinde yer alan bir ülkenin ve halkının görünmez çizgilerle birbirinden ayrıldığı bir konuda, hatları keskinleştiren, bir hadise olması nedeniyle oldukça önemlidir. Bu tarz terörize olaylara dair Nilüfer Göle’nin “tüm terör saldırıları zamanın akışında bir yarılmaya yol açar, bir anda günlük yaşamın seyri sekteye uğrar, toplumsal sözleşme parçalanır, toplum kutuplaşmaya sürüklenir” (Göle, 2015: 9) yorumu, mülteci akını sonrası Almanya’da gerçekleşen bu saldırıları

da kapsayan bir sonuçtur. Tarif edildiği üzere, bu sayede ‘Hoş geldin Kültürü’nün yerini nasıl bir zemine bıraktığı görülebilir. Örneğin 2015-2016 yıllarında sığınmacıların kaldığı yurtlara, mahallelere saldırılar da belirgin bir şekilde artışa geçmiştir. Aşırı sağcı grupların sokaklarında devriye gezdiği kentler, Köln’de meydana gelen bu olayların bir mirasıdır (Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016). Bir yılbaşı kutlaması ile başlayan şiddet sarmalı, bugün hala mültecilerle, Araplarla, Mağriplilerle ilişkilendirilmektedir. Devletin dahi failleri bulmada güçlük yaşadığı bu olaylar, her şeyin suçlusuz bir Arap-Mağripli fenomenini ortaya çıkarmıştır. Toplumsal güvenlik endişesinin yerini bıraktığı ortama bakıldığında ise, her iki tarafın da neredeyse tüm fertlerinin suçlu ya da suçsuz olarak ayrıştığı görülmektedir. Kendi güvenlik önlemlerini alanlarla, hiçbir suç olmadığı halde cezalandırılanlar arasındaki gerginlik ve hınç hayatın her alanında hissedilir bir boyuta çıkmıştır. Kolluk kuvvetlerinin yetersiz kaldığı durumlarda, yaralanmalar, ölümler meydana gelmiştir.

3.4.3. Avrupa Mülteci Krizi Sonrası ‘Ahlaki Panik’

Ahlaki panik, belirli olay ya da davranış karşısında iktidar unsurlarının tepkisinin medya aracılığıyla paylaşılıp gerek içeriğin gerekse söylemin tamamının abartılması suretiyle bir toplumsal refleks oluşturulmaya çalışılmasıdır. Cohen ‘ahlaki panik’ kavramını ele aldığı çalışmasında “politik doğruculuğun muhafazakârlar tarafından solcu bir ahlaki panik” olarak değerlendirildiğinden söz etmektedir (Cohen, 2019: 42). Diğer yandan ahlaki paniğin bir kişi ya da grubun özelinde, istendik bir duruma tepki olarak ortaya çıkabileceğinden bahsedilmektedir. “Formel ve enformel denetleyici ve yönlendirici mekanizmaların bileşkesiyle belirli kişi, grup, topluluk veya olayların toplumsal düzene, ahlaki değerlere karşı riskli ve tehlikeli şekilde etiketlenilerek toplumun genelinin panik dalgasının yaratılmasına işaret eder” (Cohen, 2019: 8). Buna göre söz konusu panik ortamının oluşmasında iki önemli özne dikkat çekmektedir. Bunlar kaynak olarak gösterilen özellikle alt kültür grupları diyebileceğimiz gruplar ve onlar üzerinden bir politik söylem üreten mekanizmalardır. Bu mekanizmalar bazen bir siyasi figür bazen bir medya unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ahlaki panik kavramını, sözlük anlamı olarak, toplumsal uyum ve huzurun bozulmasına dair bir olasılık görüldüğünde, insanların arasında büyüyen korku hissi olarak tanımlamak mümkündür. Bu yanıla kavramı değerlendiren Göktürk, ahlaki

paniğin, toplumsal yapı, süreçler ve değişimi anlama noktasında kültürel yapının bir formu olarak ele alındığında, toplumsal reflekslere neden olan olayları ve olguları analiz etmede yardımcı olacağından bahsetmektedir (Göktürk, 2023: 356). Söz konusu toplumsal reflekslerin gerekçeleri olduğunda, bu refleksler bize toplumsal yapıya ve hassasiyet duyulan alanlara dair de bir ipucu sunmaktadır. Nitekim ahlaki paniğin beslendiği ortamı verimli hale getiren toplumsal olaylara ilişkin bu tespitin tarihi süreçte doğruluğu ortaya çıktığı gibi, birbirinden farklı sebeplerin, paniğin farklı formlarını ortaya çıkardığı da görülmektedir. Genel-geçer ahlaki panik gerekçeleri sunulmadığı gibi, olası koşulların da standartlar dâhilinde gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Bunlara dair belirleyici unsurlar olarak ele alınan medya ve siyaset odağı ise istendik bir ahlaki panik atmosferini oluşturmadaki temel rolleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu odakları merkeze koyarak konuya baktığımızda hem ahlaki panik ortamını oluşturmak hem de bu panik ortamına tepki göstermek noktasındaki ikircikli tutum nedeniyle, odağın sorgulandığı görülebilmektedir (Göktürk, 2023: 363).

“Kamusal kaygı ve korkuların odak ve çıkış noktaları olagelen televizyon haberleri, gazete başlıkları, politik konuşmalar ve internet tweetleri bugünlerde göç krizine referanslarla dolup taşıyor; görünüşe göre Avrupa’yı istila ederek, bildiğimiz, uyguladığımız ve el üstünde tuttuğumuz yaşam şeklinin çöküşü ve ölümüne işaret ediyor. Bu kriz, an itibarıyla, kanaat oluşturucuların açtığı insan zihni ve duygularını işgal etme ve kılma yönündeki daimi savaşın politik doğrucu bir tür kod adıdır. Bu savaş alanından yapılan haber yayınının etkisi hakiki bir ahlaki paniğe neden olmaya başlıyor” (Bauman, 2021: 9).

İç savaşın başlangıcından bu yana geçen 12 yıl, korkunun gerçeğe döndüğünü tüm dünyaya göstermiştir. Sınır kapılarına yığılan binlerce sığınmacı gerçeği, neredeyse tüm batı ülkelerinin günceli olarak önemini korumaktadır. Söz konusu bu kadar çok yönlü bir gerçek olunca, etik bir yerde durabilmek ciddi bir konu haline gelmektedir. Keza son yıllara yayarak göçe dair haberlere, bu haberlerin diline ve siyasi söylemlere bakıldığında, bunların konuyu nasıl daha karmaşık bir hale getirdiği görülebilmektedir. Medyanın bir ahlaki panik ortamı yaratmadaki kilit rolü bu aşamada görünür hale gelmektedir.

Göç gerçeği bugün toplumsal hayatın tüm noktalarında hissedilmekte ve uzun bir sürece yayılmış olmasına rağmen bu gerçeğe ve sonuçlarına alışılmamaktadır. Ahlaki panik kavramının özelliklerinden biri olan değişkenlik, göç mevzubahis olduğunda farklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ahlaki panik ortamının, aniden ortaya çıkması, birdenbire büyük etkiler uyandırması ya da kendiliğinden ortadan kalkması gibi

özelliklerinin, yerini, kendi içinde düzenli bir artışa bıraktığı fark edilmektedir. Bu nedenle, mültecilerin hikâyeleri ne olursa olsun, toplumsal düzeyde tam bir kabul söz konusu değildir. Buna bağlı birçok unsur olsa da medyanın tavrı bu konuda önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni ama yeni olmayan bir ahlaki panik sebebi olarak göçe baktığımızda, bilinmeyen ile yerleşik olanın birbirlerine karşı önyargılarının, kalıp fikirlerinin- bilhassa Arap baharı sonrası süreçte gerçekleşen, büyük ölçüde Müslümanların göçü ile- panik ortamını daha da belirginleştirdiği, insanları ayrıştırdığı görülebilmektedir. Mültecilerin her zaman risk grubunu oluşturduğu bilgisini bu bağlamda ele almak da mümkündür. Keza genel kanı bir toplum ne kadar heterojen ise güvenlik mefhumunun o kadar tehlikede olduğunu söylemektedir. Göç ile tanışıklığı olmasına rağmen, mülteci sayısındaki öngörülemez artışlar nedeniyle politik alanda önemli sıkıntılar yaşayan, ahlaki panik mefhumunu yeniden doğuran Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri bu minvalde değerlendirilebilmektedir. Bu söylemlerin artması, herhangi bir çekince olmaksızın, kolayca ifade ediliyor olması, politik doğrucu söylemlerin karşıtı olmak için bir gerekçe olarak değerlendirilebildiği gibi, politik doğrucu söylemleri benimsemeyerek, kullanmayarak ve ayrıştırmacı olduğu gerekçesiyle kullanılması uygun görülmeyen ifadelerden uzak durarak bir söylem inşa etmekten söz edilebilmektedir. Hal böyle olunca ifadeler sınırsızlaşmakta hem aşağılama hem öteleme içerebilmektedir. Cohen, ‘ahlaki panik’ kavramını ele aldığı çalışmasında “politik doğruculuğun muhafazakârlar tarafından solcu bir ahlaki panik” olarak değerlendirildiğinden söz etmektedir (Cohen, 2019: 42).

Bir diğer yandan ahlaki paniği, belirli olay ya da davranış karşısında iktidar unsurlarının tepkisinin medya aracılığıyla paylaşılıp gerek içeriğin gerekse söylemin tamamının abartılması suretiyle bir toplumsal refleks oluşturulmaya çalışılması olarak ele almak da mümkündür. “Başka bir deyişle, formel ve enformel denetleyici ve yönlendirici mekanizmaların bileşkesiyle belirli kişi, grup, topluluk veya olayların toplumsal düzene, ahlaki değerlere karşı riskli ve tehlikeli şekilde etiketlenilerek toplumun genelinin panik dalgasının yaratılmasına işaret eder” (Cohen, 2019: 8). Buna göre söz konusu panik ortamının oluşmasında iki önemli özne dikkat çekmektedir. Kaynak olarak gösterilen özellikle alt kültür grupları diyebileceğimiz gruplar ve onlar üzerinden bir politik söylem üreten mekanizmalar. Bu mekanizmalar bazen bir siyasi figür bazen bir medya unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir söylemin ve onun sunum biçiminin toplum özelindeki anlam ve etkilerinden bahsederken, bu yolla bir grup işaret edilerek oluşturulmaya çalışılan etki, bazen yalnızca bir grubun hedef gösterilmesi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Gündelik meselelerin içinde çok sıradan bir olayın bazen böyle bir amaçla parlatılması, abartılı sözlerle sunulması ve kamuoyunda tepki-panik ortamı oluşturacak biçimde dolaşıma girmesi, ahlaki panik kavramının işlerliğini izah etmektedir. İroniktir ki ihtiyaç halinde, toplumsal düzensizliğin ya da herhangi bir suç unsurunun odağı gibi gösterilen kişi ya da gruplar politik mecrada böyle bir role sahiptir. Buradaki önemli çıkmaz nokta, hangi duruma verilen tepkinin abartılıp hangisinin abartılmayacağıdır. Bu tepkilerin oranını, niceliğini kim neye göre belirlemektedir? Bazen, hoş görülen bir durum, suç ya da sapkınlık neden bazen en büyük düşman ve tehdit oymuş gibi sunulmaktadır? Buradaki belirleyici unsurları Cohen;

“Korkudan ziyade potansiyel ya da hayali bir tehdide yönelik olması(kaygı), sorunun kaynağı olan aktörlere yönelik cisimleşmiş ahlaki öfke(düşmanlık), tehdidin varlığına, ciddiyetine ve bir şeyler yapılması gerektiğine dair yaygın bir görüş birliği(konsensüs), verdiği zarar, ahlaki inciticiliği ve göz ardı edildiği takdirde taşıyacağı potansiyel risk açısından vakaların sayısının ve gücünün abartılması(orantısızlık), paniğin aniden ve bir uyarı olmaksızın patlak vermesi ve yayılması (öngörülemezlik)” (Cohen, 2019: 47).

olarak maddelendirilmektedir. Ahlaki panik mefhumunun göç ile bağlantısına bakıldığında neredeyse tüm maddeleri içerdiği de ortaya çıkmaktadır.

3.4.4. Göç Sonrası Düşüncelerin Değişmesi

Mültecilerin yerleştirildikleri kamplara gerçekleştirilen saldırılar, 2015 yılında 1000’in üzerine çıkmış, 2016’da ise 921’i bulmuştur (Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016). Irkçı gruplar tarafından gerçekleştirilen saldırılar, değişmeye başlamıştır. ‘Önleyici saldırı’ olarak adlandırılan yeni sistemlerine göre, yerel idareler tarafından mülteciler için kamp olarak belirlenen otel, okul gibi yerler, mülteciler gelmeden ateşe verilip yakılarak mültecilerin gelmesi önlenmek istenmiştir. Sakarya Üniversitesi bünyesindeki Diaspora Araştırma Merkezinin 2016 yılı Ocak ayı, Almanya raporunda da yer verilen bir habere göre, Bomheim kentinde, mülteci barınağının yakınındaki kapalı yüzme havuzunda erkek mültecilere yönelik bir yasak getirilmiştir. Sosyal hizmetler yetkilisi, yüzme havuzundaki birçok kadından ve çalışanlardan gelen şikâyetler nedeniyle erkek mültecilere yasak getirildiğini belirtmiştir (Diaspora

Araştırmaları Merkezi, 2016). Angela Merkel'in kabul sonrası tereddütsüz savunusu, bitmeyen protestolar ve karşıt fikirlerin artması sonucu, yerini, 'bir daha olmayacak' noktasına bırakmıştır (Zeit Online, 2017). Kabul sonrası Saksonyada katıldığı bir toplantıda 'Volk Verräterin (Halk Haini)' olarak aşırı sağcılar tarafından protesto edildiği bir toplantıda, konuşmayı toparlamaya çalışarak, "bazılarımız işleri halletmek ister, bazıları ise sadece çığlık atar, aramızdaki fark bu olmalı" demiştir (Barkin, 2017). Merkel'in ısrarla savunduğu gibi "Avrupa Ruhü" bu krizi aşmaya yeterli olamamıştır. Birçok mecrada dile getirilen, aynı zamanda BM önerisi de olan, mültecilerin Avrupa genelinde dağıtılması, mültecileri kabul etmeyen ülkelerin tazminat ödemesi gibi fikirler, bölgesel itirazlar nedeniyle hayata geçirilememiştir. 2017 yılındaki seçimler öncesi "ben de dâhil hiç kimse, geçen yılki durumun tekrarlanmasını istemiyor" cümlesi ise çok şeyin ifadesi gibi görünmektedir (Varlı, 2017). Almanya 2016 Hak ve Özgürlükler Raporuna göre, Merkel, 2016 yılında Suriye iç savaşının bitmesi, Irak'taki Deaş varlığının son bulması halinde, sığınmacıların ülkelerine geri döneceğini vurgulamıştır. Sınır kapılarının açılmasının ardından, en çok dile getirilen terör-güvenlik endişesi eksenindeki söylemlerin, zımnen doğrulanması anlamına da gelen, farklı şehirlerde meydana gelen terör saldırıları da sığınmacılara dair önemli olaylardır. Angela Merkel, art arda meydana gelen bu olayların 'şok edici, baskıcı ve moral bozucu' olduğunu, 'sığınmacı saldırganların, kendilerini memnuniyetle karşılayan ülkeyi utandırdığını, topluluk duygusunu, açıklığı ve ihtiyacı olan insanlara yardım etme isteğini baltalamak istediklerini' ifade etmiştir (Zeit Online, 2016).

3.4.5. Mültecilerin Ulusal Bir Tehdit Olarak Algılanması

2015 Ekim ayı itibariyle, Hristiyan Demokrat Birliğinin üyesi CSU başkanı Horst Seehofer, Angela Merkel ile görüşmüş, resmi tanımlamasıyla bir ultimatö vermiştir. Almanya'ya giren sığınmacıların sayısını sınırlamaması halinde Anayasa Mahkemesi'ne gitmekle tehdit edip, bir an önce bir sınırlama getirilmemesi durumunda, diğer seçenekleri düşünmek zorunda kalacaklarını belirtmiştir (Oliveira, 2015). Seehofer, verdiği bir röportajda, bazı eyaletlerde durumun dayanılmaz bir hal aldığına, artık kalacak yer bulmanın mümkün olmadığına dair şikâyetlerin kendisine ulaştığını belirtmiştir. Benzer şekilde kendi tabanından da tepki alan Merkel, sığınmacılar için açık sınır politikasının ne Alman yasalarına ne Avrupa Birliği yasalarına ne de parti programına uygun olmadığı yönünde eleştirilmiştir. Bir yanıla destek bulmak amacıyla

bir araya geldiği parti meclisi üyelerinden de benzer geri dönüşler alan Angela Merkel, ciddi bir siyasi zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Mültecilerin yönetimiyle doğrudan ilgilenen, lojistik sağlayan asıl unsur olan eyalet yönetimleri, bu karardan kendilerinin haberdar edilmemesi, mülteci akınına hazırlıksız yakalanmaları nedeniyle bu kararı eleştirmişlerdir (Hill, 2015). Meclis üleriyle bir araya gelen Merkel'e, 'halkın ruh halinin hayırseverlikten korkuya doğru değiştiği' de iletilmiştir (Delcker, 2016). Almanya'nın büyük bir cömertlikle açtığı sınır kapıları tüm dünyada saygın bir davranış olarak ele alınırken hem ülke içi siyasetten hem de AB'nin doğu sınırını oluşturuyor olmaları nedeniyle Doğu Avrupa'daki AB üyesi ülkelere, daha fazla sığınmacıya teşvik olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Macaristan hem bu teşvik hem de politikalarını AB içindeki daha az güçlü ülkelere dayattığı için Almanya'yı eleştirmiştir (Hess, 2015: 9). Yasadışı göçe talep anlamına da geldiği daha sonraki istatistiki veriler de ortaya koymuştur. Zaten ciddi bir talep gören göç güzergâhları (Akdeniz-Ege), bu üstü kapalı davetle daha cazip hale gelmiştir. Keza Merkel'e yönelik en önemli suçlamalardan biri olan, 2015 Krizini kendisinin dolaylı olarak çıkardığı ve bu krizi beslediği yönündeki iddiaların aksine, krizin kaynağının, hâlihazırda Avrupa'da yığılmış sığınmacılar olduğunu belirtmişlerdir (Oltermann, 2020).

Sığınmacıların sınırdan geçişi sonrası, ortaya çıkan, barınma, sağlık, eğitim gibi temel sorunların çözümüne dair, yerel yönetimler tüm sınırlarını zorladıklarını ifade etmişlerdir. Bu gerçeklikler karşısında, hükümet ortağı SPD'den, kabinenin Ekonomi Bakanı ve aynı zamanda Şansölye Yardımcısı da olan Sigmar Gabriel, "Almanya'da, olanaklarımızın sınırlarına hızla yaklaşıyoruz, iltica yasasının bir tavanı olmasa da şehirlerimiz ve kasabalarımız üzerinde ne kadar baskı kurabileceğimizin gerçek sınırları var" diyerek karşı karşıya olunan zorluklardan bahsetmiştir (Karnitsching, 4-5). Eylül 2015'te, sınırın açılmasını ilişkin Angela Merkel'in görüşüp, fikir alışverişinde bulunduğu birkaç isimden biri olan Sigmar Gabriel'in söylemleri hem Şansölye Yardımcısı olması hem de hükümet ortaklarından biri olması nedeniyle ayrıca önemlidir. Konunun başında ele alınan, SPD seçim programında bu konuda dikkat çeken birkaç nokta, Gabriel'in bu söyleminin öncesi olarak değerlendirildiğinde, bir konuda politika üretmekle, söylem üretmek arasındaki fark görülebilmektedir. Örneğin 2013-2017 seçim programında vurgulanan, insan hak ve onurunun korunması, fırsat eşitliğinin öncelenmesi, dini ve ideolojik özgürlük, çeşitlilik içinde sosyal birliktelik,

farklı biyografiler için ihtiyaçlara göre değişebilen bir entegrasyon fikri gibi istendik cümleler kulağa hoş gelmektedir. Ancak kritik bir konuda, söylem üretmenin, bilhassa mülteci ya da ev sahibi, hangi taraftan olduğu fark etmeksizin, kitleleri ilgilendiren yanına odaklanmak da gerekmektedir. Nitekim Sigmar Gabriel de bunu fark etmiş olmalı ki, içeriden itirazlara kulak tıkamanın mümkün olmadığı bir kriz anında, bu itirazlara ses olmuştur. Bu sözler de birbiri ardına sıralanan, ‘hoşgörü’ eksenli söz dizilerinin, yerini uyarıcı bir tona bıraktığı örneklerden biridir. Gabriel, Avrupa Mülteci Krizini takiben, 2017 yılında Küresel Göç ve Kalkınma Forumunda bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, adil bir göç sisteminden, bu sistemin işlerliğinin küresel bir desteğe bağlı olduğundan bahisle, “Hindistan Gıda Bakanı'nın bir zamanlar biz Avrupalılara söylediği sözleri hatırlıyorum: Eğer dünyada zengin ile fakir arasındaki uçurumu kapatmayı başaramazsanız, bir gün size çocuklarımızı göndereceğiz” uyarısında bulunmuştur (Gabriel, 2017). Göç kaynağı olan ülkelerde göç sonucunu hazırlayan sebeplere odaklanmak gerekliliğine vurguyla devam eden konuşmasında, göçün netice itibarıyla devlet tarafından verilen bir karar değil, bireysel bir karar olduğunu vurgulamaktadır. Devamında ise belki de konuşmasının en can alıcı kısmını dile getirmiş ve “milyonlarca bireysel kararla, bireysel kaderle ve daha iyi bir geleceğe dair umutlarla uğraşyoruz, bu karmaşık bireysel güdüler ve baskılar, menşei, geçiş ve varış ülkelerinin gerçekleriyle çelişmiyor, kendi kanunlarına da karşı çıkıyorlar” diyerek refah arayışı ya da can güvenliği odaklı göçlerin tamamına aynı yerden bakmıştır.

Aynı zamanda, hoşgörüyü, insani değerleri elinde tutan, tasarrufu kendisinde bir anlamı çıkarmak da mümkündür. Değerler vurgusundaki üstencil yan, daha önce ele aldığımız politik doğrucu söylemin özelliklerinden biridir. Söylemin düşünceden süzöldüğü gerçeği, zaman zaman sarf edilen, kamuoyunda şaşkınlık uyandıran sözleri de açıklamaktadır. Bir tarafta AB değerleri, insan hakları gibi vurgularla oluşturulmuş genele hitap eden metinler varken, diğer yanda, ülke çıkarları söz konusu olduğunda, duruma göre söylemin şekillendiği gerçeği net olarak belirginleşmektedir. SPD gibi uzun zamandır hükümetin eylem ortağı durumunda bir partinin, onun temsilcisinin bu jargonu, sınır dışından bakıldığında şaşkınlık uyandırsa da hem parti söylemiyle hem burada serd edilen düşüncelerle, yani her iki uçla da uyumludur. Her bir duruma uyabilen, keskin formlar ifade ediyor gibi görünüp, aslında etmeyen bu söylemler, aslına bakılırsa, post truth bir dönemin de işaretlerindedir. Konuşmadaki bir diğer

önemli nokta, göç politikasının başarısının, göçü fırsat olarak kullanmayı sağlaması ile ilgili olduğunun belirtilmesidir. Sigmar Gabriel, bunu yaparken de “amacın yalnızca etik değerler değil, kazanılmış ekonomik çıkarları korumak ve ekonomik büyümenin sürekliliğini sağlamak” (Gabriel, 2017) olduğunu belirtmektedir. Almanya’nın azalan nüfusu nedeniyle her alanda ihtiyaç duyulan iş gücünü sağlamak amacıyla dile getirilen bu fikirler hem bir davet hem de bir toplumun içinde yabancı olmanın sınırlarına uymaya dair bir uyarı niteliğindedir. Güncel politik hadiselerin bir şekilde fayda getirecek kulvarlara yönlendirilmesi gibi bir siyasi manevra da denilebilir.

Konunun netameli kısmını özetler nitelikte, sınırın açılmasının ardından, sığınmacı akını yaşandığı günlerde SPD Genel Sekreteri Yasmin Fahimi, “Federal hükümetin bu olağanüstü insani durumdaki kararı tek doğru karardır. Avrupa’nın değerlerinin zor zamanlarda bile geçerli olduğunu göstermek için güçlü bir insanlık sinyali göndermemiz gerekiyordu. Macaristan’ın davranışı dayanılmaz” diyerek Merkel’e destek olmuştur (N-Tv, 2015). Bir siyasi partinin söz sahibi isimleri arasında fikir ayrılığı gibi görünen bu farklı bakış açıları da yine göç gibi zor bir konunun etrafında toplanabilmiştir. Burada Almanya’nın bir göç ülkesi olduğu gerçeğini, iktidar ve muhalefet partilerinin vekilleri arasında göç kökenli isimlerin olduğunu hatırlamak gerekir. Mülteci politikalarının güncel tartışma zeminleri, bu nedenle farklı sesleri ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan, 2016 yılbaşı kutlamaları sırasında Köln’de meydana gelen olaylara dair soruşturmalar sonucunda, çoğu sığınmacı bine yakın kişinin dâhil olduğu tespit edilmiştir. Konuya ilişkin bir açıklama yapan SPD’li Adalet Bakanı Heiko Maas, “Kim şayet kendisini bizim düzenimiz ve kanunlarımızın üzerinde görüyorsa, nereden geldiğine bakılmaksızın cezalandırılmalı” diyerek tepkisini dile getirmiştir (Yıldırım, 2016). Buyurgan, üst perdeden, gizli-açık bir tehdit unsurunu ifade eden dönemin adalet bakanının söylemi de güvenlik kaygısında olup, bir yetkili ismin ağzından bunu duymak isteyen tedirgin halkı rahatlatmak amacını da taşımaktadır. Buna aynı zamanda, bir ön uyarı da denilebilir.

Merkel Kabinesinin İçişleri Bakanı olan Thomas de Maizière, sığınmacılar nedeniyle yaşanan güvenlik sorunları üzerine sorulan bir soru üzerine “Tesislerden ayrılıp bir taksi çağırıyorlar ve şaşırtıcı bir şekilde Almanya’yı yüzlerce kilometre kat

edecek paraları oluyor. Barınma şekillerini beğenmedikleri için grev yapıyorlar, yiyecekleri beğenmedikleri için sorun çıkarıyorlar ya da mülteci merkezlerinde yumruk yumruğa kavga ediyorlar” cevabıyla, sığınmacıları sert bir dille eleştirmiştir (Karnitsching, 2015). CDU’dan bir milletvekili, aynı zamanda Hristiyan Demokrat Birliğinin, İnsan Hakları ve İnsani Yardım Sözcüsü olan Erika Steinbach, kişisel Twitter hesabından koyu tenli insanlarla çevrelenmiş, küçük sarışın bir çocuğun fotoğrafını paylaştı. Ardından hükümet ve muhalefet partilerinden hemen hemen aynı oranda tepki alan bu paylaşımın dair herkesin fikri, asla böyle bir şeyin mümkün olmayacağı yönünde olmuştur.

Şekil 3.2. CDU Milletvekili Erika Steinbach’ın ‘Woher kommst du denn?’ (Sen nereden geldin?)

Kaynak: twitter paylaşımı

Fotoğrafın üstünde ‘Almanya 2030’, altında ise nerelisin yazmakta idi. Ardından hem sosyal medyada hem siyasi arenada bu fotoğrafa tepkiler gelmeye başlamıştır. Bu olay özelinde, sığınmacı krizinin sınır kapılarını açtıran baskısının, hükümet kanadında nasıl çatlaklara neden olduğu anlaşılmaktadır.

SPD’li Sosyal Güvenlik Bakanı Andreas Nahles, mültecilerin entegrasyon için çabalarını sürdürmeleri gerektiğini, aksi halde aldıkları yardımların kesileceğini

açıklamıştır (Euronews, 2016). Sığınmacıların çalışması söz konusu olduğunda ortaya çıkan asgari ücret tartışmaları, hükümetten ve iktidardan partileri karşı karşıya getirmiştir. SPD ve Yeşiller, mültecilere asgari ücret verilmesi gerektiğini savunurken, Hristiyan Demokratlar Birliği ise, sığınmacıların uzun süreli işsizler olmaları nedeniyle, asgari ücretin altında almaları gerektiğini dile getirmişlerdir (Diaspora Araştırmaları, 2016). Bir İngiliz araştırma şirketi tarafından halka sorulan, mülteciler için kapılar açılmalı mı sorusuna, 2015 yılında %41 olumlu yanıt verirken, 2016 yılında bu oran %35'e gerilemiştir (Zick ve Preuss, 2016).

3.4.6. Refugees Not Welcome (Mülteciler Hoş Gelmedi)

Almanya 'Mercator Vakfı', bu sürecin ardından, Bielefeld Üniversitesi bünyesindeki Disiplinlerarası Çatışma ve Şiddet Araştırmaları Enstitüsü' ne yaptırdığı bir çalışma, halkın mültecileri karşılayışından sonra değişen tutumları üzerinedir (Zick ve Preuss, 2016). 2016'dan itibaren 2 yılda bir tekrarlanan bu çalışmaya göre, yüksek sayıda mültecinin kabulü ve hoş geldin kültürü (karşılama kültürü) sivil toplumu birleştirici bir anahtar kavram olduğu gibi aşırı sağcı popülist grupların hedefi haline de getirmiştir. Mültecilerin gelişini 'Refugees Welcome' pankartlarıyla bekleyenlere karşılık, kamp alanlarını, 'Refugees not Welcome' slogan ve pankartlarıyla ablukaya alan gruplar da görülmüştür.

Bu araştırmanın 2014-2016 yılları arasındaki verilerine göre, bazı durumlarda insanlardaki söz konusu 'willkommenskultur' tutumunda değişiklik olmuştur. Çalışma, Alman halkının mülteciler konusundaki tavrını ikircikli olarak yorumlamaktadır. Aynı zamanda büyük bir kesim, mültecileri kabul etmenin Almanya'nın geleceğini tehdit edeceği ve terör riskini arttıracığından yana görüşünü paylaşmaktadır. Rapor bunu, "göçmen olmayanların biyografilerini koruma arzusu" olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların aynı oranda büyük bir kısmı bu ifadeleri reddetmektedir. Alman halkının yarısından fazlası, durum düzeldiğinde mültecilerin kendi ülkelerine geri gönderilmesini istemektedir. Eğitimli kesimde mültecilere bakış daha yüksek oranlarda olumlu iken, yaş artıp, eğitim seviyesi düştükçe olumsuz bakış artmaktadır. Bu çalışmanın vurguladığı önemli noktalardan biri, Alman halkının genel olarak, iltica ve sığınma hakkına saygılı olduğudur. Ancak sayısal verilere göre, mülteciler için karşılama kültürü (Wilkommenskultur) yıllar içinde açıkça azalmıştır. Burada Wilkommenskultur

için bir parantez açmak, konunun anlaşılması açısından açıklayıcı olacaktır. Rudolf Muhr, karşılama-hoş geldin kültürü olarak çevirdiğimiz bu kelimenin, “özgürlük ve güvenlik arayışı içinde savaştan kaçan mültecilere yeni bir hayat sunmak için alınan şefkatli önlemlere” karşılık geldiğini belirtmektedir (Liberation, 2015).

Rapora göre, 2013-2014’de mültecilerin Almanya’yı yeni vatanları olarak seçmelerini destekleyenlerin sayısı daha fazlayken, 2015-2016’da böyle bir kararın reddedilmesi artık daha ağır basmaktadır. Hatta araştırma grubunda, aralarında mülteci biyografisine sahip vatandaşların da bulunduğu bir çoğunluk da karşılama kültüründen yana değildir. Değişen önemli unsurlardan biri de entegrasyon çalışmalarının hem yerleşik halk hem de mülteciler tarafından daha az destekleniyor oluşudur. Sonuçlara göre, daha az sığınmacı uyum programlarına katılmak istiyor. Yine benzer şekilde, Alman halkının da sığınmacılardan uyum beklentileri belirgin bir şekilde azalmaktadır. Hoşgörüle, cömertlikle karşılanan mültecilerin ardından, o ilk günlerdeki tavrın yavaş yavaş yerini tedirginliğe bıraktığı görülmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, hükümet ortaklarından, bu partilerin vekillerinden, halktan ve kamuoyundan gelen eleştiriler Almanya’nın ve AB’nin İltica Sistemi’ni yeniden sorgulanır hale getirmiştir.

3.4.7. Nitelikli Göç Beklentisi

Göçü temel alarak, yaşlanan Alman nüfusuna karşılık, nitelikli genç mültecileri ele almak da konumuz açısından oldukça önemlidir. Zira mülteci sürekliliği göz önüne alındığında, bu sirkülasyonu, ülke çıkarlarına hizmet edecek bir işçi göçüne dönüştürmek bir alternatif olarak görünmektedir. Dünyanın ikinci en yaşlı nüfusuna, Avrupa’nın ise en düşük doğum oranına sahip olan Almanya’nın, sanayi üretimindeki başat rolü ile yaşlı nüfusa dair istatistiki bilgiler bir arada düşünüldüğünde, bu sayısal bir bilgi olmaktan ziyade, uzun vadede üretimin devamının sağlanamaması ve kaçınılmaz sonuç olarak azalması anlamına gelmektedir.

Endüstriyel üretimdeki sürekliliğin sağlanması bir anlamda genç nüfusa, yani mülteci nüfusa ihtiyaç anlamına da gelmektedir. Yukarıda da yer verdiğimiz gibi göç konusunda geniş bir yelpazeye yayılan tutumların neredeyse tamamının birleştiği noktanın, nitelikli mültecilere olan toleranslı tavır olduğunu söylemek mümkündür. Dünya’nın Sefaleti’nde, ‘Göçün Fayda ve Maliyetleri’ başlıklı yazısında Sayad, ‘idealde göç ve mültecinin, yol açtığı maliyetten çok fayda getirmezse anlamlı ve gerekli

görünmediğinden bahsetmektedir (Champagne, 2022: 364). Bu nedenle ‘nasıl azami kar elde edileceği (özellikle ekonomik), maliyetlerin (özellikle toplumsal ve kültürel) ise nasıl asgariye indirilebileceği meselesinin sadece bir iktisadi soru değil, aynı zamanda göçe ilişkin tüm söylemlere sinmiş olduğunu’ belirtmektedir. Bahsettiğimiz göç mefhumunun Avrupa’yı ilgilendiren kısmında da çokça bahsettiğimiz gibi özünde istenmeyen mültecilerin hakkında sarf edilen bu sözler, politik doğrucu söylemi iş koşmaktadır. Hiç kimse, “mültecileri fayda zarar sekmelerine göre değerlendirip seçelim, faydalı olmayanları almayalım” gibi uç şeyleri söyleyememekle birlikte, bunu söylemenin daha soft yollarını da bulabilmektedir. Mesela bu, entegrasyon, içinde yaşanılan topluma katkı sağlamak gibi sözlerle de ifade edilebilmektedir. Ancak muhatapta aynı etkiyi bırakmayacağı aşikârdır. Bu örnekte olduğu gibi sözcüklere yapılan dolaylı bir dayatma da fark edilmektedir. Söz konusu anlama dair bu dayatmanın da özü itibariyle, hakikati gerçeküstüleştirme olduğunu söylemek de mümkündür. Aynı zamanda hassasiyetlerin merkeze alınarak işlendiği evreden, politik doğrucu söylem üretildiğini de söylemek mümkündür. Bu açıklamanın ardından başa dönecek olursak, yetişmiş eleman ihtiyacının bu yansımaları nedeniyle göç konusu hala tartışılmaktadır. Kapıları kapatıp kimseyi almamak gibi bir yolu izlemek, hem Avrupa’nın üstün insani değerleri ile hem de fayda sağlama noktasındaki iştihak ile ters düşmektedir. İnsan yetiştirmenin maliyeti bir toplum açısından hem geç sonuç alınan bir yatırım, hem de maliyetli bir sosyal gerçeklik olduğundan, göç ile sağlanan tasarruf ile kâr zarar hesaplamaları karşı karşıya gelmektedir. Bu aynı zamanda, tüm risk ve zorluklara rağmen göçün devamlılığının olmasının nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada devlet aklına yönelen soru, yaşlanan nüfus kaynaklı sorunlar ile uluslararası kamuoyunun dikkatinin toplandığı göç konusunu/zorluklarını bir potada eritip eritemeyeceğidir. Koşulların tesadüfi akışla bir araya gelmesi ile görünür olan bu durum, doğru bir siyasi hamle olarak okunabilse de bu pragmatist siyasi duruş, ilerleyen süreçte neden olduğu güçlüklerle de anılacak gibi görünmektedir.

Avrupa Mülteci Krizi sonrası, nitelikli iş gücünün transferi için hazırlanan tasarılar zaman zaman gündeme gelmiştir. Göç, sığınmacılar gibi konulardaki ılımlı yaklaşımını daha önce ele aldığımız Alman Yeşiller Partisi (Die Grünen), 2017 yılında, bir yasa tasarısı hazırlayarak, Alman iş piyasasına mültecilerin işgücü olarak dâhil olmasını kolaylaştırmak istemiştir (Zeit Online, 2017). İş gücü piyasasına doğrudan

Fayda sağlama öngörülen bu tasarı ile eğitimli mülteciler için ülkeyi daha cazip hale getirmek fikri de bir motivasyon kaynağıdır. Aynı konuda yine bir muhalefet partisi olan Die Linke (Sol Parti) ise, sığınmacıların niteliklerine, biyografilerine göre alınması fikrine karşı çıkmaktadır. Yukarıda da ele aldığımız gibi Sol Parti, zor durumdaki insanların sahip oldukları ya da olmadıkları nitelikler üzerinden ayrıştırılıp, buradan bir geçiş üstünlüğü çıkarmanın ilticayı gerekli kılan zor durumlarla bağdaşmayacağını belirtmektedir. Ancak Alman Yeşiller Partisi gibi iktidardaki Hristiyan Demokrat Birliği de sığınmacıların nitelikli iş gücüne yönelik bir düzenlemeden söz ederek, göçün ulusal ekonominin ihtiyaçlarına yönelik olması ve nitelikli işçi eksikliği nedeniyle hiçbir işin boş kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Zeitonline, 2017). Özetle birçok açıdan zorluklar barındıran bir konudan, total bir fayda sağlama, bunu topluma, bu yanı sıra sunma gibi bir durum da söz konusu görünmektedir. Yaşlanan nüfus gerçeği ve beraberinde genç-çalışan nüfusa duyulan ihtiyaçlar nedeniyle bu tavır sergilenmektedir. Bu hamle aynı zamanda, mülteci karşıtı söylemlere karşılık, göçü iş gücüne katkı sağlayan bir unsur olarak sunmayı da sağlamaktadır. Keza Merkel'in mülteci söylemlerine bakıldığında, önce insan hakları gibi bir temelden yaptığı çıkışı, koşullar gereği fayda vurgusuna taşıdığı görülebilir. Nitekim partisi CDU da süreç içinde bu açıdan mültecileri değerlendirip, nitelikli göç vurgusunu belirginleştirmiş, ancak arka planda, çifte vatandaşlık, aile birleşimi gibi konulardaki duruşunu korumuştur. Burada bir şerh düşerek nitelikli mülteci tanımlamasına değinmek gerekmektedir. Nitelikli mülteci gibi bir tanımlamanın karşılığı, ırk ve din gibi görece olumsuz yanlarına rağmen, hedef ülkesine fayda sağlama ihtimali görülen, genellikle eğitimli ya da bir alanda uzmanlaşmış insanlardır. Bauman, 'hem ekonomik göçmenlerin hem de mültecilerin, dünyanın gelişmiş kısımlarında sığınma aradığını, diğer yandan iş dünyasının çıkarları için bu ucuz ve kar vaat eden emeğe göz diktiğini, bu nedenle hoş karşıladığını' belirtmektedir (Bauman, 2021: 11). Burada nitelikli göç tanımlamasına bir şerh düşmek gerekmektedir. Bir mültecinin niteliğine yani, eğitim meslek gibi sonradan kazanılmış özelliklerine odaklanmak, mülteciler arası bir hiyerarşi sağlamaktadır. Herhangi bir eğitimi ya da uzmanlığı olmayan, ancak eğitimli olanlar ile aynı zorlukları yaşayıp göç etmiş mülteciler arasında bir hiyerarşi bu tanımlama ile oluşmaktadır. Bu aynı zamanda, hiyerarşik olarak en üstte olanlarla, makbul bir mülteci profili oluşturmak demektir. Çalışmanın ilk kısmında post-truth çağın mümkün kıldığı politik

doğruculuk incelenirken ele alınan, makbul bilgi, makbul insan tanımlamalarına, aynı eksende bir diğer tanımı, ‘makbul mülteci’yi de eklemek gerekmektedir. Kavramlar ve konular arası bu geçişe hatta bunların toplum nezdinde sorgulanmadan kabul görmesine imkân veren koşullar, hem maksimum total fayda unsurunu arayan politik doğruculukla hem de politik doğruculuğa uygun zemini hazırlayan post-truth çağ ile mümkün olmaktadır. Kavramlar arası sınırların, farklılıkların söz konusu olduğu durumlarda, geçişlerin güçlüğü, karşımıza tarihi gerçekler olarak önemli sosyolojik hadiseleri çıkarırken, bu konudaki gibi geçişlere son yıllarda daha sık rastlanılması, politik zemindeki önemli değişimlerden birine işaret etmektedir. Göç konusu, bu açıdan spesifik örnekler sunma kolaylığı sağlaması nedeniyle, verimli bir zemindir. Kelimelerle, olaylarla oyun hamuruna farklı formlar verir gibi oynamak, eskisini bozup, yeni oluşumları işaret etmek, herhangi bir konuda politika üretmeyi zorlaştıran bir unsur gibi görünse de mülteci krizinde olduğu gibi politikacılar için kaçış rampaları sunmaktadır. Örneğin, Angela Merkel’in, ‘her mülteciyi alamayız’ söyleminin, ‘bunu yapabiliriz’e, sonra ise, ‘bir daha asla böyle bir olay tekrarlanmamalı’ ya dönüşü, tam da böyle bir olaydır. Süreç Merkel’i bir söylem değişikliğine itmeden önce, “bunu yapabiliriz’ sloganıyla ortaya koyduğu pragmatik tonu yüzeysel olarak sürdürürken- ‘karşılama kültürü’ etiketi altında-devletin sahadaki dayanışma pratikleriyle ilişkisi hiçbir zaman bir klişenin ötesine geçememiştir” (Hess, 2016: 16). Sabina Hess’in bu tespiti ile bahsettiğimiz söylemsel karmaşa, devlet erki ile kamuoyu arasında görünmez bir gerilimin tırmanmasını sağlayan bir unsur olarak görünmektedir. Nitekim bu geçişler kamuoyu tarafından ‘Merkel’den karışık mesajlar’ olarak algılanmıştır. Bu geçişlerin hem muhaliflere hem kendisi gibi düşünenlere sağladığı imkân ve zorluklara, bugünün gerçekleriyle baktığımızda, kafa karıştırıcı görünen bu geçişten söylemlerin, Merkel’e aynı zeminde siyaset yapabildiği uzun yılları getirdiğini de görmekteyiz. Her ne kadar oy oranları bu periyotlarda düşme eğilimi göstermiş olsa da asıl kitlesi olan Hristiyan demokratları muhafaza etmiştir.

Bu sürecin siyasi zemin açısından belki de en önemli sonuçlarından biri, uzun zamandır parlamento dışı kalmış olan aşırı sağcı AFD’nin yeniden güç kazanıp, meclise girmesi olmuştur. AFD gibi bir partinin yanı sıra, Pegida türü oluşumlarda yeniden görünür olmuştur. Aşırı sağcı hareketlerin yeniden güç kazandığı bu ortam, elbette yalnızca Almanya özelinde değildir. Avrupa’da aşırı sağın yükselişi bir genel

durum olarak değerlendirildiğinde, sebebin temelinde, göç yoğunluğu olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, mültecilerin Avrupa rotası, aşırılık ifade eden oluşumlar için bir zemin hazırlamıştır.

Sınır ötesi göç söz konusu olduğunda, insan hakları başlığı altında, sığınma hakkını, sığınan insanların kabulünde zorluk çıkarmamayı gerektiren bürokratik ve insani değerleri önceleyen bir toplumsal yapı olarak Almanya'ya baktığımızda-bürokratik aşamalardan bağımsız olarak-birçok Avrupa birliği ülkesinden ayrıldığını görürüz. Bu görece bağımsızlığa rağmen, toplumsal gruplar arasındaki gettolaşmaların ve görünmez sınırların getirdiği ayırım devam etmektedir. Bir yanda tüm hayatını, alışkanlıklarını, geçmişini geride bırakıp, muhtelif sebeplerle göçe zorlanan büyük kitleler, diğer yanda ise bu travmatize hadiseyi bir anlamda absorbe etmek durumunda kalan toplumlar. Yabancıların topluma entegre edilmesi gibi çok su götürür bir konunun, detaylandırılmış, süreç içerisinde daha nitelikli hale getirilmiş tüm aşamalarına rağmen, bugün uzun yıllardır farklı toplumlarda yaşayan grupların yaşadıkları zorluklar da güncelliğini korumaktadır. Bu açıdan güncel göç tartışmalarına, Avrupa Mülteci Krizine baktığımızda, neredeyse tüm kabul prosedürlerine, menşei ülkelerdeki sorunların çözümünün ardından, sığınmacıların geri gönderilmesine dair serhler düşüldüğü görülmektedir. Nitekim göç konusunun zorluklarını kendi halkına anlatmak noktasında zorlanan neredeyse tüm siyasiler bu yola başvurmuştur. Arap Baharı sonrası ve özellikle 2015 Eylül'ünde gelen mülteci profiline bakıldığında büyük çoğunluğu insani gerekçelerle hareket eden sığınmacıların arasına, ekonomik gerekçelerle harekete geçenlerin de dâhil olduğu görülmektedir. İnsani nedenlerle sığınanların arasına, mevcut kaos ortamını kullanarak karışan ekonomik nedenli göçmenler, kabul sürecinde, incelemelerin ardından ayrıştırılıp mümkün olduğunca sınır dışı edilmişlerdir. Mültecilerle ilgili Merkel'in siyasi söylemini paylaşan, destekleyen herkesin kullandığı argümanlardan biri de bu olmuştur. Bir diğer yandan, Eylül 2015'te sınırlardan geçişine müsaade edilen sığınmacıların ne bir kurban ne mülteci ne insani yardım arayarak ne de işgücü olarak gelmediği fikri de dolaşımdadır. Her birinin yol boyu süren zorluklara rağmen, kederlerini ellerine alan siyasi özneler olarak geldiği ileri sürülmektedir. Bu öznel siyasi anlamın, orta ve uzun vadede, toplumu değiştirmeye - belki İslamlaşma, belki daha tutucu olma vs.- devam edeceği ve bunun herhangi bir

siyasi isim tarafından engellenmesine izin vermeyeceği öngörülmektedir (Hess, 2016: 18).

3.5. POST-TRUTH, POLİTİK DOĞRUCULUK VE GÖÇÜ BERABER OKUMAK

Politik doğruculuk kavramının günümüzde işlevsel olarak kullanıldığı alanların başında göç mevzusunun gelmesinden müphem göçmenlerin politik bir figüre dönüşmesinin ve göç konulu haberlerde politik doğru ifadelerin kullanılmasının üzerinde durulması post-truth, politik doğruculuk ve göçü beraber okumayı mümkün kılmaktadır.

3.5.1. Kinopolitika (Politik Bir Figür Olarak Göçmen)

Politize bir göç kavramına değinen Kanadalı sosyolog Thomas Nail, göçün bu dönüşmüş halini, sürecin 'göçmen figürü'nü politikleştirmesi üzerinden anlatmaktadır. Topluları durağan, zamana, mekâna bağlı olarak değil, insanları yönlendiren, dönemsel koşulları dönüştüren, biteviye 'devinim' halinde bir 'hareket rejimi' olarak değerlendiren 'kinopolitika' kavramı ile anlatmaktadır (Nail, 2022: 39). Kinopolitika yeni bir kavram olmasa da hareket ve yer değiştirme üzerine kodlanan yeni yüzyılın dünyasında, yeniden anlam bulan bir kavram olarak değerlendirilebilmektedir. Toplular arası sürekli bir hareketin, devir daimin, iletişim halinin sürekliliğine ve bu hareketin insanları yönlendiren, akışa dâhil eden, aksiyon içeren yanına vurgu yaparak neden olduğu toplumsal yapının değişimi ile öne çıkarmaktadır. Buradan hareketle, yeni yüzyılın göçlerine bakmak, bu tariflerle uyumu görmemizi sağlayacaktır. Mesafelerin önemini ve bağlayıcılığını yitirdiği bir mefhum olan küreselleşme sayesinde sınırların önemini yitirdiği bir zaman diliminde, politik bir elbiseye bürünmüş insanların mobilitesi, güvenlik kaygılarıyla işlendiğinde, büyük ahlaki ve toplumsal paniklere neden olmaktadır. Örneğin, Suriyeli mültecilerin tam da politikanın ortasından, Arap Baharından kaçıp, bu rüzgârı geldikleri ülkelere, mülteci sorunlarına dönüşmüş haliyle taşımaları bahsedilen politik göçü ve küreselleşmenin aldığı yeni formu izah için yeterlidir. Politize göç mefhumunun dolaşıma girmesi ile anlaşılması gereken temenokta, aidiyetlerinden bağımsız olarak, oralı olmayan herkesin bu tanımla anılması ihtimalidir. Farklı etnisiteler, dinler söz konusu olsa da sonuç itibarıyla oralı olmamak, geçerlilik ve saygınlık kaynağı bir toplumsal gruba ait olmamak için yeterlidir. Fiziki,

iktisadi, hukuki, siyasi olarak değişen göç gerekçelerinin her birinin bu politik göçmen figürünü hazırladığını belirten Thomas Nail, bir yerden giden ve bir yere gelen olmanın ortak özelliklerini aynı figür yani ‘göçmen figürü’ olarak değerlendirmektedir (Nail, 2012: 30). Farklı gibi görünüp, ortak olan bu özellikleri de bir matematik konusu olan Möbius Kuşağı³ ile sembolize etmektedir. Özünde tek bir kâğıt parçasından, nasıl olduğunun farkına varmadan, birden fazla parça çıkarılması anlamına gelen Möbius Kuşağı, göç ve göçmen konusuyla ilgili oldukça isabetli bir benzetmedir. Tek bir insandan, ‘giden’ ve ‘gelen’ başta olmak üzere aynı ama farklı iki figür ortaya çıkaran, sonrasında içinde yaşadığı toplumla bütünleşerek ya da bütünleşmeyerek başka bir forma bürünen göçmen mefhumunu ortaya koymaktadır.

Avrupa toplumlarındaki en büyük kaygı sebeplerinden biri olan dini inanç konusu, süreç içerisinde siyasi söylemlere de yansımıştır. Bu farklılığın gündelik hayat pratiklerine yansımından kaynaklanan sorunlar gün geçtikçe daha görünür hale gelmiştir. Konuya inanç ve kültür farklılığı gibi bir yerden bakılan, akabinde hoşgörünün talep konusu olduğu evrenin bugünün şartlarında mümkün olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. Robert Ezra Park’ın ‘marjinal insan’ tanımı, mültecilerle anılan güvenlik sorunları, İslami terörizm gibi kaygılarla da bağlantılı olarak, duruma uygun görünmektedir. Park, toplumsal aidiyetin ve toplumla bütünleşmenin sağlanamadığı durumlarda ortaya çıkan bir öteki olarak ‘Marjinal İnsan’ı, ‘iki farklı kültürel hayat ve gelenek içinde yakın ilişkiler kurarak yaşayan, kendi geçmiş ve geleneğiyle bağını tamamen koparmayı istemeyen’ ve en önemlisi, ‘kendisine yeni bir yer bulmaya çalıştığı yeni topluma, ırksal önyargılar yüzünden tam kabul edilmeyen’ kişi olarak tanımlamaktadır (Ünsaldı, 2021: 85). Bu tanım, Bauman’ın “pek ‘bize benzemeyen’ ancak sanki öyle imişler gibi muamele bekleyen, tereddütsüz ‘bizden olmayanlar’” olarak tanımladığı yabancı kavramı ile de örtüşmektedir (2018: 78). Park, marjinal insan tanımı üzerine bir çözümleme ile ‘kendi kültürünü geride bırakmış, yeni durumu henüz kabullenememiş bir göçmenin, düşmanca bir tavırla karşılaşması halinde’ marjinal insana dönüşeceğini ifade etmektedir (Ünsaldı, 2021: 90). Kontrol ve istem dışı sahip olunan bir şeyi üzerine büyük ya da küçük gelse de giymek zorunda kalmak demek olan bu tektipleştirici öteleme, aynı zamanda Edward Said’in Batı’nın Doğu’ya

³ Möbius Kuşağı: Matematiğin farklı şekillerle ilgilen alanı topolojiden bir konu olan Möbius Kuşağı, ön ve arka olmak üzere iki farklı yüzü olan bir kâğıt parçasıyla tek yüzlü bir cisim oluşturulabilmesidir (Kaya, 2022, <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/algimizi-zorlayan-nesne-mobius-seridi>).

bakışını ele alırken kullandığı hayali söylemini hatırlatmaktadır. Birebir tecrübeden uzak, bir anlamda ezbere bir tasavvur üzerinden yorumlamak ile ilgili bu söylem, bugün mültecilerin Avrupa kapılarında karşılaştıkları düşünsel duvarları da açıklamaktadır. Said'e göre, "Sizin ülkeniz" ve "bizim ülkemiz" ayrımı ile ortaya çıkan görece "hayali sınır" lardan söz ederken sınırların varlığına hangi tarafın inanıp inanmadığının önem yoktur. "Önemli olan bu sınırın biz deyimini kullanan tarafta çizilmiş olmasıdır. Bu sınır bir defa çizildikten sonra, karşı tarafın toprağı, dili, düşüncesi ile her şeyi "onlar" adını alır ve "bize" yabancı olur" (Said, 1998: 85). Toplumsal kabul göremeyeceğine inanmak, kendi menşei ülkesinde sahip olduğu itibara ve haklara, yeni toplumunda hiçbir zaman sahip olamayacağını düşünen mülteci figürü bir marjinal insan olma potansiyeline sahiptir. Nitekim çevrelendiği toplum da ondan bunu beklemektedir. Birbirini tamamlayan bu toplumsal 'arz-talep' dengesi, asayiş sorunlarının, güvenlik endişelerinin merkezine marjinal insanı kolayca yerleştirebilmektedir. Bu tanımlamalar, konuya benzer bir yerden bakan, Erving Goffman'ın damga teorisini akla getirmektedir. Üç damga türünden biri olan, 'ırk, ulus, din gibi soy bağı ile aktarılan' damga, göçmenler açısından da kullanılabilir (Goffman, 2022: 57). Soy bağı ile aktarılıyor olması tercih neticesinde olmayan bir farklılığa, beklenmedik şekilde sahip olmak anlamına gelebildiği gibi zorunluluk ifadesi olarak da anlaşılabilir. Mülteciler mevzubahis olduğunda, biyografilerinin niceliğinin bir önemi olmadığı gibi haklarındaki ilk tanımlayıcı bilgi göç geçmişleri üzerinden edinilmektedir. Üstelik içinde yaşamaya başladıkları yeni toplumlarında olduğu gibi öznelliklerinin bir öneminin olmadığı büyük kalabalıklarla anılırken de topyekûn bir damga ile anılmaktadırlar. Daha sonrasında edindikleri tüm kazanımların önünde bu damga hep var olmaktadır. Kalabalıkların içinden olası bir başarı ile sıyrıldıklarında da yine geride bıraktıkları gruplarını temsile layık görülme, önce bu aidiyetleriyle anılmakta ve başarıları her ne ise hep ikinci sırada gelmektedir (Goffman, 2022: 57). Oysa mülteciler, eski yaşamlarını geride bırakarak aidiyetlerine rağmen yola çıkmış kimselerdir. Ancak hem toplumsal yaşamın temel alanlarında hem kamuoyunda hem siyasetçiler özellikle aşırı sağcılar arasında bu konu öyle işlenir ki, bir mültecinin mülteci oluşu, yaşadığı güçlükler değil de sebep olacağı düşünülen toplumsal değişimler, suça meyilli oluşları, dini referansları parlatılmaktadır. Popülist söylemin, varlığını göç konusuna bu derece borçlu olması da ayrıca bir döngüyü başlatmaktadır.

3.5.2. Göç ve Mülteciler Konulu Haberler

Din farklılığı ekseninde konuyu değerlendirmek bunun beraberinde getirdiği uyum sorunlarını terör odağında ele almak artık bir popülizm malzemesi haline gelmiştir. Mülteci sorunları çevresinde yerleşen bu söylemler, birçok farklı kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan en önemlisi mültecilerin suça meyilli ya da suç işlemiş kişiler oldukları iddiasıdır. Bu nedenle mültecilere karşı bir sosyal fobi oluşturulmakta, toplumsal sorunların ve entegrasyon ile ilgili aksayan yanların kaynağı olarak mülteciler görülmektedir. Bu huzursuzluk ortamının tam karşısına konumlanan, konunun ahlaki bağlamı bu aşamada bir anlam ifade etmemektedir. Bir toplumu farklılıklara rağmen bir arada yaşanabilir kılan temel bir değer olarak ahlak, toplumsal reflekslerin oluşmasında da başat bir role sahiptir. Ancak söz konusu, yıllar içerisinde oluşturulmuş toplumsal değerlerin zarar görmesi olduğunda, bir panik rüzgârı insani değerleri de sarsmaktadır. Bora, “zararlı, tehlikeli sayılan hareketlere, kişilere, gruplara karşı gayri nizami bir asayiş tedbiri olarak ‘milli refleks’ten” söz etmektedir (Bora, 2021: 36). Bu tanımdaki ‘milli refleks’ kavramını mülteci karşıtı, aşırı sağcı unsurların gözettiği değerler ekseninde ele almak da mümkündür.

Topyekûn bir tepkiden ya da refleksten söz ederken toplumsal dengelerin örselenmesi, insan hakları bağlamında hak ihlalleri ve toplumsal güven ortamının zarar görmesi gibi sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir. Mülteciler ve göç özelinde, pek çok AB ülkesi açısından konuya bakıldığında, o ülkelerin tercih edilme sebepleri olarak, mültecilere sağlanan sosyal haklar sıralanabilmektedir. Bu sosyal hak ve ayrıcalıklara mültecilerin bir prosedürü takiben ulaşıyor olmaları, göçün akabinde hayatlarını bu yolla düzene koymaya çalışıyor olmaları, ülkelerin kendi halkları tarafından istismar edilme hissiyle ele alınmaktadır. İstismar hissi ile yarışan motivasyon, hak ettiği insani koşullardan payına düşeni alma hissi olarak görünür olmaktadır. Mültecilere yönelik önemli eleştirilerden biri de halkın vergileriyle tazmin ve tesis ettiği sosyal devletin imkânlarını kullanarak, çalışıp üretmeksizin yaşıyor olmalarıdır. Bazı haberler aracılığıyla bu kutuplaşmanın derinleştiği görülmektedir. Bu haber dili çözümlendiğinde, ayrıştırıcı dil daha görünür hale gelmektedir. Örneğin dört eşi, 23 çocuğu olan Suriyeli bir adamın, ayda 30.000 Euro sosyal yardım aldığına dair haberler, uzun zaman tartışılmış, kalem kalem hesaplamalar yapılmış haber tüm detaylarıyla gündemi epeyce işgal etmiştir. Birleşmiş Milletlerin, mültecilerin hukuki statüsüne

ilişkin düzenlemeler kapsamında değerlendirdiği konulardan biri olan sosyal yardım konusunun pratikteki karşılığı 23. madde şöyledir: Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sosyal yardım ve iane konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır (BMMYK, 2016). Bu madde uyarınca mülteciler Almanya’da da sosyal yardımlardan iç hukuk sisteminin öngördüğü sınır ve koşullarda faydalanmaktadırlar. Bahse konu haber nedeniyle bu uygulamalar da incelenmiş, kurumların detaylı açıklamalarıyla, manipülasyon amaçlı bir haber olduğu anlaşılmış ancak buna rağmen haber dolaşımından kalkmamıştır. Ülkemizdeki *teyit.org* benzeri bir uygulamanın Almanya versiyonu olan *correctiv.org* aracılığıyla gerçek bilgiler, prosedürlerin işleyişi ve belgeler ışığında izah edilmiştir (Echterman, 2019). Elbette yanıltıcı, manipülatif haberler, aksi yöndeki teyit haberlerine rağmen tamamen dolaşımından kalkmamaktadır. Bu haber de benzer biçimde halâ ulaşılabilir bir içerik olarak yerini korumaktadır. Göç ettikleri toplumlara, onların sosyal yapılarına, dillerine, hukuk kurallarına adaptasyon noktasında zorlanan mülteciler ve onların bir kısmının sebep oldukları asayiş sorunlarının medya aracılığıyla sunum biçimi, toplumu dengede tutmak ya da tutmamak açısından oldukça önemlidir. Bu hassas durum, önemli sosyal kırılmaların işaretlerini anlamamızı sağladığı gibi bu tarz çok yönlü konularda takınılması gereken temkinli yaklaşımı da anlatmaktadır. Politik doğrucu söylem sahipleri, toplumun bir yanını mamur etme kaygısında değil diğer yanda olanlardan haberdar olmadıkları için birçok önemli genel sorunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde gerçekleşen göçler gerekçeleriyle birlikte değerlendirildiğinde, her birimizin hayatının merkezinde bir yerde olduğu görülür. Konunun mültecilerle bir arada yaşamak durumunda kalmak ya da göçün herhangi bir türünde özne olmak gibi iki yanı vardır. Bu nedenle bir gün mülteci olmak, aidiyetlerden bağımsız olarak herkes için ihtimal dâhilindedir. Tüm dünyada gündemin üst sıralarını kaplaması ile konu herhangi bir uluslararası konudan ayrılmaktadır. Sürecin uzaması, mülteci akışının sona ermemesi, teknolojik araçlar yoluyla göç-mülteci eksenli olaylara ya da tartışmalara kolaylıkla ulaşılabilmesi, konuya dair dezenformasyon ürünü haberlerin hızla yayılması gibi sebeplerden dolayı tüm toplumsal dikkat bu konunun üzerinde yoğunlaşmakta ve dolayısıyla mülteciler hayatın her alanında daha görünür olmaktadır. Bu tartışmalı konu genel anlamda iki grup tarafından dile getirilmektedir. Bir grup kayıtsız şartsız mülteci

karşıtlığına dair argümanlarını sunarken, diğer grup mültecilere dair uluslararası sözleşmelerin verdiği hakları vurgulamaktadır. Mülteci politikalarının ve mültecilere dair kamuoyunun şekillenmesinde önemli etkenlerden bir diğeri de mültecilerin geldikleri coğrafi bölgelerin gelişmişlik düzeyiyle doğru orantılı olarak, halk sağlığı sorunlarına sebep oldukları fikridir. Politik doğrucu söyleme ilişkin çıkış noktasını değerlendirirken ele aldığımız muhatabı daha aşağıda konumlandırmaya dair söylemlerin izahı bu durumu karşılamaktadır. Yalnızca söylemlere ekstra dikkatle bir anlamda oyalanmakta, esas soruna dair konuşmaya böylece sıra gelememektedir. Oysa asıl mevzu, karşı tarafı konu her ne ise o noktada kendinden farklı bir yerde görme gibi çok temel bir meseledir. Buradan hareketle politik doğrucu söylemin ortaya çıkış motivasyonunun temelde bir hegemonya alanı oluşturmak olduğu söylenebilmektedir.

“Her türlü konunun kolayca politikleştiği günümüzde neyin doğru olarak kabul edildiğinin tamamen politik alanda kimin sözünün geçtiğiyle alakalı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu açıdan bakıldığında geçmişte sömürülmüş kesimlerin, sömürgecileri tarafından belirlenen terimlerden kendilerinin tercih ettiği sözcüklerle anılmak istemeleri son derece anlaşılır. Dildeki bu değişim aslında kimliklerine ve yeni edindikleri toplumsal güce saygı istemek anlamına geliyor. Bu nedenle politik doğruculuk ve ifade özgürlüğü arasındaki ilişkiyi irdelerken belki de en önemli olan günümüzün güç dengelerine; medyanın kimin ifadelerini geçerli saydığına, kimin politikasının doğruluğunun tartışılmadığına ve kimin özgürlüğü için ayağa kalkıldığına dikkat etmek gerekiyor. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda da günümüzün güç sahiplerinin politik olarak doğru olanı yapmaktansa ekonomik olarak faydalı olanı yapmayı önceliklendirmesi, jenerasyon olarak büyük bir değer kayması yaşamamıza sebep oluyor” (Şivgin, 2019: 364).

Bu izahla da anlaşılıyor ki, söylem tek başına bir anlam ifade etmediği gibi bir kişi ya da grup öyle istedi diye bir toplumsal alanda görülmesi umulan değişim pek de mümkün olamamaktadır. Basitçe düşünülenin aksine, amacı bir dönüşüm olan, planlanmış her söylem, çıkış noktasının sadeliğinden bağımsız olarak çok katmanlı ve gerekçeli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarmal bir yapı da diyebileceğimiz, bu söylem tasarımı, merkezinde yer alan insan faktörü nedeniyle sürprizlere de sebep olabilmektedir. Bu nedenle konuşma dilinin, bu dilin olası etkinlerinin tasarımı, sonuçla birebir uyumlu olmayabilir. Ancak uyumsuzluk ihtimaline karşın, süreç akışına da bırakılmamaktadır. Bazen bir kişi ya da kurumsal yapı olmak üzere erk sahiplerinin gözünden bakınca, bir söylemin ortaya çıkış sürecine dair bu ihtimaller, o söylemin

yönetilebilmesi halinde edinileceklerle kıyaslanamayacak kadar önemsiz görünmektedir.

SONUÇ

Bugünün göç gerçeğinin en belirgin ve önemli noktası göçün artık 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında olduğu gibi tek tip bir işçi göçü olmamasıdır. Yaşlı nüfusun genç nüfusa oranında da yaşlı sayısının fazlalığı göz alınırsa bugün hala insan ihtiyacı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu yapıları itibariyle göç mefhumuna zaten yabancı olmayan bu ülkelerin bugünkü paniğinin nedeni, daha önce bu yoğunlukta bir göç yoğunluğu yaşamamış olmalarıdır. Daha önce böyle bir akınla mücadele etmek zorunda kalmamışlardır. Özellikle Arap baharı nedeniyle Suriye iç savaşı sürecinin başlattığı bu uluslararası hareketliliğin, başlarda şu anki düzeye ulaşabileceği öngörülememiş, BM ve AB göç politikaları gereği-tüm toplumsal endişelere rağmen-mülteci kabulleri yapılmıştır. Günümüz güncel rakamları, mülteci akınının sürekliliğini ve her geçen yıl artışını işaret etmektedir. Böyle bir tabloyla karşılaşan ve zaten tedirgin olan toplumlar, aşırı sağ politikaların parlatıldığı, söylemlerin gittikçe sertleştiği bir gündemle yaşamak zorunda kalmışlardır. Her konuda olduğu gibi bu konuda da farklı birçok görüş mevcuttur. Aşırı sağ, mülteci karşıtı söylemlerini, azınlık hakları, mülteci politikalarının reel sorunsalları, sosyal hayata uyum sorunları, dil ve din farklılığından kaynaklanan problemleri parlatıp gündemde tutarak inşa etmektedir. Özellikle din farklılığı ekseninde bu sorunların tamamını değerlendiren politik söylemler de popülerlik kazanmakta, bir sebep sonuç döngüsü oluşturmaktadır. Benzer bir noktadan bakarak Hofstadter politik doğruculuğu, “sistemler kendi kendilerine döndüğünde, ortaya çıkan hırıltılarla ilgilenen garip döngü” (Hofstadter’den akt. Tsakalakis, 2021: 81) diye tanımlarken, bu birbirinin hem ardılı hem öncülü olan durumu tanımlamaktadır. Politik doğruculuk kavramının kullanıldığı önemli noktalardan biri olan bu konu, gelinen noktada artık uluslararası düzeyde düşünsel ve davranışsal ikiliklere neden olmaktadır. Söylem ve aksiyon arasındaki uyumsuzluk ise bu nedenle daha da belirginleşmektedir. Mülteciler konusundaki politik duruş her zaman, nerede nasıl bir söylemle tavır alındığına göre politik getirileriyle ele alınan bir konu olmuştur.

Göç konusunun Arap Baharı kaynaklı Suriye iç savaşı ile gündeme geldiği 2011 yılı da göçe dair yeni bir politik alan açması ile hem sınır ülkeler hem de dünya ülkeleri için bir dönüm noktası olmuştur. Bugün gelinen noktada, mülteci nüfusunun çokluğu ve sayının aralıksız artıyor oluşu gibi gerçekler, mültecilerin yönünün önemini ortaya

çıkarmıştır. Hâlihazırda gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerden bir mülteci akışı mevcuttur. Arap baharı sonrası süreç, Suriye özelinde, sınır ötesi ülkelerin de müdahalesiyle, çözümsüz bir hale gelmiştir. Dolayısıyla kısa vadede göç sorunu önemini devam ettirmektedir. Bauman'ın ifadesiyle, halktaki göç korkusu ile artan sorunlar, zarara neden olabilecek yabancıları görmenin yarattığı korku atmosferi, ortaya çıkan sefalet ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan ahlak duygusuyla çatışmaktadır (Bauman, 2021: 86). Bauman'ın bahsettiği *göç korkusu* aşaması oldukça önemli bir konudur. Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından 2015'e kadar geçen süre, özellikle AB ülkeleri açısından göç korkusunun yoğun olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu korku kehaneti, Avrupa Mülteci Krizi ile gerçeğe dönüşmüştür. Göçün yüzünü döndüğü Batı ülkeleri açısından, sürecin giderek uzaması, iç savaşın sona erememesi gibi sebeplerden dolayı, başlangıç diyebileceğimiz 2011-2015 arası dönemin bu gerçeği, bugünün sorunlarıyla kıyaslanamayacak kadar hafif kalmaktadır. Bir yanda akın akın Avrupa'ya yönelmiş mülteciler, bir yanda ulusal sözleşmeler, prosedürler, anlaşmalar, diğer yanda göç konusuyla çalkalanan gündemler, suçlamalar vs. söz konusu iken, 2015 yılındaki kriz ve etkileri güncelliğini korumaya devam edecek gibi görünmektedir. Sosyal etkileri yıllar içinde görülecekse de toplumsal araştırmalar bu kaygı ile yayılan korku ve panik atmosferinin gölgesinde devam etmektedir. Bu anlamda da bir dönüm noktası olduğunu söylemek, öyle sanıyoruz ki abartı olmayacaktır. Çalışmamızın merkezinde yer alan Almanya'nın önde gelen siyasi figürlerinin böylesi keskin bir hat üzerinde üretmeye çalıştıkları politikalar da aynı keskinlikte etkilere sebep olmuştur. İktidar ve ana muhalefet olarak bilindik iki gruba ayırdığımız siyasi partilerin söylemlerini incelemek, bu anlamda bıraktığı sonuçla, politik bir zeminin irdelendiğini bir kez daha hatırlatmaktadır. İktidarın politikalarına muhalefetiyle adlandırdığımız tüm ana muhalefet partilerinin aksine, mevzubahis dönemdeki muhalif partilerden Die Linke ve Bündnis 90/Die Grünen'in, aslına bakılırsa, o vakte kadar yalnızca sözlü ve yazılı ifadelerde yer almış, pratiğe dönüşmemiş mülteci politikalarının muhalifi olmadıkları görülmektedir. Sol partiler arasında yer alan bu iki parti, Avrupa mülteci krizi sürecinde mültecilerden yana bir duruş sergilemiştir. Zira partilerin seçim programlarında mültecilerle ilgili kısımlarda dile getirilen, halka sunulan düşünceleri ile de ters düşmemişlerdir. Mülteci politikalarının yanı sıra devam edegelen çifte vatandaşlık, aile birleşimi prosedürleri

gibi önemli konularda da duruşları hep ırkçılıktan ve aşırılıktan uzak, mülteci yanlısı bir politikayı destekler nitelikte olmuştur. Angela Merkel'in ani çıkışı ile açılan sınır kapılarının yankısı tüm siyasi atmosferi değiştirirken, bu iki siyasi parti, ana muhalefette yer almalarına rağmen, sınır kapılarının açılıp, mültecilerin kabul edilmesi sürecinde hükümete destek olmuştur. İktidar kanadında ise SPD'nin, sosyal demokrat yapısına ve kitlesine, seçim programında bahsedilen özgürlük, insani değerler gibi vurgularına ve bu eylemin bir anlamda ortağı olmasına rağmen, kriz sonrası süreçte hem yöneticileri hem de vekilleri ile karşıt bir yerden çıkış yaptıkları görülmüştür. Yine aynı şekilde CDU ve CSU'dan da benzer çıkışlar yükselmiştir. Muhalefet yerine kendisiyle aynı safta bulunan parti üyeleri ve hükümet ortaklarından eleştiri almak, kriz sürecini Angela Merkel için daha da güçleştirmiştir. Mültecilere sınır kapılarının açılmasının ardından uzun bir süre bu kararı savunan Merkel, tam anlamıyla olmasa da zaman zaman pişmanlığını dile getirdiği düşünülen cümleler sarf etmiştir. Konumuzun bu kısımlarını anlatırken, bir anlamda olayların konuşmaların ardına işaret etmeye çalıştıysak da zaman zaman zemini değiştiren durumlar da görülebilmektedir. Bazen hitap edilen kitlenin duymak isteyeceği ya da istemeyeceği cümleler tercih edilmiş, bazen de pişmanlık ifadesi olabilecek anlamlar üretilmiştir. Bir konuda hassasiyetlere, aidiyetlere dokunmadan söz söyleme motivasyonunun, o konuda 'sonra nasılsa dönüştürülebilir' serhiyle konuşmaya imkân verdiği de ortadadır.

Bütün bu değişken anlamlar dünyasını hem post truth çağın hem de politik doğrucu söylemlerin bir göstergesi olarak anlatmaya çalıştık. Söylemlere yerleşen bazı kalıp değerlerin, günü gelip ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda nasıl geri adım atılmasına neden olduğu da politik doğrucu söylemlere bir kaçışı ifade etmektedir. Yerine, durumuna, reel politiğe göre değişen, asıl düşüncelerden azade söylemlerin, nelere yol açabileceğinin bir işareti de olabilir elbette. AB özelinde konuyu değerlendirenken dayanağımız olan, üstün insani değerler, sosyal haklar gibi konulara vurgunun, dolaylı olarak, bu değerlere muhtaç, ikincil bir 'insan' profilini oluşturduğu da görülmektedir. Mültecinin kendi ülkesi için bir 'kaçak', hedef ülke için 'sığınmacı' olarak, duruma göre değişkenliği yüksek bir adlandırmaya maruz kalması, yeni mülteci profilinin baskın bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Göç konusunun siyasi merkezli bir konu olmaktan çıkıp, disiplinler arası bir konu olmaya doğru evrilmesi de yine bu söylemlerin akabinde, hâlihazırda sürecine şahitlik ettiğimiz bir değişimi haber

vermektedir. Söylemin ve politikanın beraberliği aşına olduğumuz bir gerçek iken, bu konu aracılığıyla, birbirlerini ürettikleri bir safhayı gözlemlemiş olduk. Anlamın dönüşümüne hatta ötesine odaklanmış post truth dönem, bu değişkenlik imkânı ile politik doğrucu söylemi ve duruşu doğurmuştur. Birbirini üreten birbiri üzerinden anlam kazanan kavramlar söz konusu olduğunda, kendi içinde ve sürecinde anlamlı gibi görünen bu döngü, umulmadık bir şekilde bazen farklı, bazen de amacından uzağa sapabilmektedir. Bugün gelinen noktada politik doğruculuğa dair temel eleştiri noktalarından biri olan bu durum, konunun, başlangıcı itibariyle taşıdığı anlam ve amacın ötesinde bir şekilde anlaşılmasına neden olmaktadır. Çalışmanın başında da değindiğimiz gibi politik doğruculuk, özünde, savunanları ve karşıtları olan bir konu iken ihtiyaç duyan herkesin farklı zamanlarda hem kullanarak, savunarak, hem de karşıt görüşünü politik doğrucu olmakla suçlayarak ele aldığı bir kelime oyununa dönmüştür. Kimsenin politik doğrucu olmayı istemediği ama herkesin politik doğrucu olup ironik bir şekilde birbirini de politik doğrucu olmakla itham ettiği, bu nedenle küçümsediği, alay ettiği bir zaman diliminden geçmekteyiz. Düşüncenin bir yansıması olduğu gerçeğinden hareketle söylemin önemi bir yana, konuşulan, sorun olan meselelerin özüne, sorunu çözmeye dair bir çaba, esas teşkil etmektedir. Post truth çağ ve politik doğruculuk ile anlatılmak istenen şeyin pratiğe dönüşmüş hali, bugün siyasi ve sosyolojik bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Muhtelif iletişim yöntemleriyle bir malzemeye indirgenmiş tüm konular, post truth çağın dışlilerinden, anlamını, özünü yitirerek geçen, zamana ve zemine göre anlam kazanan, politik doğru olanın hikâyesiyle başlayan bu çalışma, gelinen noktada bir anlam birliği oluşturabilme kaygısındadır.

Göçle uzun süredir yüz yüze olan Avrupa ve özelde Almanya'nın politik doğrucu söylem üretme noktasında hayli zengin bir tarihsel ve politik arka planının olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada öne çıkan noktalar da bundan bağımsız değildir. Fakat politik doğruculuk göç çağında sadece Almanya'nın problemi olarak değerlendirilemez. Türkiye ve göçle yüzleşen birçok çevre ülkenin politik ve toplumsal aktörlerinin göç gerçeğiyle yüzleştiği ve yüzleşmeye devam edeceği hesaba katılırsa konunun güncelliğini koruyacağı tahmin edilebilir. Bu noktada Türkiye'de sosyal bilimciler ve özelde sosyologlar için üzerinde çalışmalarını gerektiren yeni alanların ortada olduğu açıktır. Politik doğruculuğun sadece kurumsal siyasetin aktörlerince dillendirilen ve yaygınlaştırılan bir söylem üretmediği ortadadır. Geleneksel ve yeni medya araçlarıyla

bu söylemlerin kiteselleştiği bir çağda yaşadığımızı düşünürsek, sosyologların çok farklı toplumsal gruplar açısından değişen bağlamlarda ve mecralarda politik doğruculuğu ele almaları hem sosyal bilimler açısından hem de konunun insani yönü açısından bir gereklilik olarak önümüzde durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akın, M. H. (2022). *Siyasal Toplumsallaşma*. İstanbul: Matbu Yayınları.
- Alpay, Y. (2017). *Yalanın Siyaseti*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Altundaş, A. (2015). *Merkel Filistinli Mülteci Kızı Gözyaşlarına Boğdu*, <https://tr.euronews.com/2015/07/16/merkel-filistinli-multeci-kizi-goz-yaslarina-bogdu>. (Erişim Tarihi: 28.03.2023).
- American Heritage Dictionary. *Political Correctness*, <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=political+correctness>. (Erişim Tarihi: 25.11.2023).
- Arendt, H. (2012). *Geçmişle Gelecek Arasında*. Bahadır Sina Şener, (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları-3: Totalitarizm*. İsmail Serin (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2021). *Siyasette Yalan*. İmge Oranlı ve Berfu Şeker (çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Auer, K. (2002). "Political Correctness"- ideologischer Code, Feindbild und Stigmawort der Rechten, *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, Cilt 31, Sayı 3, 291-303. (Erişim Tarihi: 14.08.2022).
- Baç, M. (2020). Hakikatin Savuşturulması, *Ötelenmesi ve Geri Dönüşü Üzerine*, *Pasajlar*, Sayı 4, 31.
- BAM, (2015). https://x.com/BAMF_Dialog/status/636138495468285952?s=20 (Erişim Tarihi: 14.10.2022).
- Barkin, N. (2017). *Hain Olarak Adlandırılan Merkel, Doğu Almanya'da Mülteci Tutumunu Savundu*. <https://www.reuters.com/article/idUSKCN1AX27Z/> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Baudrillard, J. (1982). *Simulakrlar ve Simulasyon*. Oğuz Adanır (çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2019). *Sessiz Yığınların Gölgesinde*. Oğuz Adanır (çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Bauman, Z. (2018). *Avrupa*. Akın Emre Pilgir (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik Düşünmek*. Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2021). *Kapımızdaki Yabancılar*. Emre Barca (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BBC, (2015). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150716_merkel_filistinli (Erişim Tarihi: 10.07.2023).
- BBC, (2016). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160105_koln_saldiri (Erişim Tarihi: 10.07.2023).
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu, Başka Bir Modernliğe Doğru*. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan (çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Benesch, K. (2021). Hakikat ile Hakikat Sonrası İlişkisi Modernizm ile Posmodernizm İlişkisi midir?, *Cogito*, Sayı 101, 58.
- BMMYK, (2016). <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 21.08.2023).
- Buchanan, J. (2001). *The Death Of The West: How Dying Populations and Immigrant Invasions Imperil Our Country and Civilization*. New York: St. Martin's Publishing Group.
- Bundesregierung, (2015). 'Sommerpressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel', <https://www.bundesregierung.de/bregde/aktuelles/pressekonferenzen/sommerpressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-848300> (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- Bundestagswahlprogramm, (2013). <https://cms.gruene.de/uploads/documents/BUENDNIS-90-DIE-GRUENEN-Bundestagswahlprogramm-2013.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).
- Bündnis90/DieGrünen, (2023). Wikipedia. <https://de.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCndnis90/DieGr%C3%BCnen> (Erişim Tarihi: 05.07.2023).
- CDU Milletvekili Erika Steinbach'ın 'Woher kommst du denn?' (Sen nereden geldin?) twitter paylaşımı <https://twitter.com/SteinbachErika/status/703573927352786945>, (Erişim Tarihi: 18.12.2022).

- CDU-CSU Regierungsprogramm, (2013). <https://www.bundestagswahl-bw.de/wahlprogramm-cdu-csu> (Erişim Tarihi: 07.09.2023).
- Chul Han, B. (2020). *Psikopolitika*. Haluk Barışcan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Chul Han, B. (2020). *Şeffaflık Toplumu*. Haluk Barışcan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Chul Han, B. (2023). *Ötekini Kovmak*. Mustafa Özdemir (çev.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Chul-Han, B. (2015). *Yorgunluk Toplumu*. Samet Yalçın (çev.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Chul-Han, B. (2022). *Enfokrasi*. Mustafa Özdemir (çev.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Davies, W. (2016). "The Age of Post-Truth Politics". AUG. 24, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/08/24/opinion/campaign-stops/the-age-of-post-truthpolitics.html> (Erişim Tarihi: 07.07.2022).
- De La Baume, M. (2017). <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-defends-open-border-migration-refugee-policy-germany/> (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- Deist, J. (2015). Political Correctness is About Control, Not Etiquette, <https://mises.org/library/pc-about-control-not-etiquette-0> (Erişim Tarihi: 20.07.2023).
- Deist, J. (2018). Political Correctness and The State-Linguistic Copmlex, <https://www.misesenstitusu.com/post/evet-politik-do%C4%9Fruculuk-ger%C3%A7ek-ve-liberal-dede%C4%9Fil-i-jeff-deist> (Erişim Tarihi: 22.08.2022).
- Dellaloğlu, B. (2020). *Zamanın İçinden Zamanın Dışından Gelenek ve Modernlik Arasında*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Deutscher Bundestag, (2018). <https://www.bundestag.de/resource/blob/569362/be8e7579ab551b437843e2654ffee3ec/WD-3-230-18-pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2023).
- Deutschland.de. (2021). <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/spd-alman-federal-meclisindeki-partiler> (Erişim Tarihi: 20.06.2023).
- Diaspora Araştırmaları Merkezi (Diam), Sakarya Üniversitesi, Almanya 2016, Sakarya, https://www.diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/almanya_2016_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 03.12.2023).

- Diaspora Araştırmaları Merkezi (Diam), Sakarya Üniversitesi, Almanya-Ocak-2016, Sakarya [https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/OCAK_AYI_BULTENI_1 .pdf](https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/OCAK_AYI_BULTENI_1.pdf) (Erişim Tarihi: 19.04.2023).
- Die Linke, (2023). Wikipedia. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Sol_Part_\(Almanya\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sol_Part_(Almanya)), (Erişim Tarihi: 30.01.2023).
- Dzenis, S. ve F. N. Faria (2019). Political Correctness: The Twofold https://www.researchgate.net/publication/249712998_Political_Correctness_The_Politics_of_Culture_and_Language 10.1093/acrefore/9780190228613.013.75 (Erişim Tarihi: 12.05.2022).
- Echterman, M. (2019). <https://correctiv.org/faktencheck/migration/2019/05/21/nein-ein-syrer-mit-vier-frauen-und-23-kindern-bekommt-nicht-monatlich-30-000-euro-sozialhilfe/?lang=de> (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Engelhardt, M. (2020). *Sıĝıncı Devrimi*. İlknur Aka (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, E. ve P. Semerci (2018). *Fanusta Diyaloglar: Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E. ve P. Semerci (2020). Hakikat Sonrası Tartışmalarının Gerçek Olmayan Varsayımlarını Ele Almak: Akıl, Bilim ve Demokrasi Karşıtlığı. *Pasajlar*, Sayı 4, 91.
- Fairclough, N. (2003). *Political Correctness: The Politic Of Culture And Language*, Sage Publications.
- Florence, J. (2015). A Phrase in Flux: The History Of Political Correctness, <https://harvardpolitics.com/phrase-flux-history-political-correctness/> (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Fried, N. (2015). <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/merkel-und-faymann-zur-fluechtlingskrise-a-1053051.html> (Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- Gabriel, S. (2017). Küresel Göç ve Kalkınma Forumu. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/170628-bm-gfmd/291074> (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

- Goffman, E. (2022). *Damga*. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı (çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Göktürk, I. (2023). Kültürel Alanın Bir Formu Olarak Ahlaki Panik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 75, 355-372.
- Göle, N. (2008). *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2015). *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Green, D. (2006). *We're (nearly) All Victims Now: How Political Correctness is Undermining Our Liberal Culture*. London: Civitas.
- Hess, (2015). Europäische Grenzregime, <https://movements-journal.org/issues/01.grenzregime/02.einleitung.html> (Erişim Tarihi: 20.10.2022).
- Hess, S. (2016). Der Lange Sommer Der Migration, https://www.assoziation-a.de/dokumente/Grenzregime%203_Inhalt_Vorwort.pdf (Erişim Tarihi: 15.11.2022).
- Hill, J. (2015). 'How Long Can Merkel Keep German Doors Open?', BBC, 1 Oct. URL (consulted 11 February 2021): <https://www.bbc.co.uk/news/122orld-europe-34402001> (Erişim Tarihi: 15.11.2023).
- Holzberg, B. (2018). Wir Schaffen Das: Hope and Hospitality Beyond The Humanitarian Border, https://eprints.lse.ac.uk/109314/1/_Wir_schaffen_das_._.Hope_and_hospitality_beyond_the_humanitarian_border.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2023).
- Hughes, G. (2010). *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*. Sussex: Wiley-Blackwell Publication.
- Janosch D. (2016). <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-defends-refugee-policy-in-wake-of-terror-attacks/> (Erişim Tarihi: 18.05.2022).
- Kanat, S. ve M. Aytaç (2018). Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik ile Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Göç Özel Sayısı, 55-86.
- Karnitsching, M. (2015). <https://www.politico.eu/article/german-identity-threat-refugees-migration-merkel/> (Erişim Tarihi: 05.10.2022).

- Karnitsching, M. (2015). <https://www.politico.eu/article/germany-changes-its-tune-on-refugees-merkel-demaiziere-gabriel/> (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- Kayaduman, A. C. (2020). Post Truth'un Őifası Algoritmik Bilgi mi?, *Pasajlar*, 4, 218.
- Keskin, F. (2015). Erdem Koruyucuların M¼cadele Alanı: Politik Doğruculuk Üzerine D¼řünceler, *K¼lt¼r ve İletişim*, Sayı 36.
- Keyes, R. (2021). *Hakikat Sonrası Çağ, G¼n¼m¼z D¼nyasında Yalancılık ve Aldatma*. Deniz Özetin (çev.). İzmir: Delidolu Yayınları.
- K¼kt¼rk, M. (2020). Post-Truth ya da Mağaraya D¼n¼ř. *Pasajlar*, Sayı 4, 43.
- Lea, J. (2009). *Political Correctness and Higher Education: British and American Perspectives*, Oxford: Routledge Publishing.
- Liberation.(2015). https://www.liberation.fr/planete/2015/12/30/willkommenskultur_1423633/ (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- Lind, W. (2004). *Political Correctness: A Short History Of An Ideology: A Product Of The Free Foundation*.
- Longley, R. (2019). What is Political Correctness, <https://www.thoughtco.com/what-is-political-correctness-4178215> (Erişim Tarihi: 07.10.2023).
- Loury, G. C. (1994). "Self-Censorship in Public Discourse: A Theory of 'Political Correctness' and Related Phenomena". *Rationality and Society*. Cilt 6, Sayı 4, 428-461.
- Lukianoff, G. ve Haidt, J. (2015). The Coddling Of The American Mind, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/09/the-coddling-of-the-americanmind/399356/> (Erişim Tarihi: 17.09.2023).
- Maastricht Anlaşması, (2023). https://tr.wikipedia.org/wiki/Maastricht_Antla%C5%9Fmas%C4%B1 (Erişim Tarihi: 21.05.2022).
- McIntyre, L. (2019). *Hakikat Sonrası*. Mehmet Fahrettin Biçiçi (çev.). İstanbul: Tellekt Yayınları.
- Moller, D. (2016). Dilemmas of Political Correctness. *Journal of Practical Ethics*, Cilt 4, Sayı 1, 1-22.

- Nail, T. (2022). *Göçmen Figürü*. Dılşa Ritsa Eşli (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- N-Tv, (2015). <https://www.n-tv.de/politik/Fluechtlingsaufnahme-sorgt-fuer-Koalition-treit-article15873786.html> (Erişim Tarihi: 23.08.2022).
- Ohmann, R. (2022). Political Correctness and the Obfuscation of Politics. *Radical Teacher*, 123, 28–30. <https://doi.org/10.5195/rt.2022.1040> (Erişim Tarihi: 09.12.2022).
- Oliveira, I. (2015). <https://www.politico.eu/article/merkel-ultimatum-seehofer-refugees-given-deadline-open-border-policy-migration/> (Erişim Tarihi: 08.09.2022).
- Oltermann, P. (2020). *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/30/angela-merkel-great-migrant-gamble-paid-off> (Erişim Tarihi: 08.08.2022).
- Orwell, G. (1946). *Politika ve İngiliz Dili* <http://gulcincetin.com/tr/2016/09/17/turkish-george-orwell-politika-ve-ingiliz-dili-1946/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022).
- Orwell, G. (2021). *1984*. Celal Üster (çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Oxford Learner's Dictionary, Post Truth <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth?q=post+truth7> (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- Özgen, A. Ö. (2010). *Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları: Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Özoğlu, M. (2016). <https://tr.euronews.com/2016/02/15/almanya-da-multeciler-icin-asgari-ucet-tartismasi-suruyor> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).
- Pinker, S. (2016). *Boş Sayfa, İnsan Doğasının Modern İnkârı*. Çetin Şan (Hzl). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Preston, K. (2016). *The Tyranny of The Politically Correct: Totalitarianism in The Postmodern Age*. London: Black House Publishing,
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2018). *Modern Sosyoloji Kuramları*. H. Hülür (çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Rubenstein, A. (2019). Identity Politics Is An Enemy Of Reason And Enlightenment Values <https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/steven-pinker-ide>

- ntity-politics-is-an-enemy-of-reason-and-enlightenment-values (Erişim Tarihi: 03.04.2022).
- Said, E. (1998). *Oryantalizm*. Neziĥ Uzel (çev.). İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- Sayer, D. ve D. Frisby (2013). *Toplum*. Batuĥan Bekmen (çev.). İstanbul: Habitus Yayınları.
- Sayın, B. (2020). Hakikatsi'den Hakikate Geri Dönüş. *Pasajlar*, Sayı 4.
- Schiltz, C. (2022). <https://www.welt.de/politik/ausland/article238476429/Fabrice-Leggeri-Warum-liess-die-EU-den-Frontex-Chef-lange-gewaehren.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- Soyer, T. (2015). <https://www.sueddeutsche.de/muenchen/sueddeutsche-zeitung-sueddeutsche-zeitung-ankunft-fluechtlinge-hauptbahnhof-muenchen-1.2635934> (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- SPD Regierungsprogramm, (2013). https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Beschluesse/Bundesparteitag/20130415_regierungsprogramm_2013_2017.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Spiti, F. (2021). Politik Doğruculuk Yahut Tarih Ve Gelecek Üzerinde Tekelcilik, <https://turkish.aawsat.com/home/article/3115086/politik-do%9Fruculuk-yahut-tarih-vegelecek-%C3%BCzerinde-tekelcilik> (Erişim Tarihi: 05.05.2023).
- Steinbach, E. (2016). <https://twitter.com/SteinbachErika/status/703573927352786945> (Erişim Tarihi: 20.12.2023).
- Şah, U. (2020). Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, 210-231.
- Şeker Aydın, G. (2022). Suriye Savaşı'nda Avrupa Birliği (AB)'nin Mülteci ve Sığınmacı Siyaseti. *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt 105, 107-134.
- Şıvgın, Z. M. (2019). Sosyal Medyada İdeolojik Bir Mücadele Aracı Olarak Politik Doğruculuk. *Moment Dergi*, Cilt 6, Sayı 2, 354-381.
- Terzi, A. (2020). Post Truth Kavramı ve Türkçe Karşılıkları Üzerine. *Türk Dili*, Sayı 820, 80-86.
- Tesich, S. (2021). Yalanlar Rejimi. *Cogito*, Sayı 104, 23-24.

- Thüringen Protokolü. (2015). <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/432086/51d498ece6a958b6a4c19a7072c2ee85/2015-09-24-bund-laender-fluechtlinge-beschluss-data.pdf?download=19> (Erişim Tarihi: 06.12.2022).
- Tsalakis, T. (2021). *Political Correctness: A Sociocultural Black Hole*, New York: Routledge Publishing.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (2016). Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-Mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa (Erişim Tarihi: 29.10.2022).
- Uluslararası Af Örgütü, <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-> (Erişim Tarihi: 21.07.2023).
- Unchr, (2023). <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean?id=105> (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- Ünsaldı, L. (2021). *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Varlı, A. (2017). <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/merkelden-2015-sozu-bir-daha-olmayacak-40931230-seekers-and-migrants/> (Erişim Tarihi: 29.10.2023).
- Wahlprogramm zur Bundestagswahl. (2013). https://www.dielinke.de/fileadmin/download/wahlprogramme_alt/bundestagswahlprogramm2013.pdf (Erişim Tarihi: 30.11.2022).
- Weigel, M. (2016). *Political Correctness: How The Right Invented Phantom Enemy*, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/30/political-correctness-how-the-rightinvented-phantom-enemy-donald-trump> (Erişim Tarihi: 24.12.2023).
- Wilson, John. (1998). *The Myth Of Political Correctness*. London: Duke University Press.
- Yardı, M. (2017). Aşırı Sağ ve Çokkültürlük: Avrupa'da Ötekileştirilen 'Göçmenler'. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 217-234.

- Yardımlı, M. (2023). Irkçılık ve Zenofobiden İslamofobiye: İstila Miti ve İslamlaşma Miti Arasında Göçmen Algısı. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 188-200..
- Yetim, F. (2017). Donald Trump'ın Alternatif Gerçekleri Orwell'in 1984 Romanını En çok Satanlar Listesine Soktu. <https://tr.euronews.com/2017/01/25/donald-trump-in-alternatif-gercekleri-orwell-in-1984-romanini-en-cok-satanlar> (Erişim Tarihi: 21.12.2023).
- Yıldırım, A. (2016). <https://www.cnnturk.com/dunya/almanyadaki-taciz-skandali-sinirdisi-tartismasi-baslatti> (Erişim Tarihi: 14.12.2023).
- Zeit Online, (2015). <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-10/unionsparteien-csu-cdu-gespraech> (Erişim Tarihi: 24.11.2023).
- Zeit Online, (2017). <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-10/unionsparteien-csu-cdu-gespraech> (Erişim Tarihi: 21.12.2023).
- Zeit Online, (2017). <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-04/einwanderungsgesetz-arbeitsmarkt-fluechtlinge-gruene> (Erişim Tarihi: 21.12.2023).
- Zerilli, L. (2021). Alternatif Gerçekler Çağında Bilgi Teyidi ve Hakikat Anlatıcılığı. *Cogito*, Sayı 101, 35.
- Zick, A. ve Preuss M. (2016). https://blogs.uni-bielefeld.de/blog/ikgblog/resource/ZuGleich-Kurzbericht_2016.pdf (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- Zizek, S. (2017). <https://www.teorivepolitika.net/index.php/arsiv/item/615-politik-dogruculuk-bir-cozum-mu-yoksa-caresiz-bir-ortbas-mi>. (Erişim Tarihi: 10.05.2023).